

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Οικονομικό Τμήμα

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ειδίκευσης στην Οικονομική Θεωρία και Πολιτική

Εκπόνηση μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας

της **Ανδρεάδου Χρυσούλας**

με θέμα:

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Επιβλέπων Καθηγητής:

Γιώργος Σταθάκης

Ρέθυμνο, Δεκέμβρης 2004

Η παρούσα εργασία αποτελεί μεταπτυχιακή διατριβή και συνεπάγεται τη μερική εκπλήρωση των προαπαιτούμενων για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος στην Οικονομική Θεωρία και Πολιτική.

Επιπλέον, χρηματοδοτήθηκε μερικώς στα πλαίσια του προγράμματος Πυθαγόρας με κωδικό αριθμό 1912 (ΕΠΕΑΚ II)

*Σε όλους όσους πίστεψαν,
ότι αν και ο κόσμος δεν είναι αγγελικά πλασμένος,
έχει ωστόσο μέσα του την προοπτική της αλλαγής, της εξέλιξης και της προόδου.
Γιατί η γνώση είναι δύναμη.
Και η επίγνωση ίσως φέρει τη συνειδητοποίηση.
Η τελευταία έχει τη δύναμη να ωθήσει στην αλλαγή
Και να μετουσιώσει απλές υποθέσεις σε ριζική ανατροπή*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	5
1.Εισαγωγή	6
2.Η νεοφιλελεύθερη οπτική	9
3.Άτυπη Οικονομία	12
4. World City Hypothesis and Global City-Regions	14
5.Πώς δομείται το νεοφιλελεύθερο εποικοδόμημα	22
6.Η νέα κεντρικότητα	25
7.Κριτική στο νεοφιλελεύθερο πρόταγμα	28
8.Αστική αναδιάρθρωση και κρίση	36
9.Η περιβαλλοντική προβληματική σε όρους αστικής κρίσης	41
10.Η περίπτωση της Αθήνας	46
10.1 Η θέση και ο ρόλος της Αθήνας στην Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο.	46
10.2 Τομείς αιχμής	51
10.3 Βασικοί άξονες πολιτικής	56
10.4 Αναγκαίες ενέργειες εφαρμογής για την προώθηση του διεθνούς ρόλου της Αθήνας	61
10.5 Κριτική στις σχετικές δημοσιεύσεις για τη διεθνοποίηση της Αθήνας	63
11.Τελικές παρατηρήσεις	70

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αφορμή για την παρούσα εργασία, στάθηκε η μελέτη της Αθήνας ως διεθνούς πόλης. Οι προσεγγίσεις για τις διεθνείς πόλεις έχουν κυριαρχήσει τα τελευταία χρόνια στη συζήτηση για την αστική ανάπτυξη. Η κυρίαρχη σήμερα προσέγγιση αποτελεί έκφραση της νεοφιλελεύθερης οπτικής.

Η αντίληψη αυτή αντιμετωπίζει την ύπαρξη των διεθνών πόλεων ως μορφωμάτων , που περικλείουν μεγάλες συγκεντρώσεις ορισμένων ήδη διεθνοποιημένων δραστηριοτήτων ,τα οποία ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Κινητήρια δύναμη αυτού του ανταγωνισμού, αποτελεί η υιοθέτηση των αρχών της επιχειρηματικότητας από τις πόλεις, με την έννοια ότι αυτές λειτουργούν ως 'επιχειρηματίες' που στοχεύουν στη μεγιστοποίηση των κερδών τους.

Οι τελευταίες δεκαετίες έχουν σηματοδοτήσει διεθνώς σημαντικές αλλαγές που σχετίζονται κυρίως με τη διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων και τις μεταβολές στην παραγωγική διάρθρωση των ανεπτυγμένων οικονομιών. Οι αλλαγές αυτές έχουν γεννηθεί μέσα στις πόλεις και έχουν επηρεάσει καθοριστικά την εσωτερική δομή και λειτουργία τους καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις. Παράλληλα, οι πόλεις γίνονται πιο αντιφατικές με στοιχεία και εμπειρίες τόσο ενσωμάτωσης όσο και πόλωσης, κοινωνικού αποκλεισμού, οικονομικής ολοκλήρωσης και αποδιάρθρωσης , ευμάρειας και ανέχειας, παροχής και στέρησης δυνατοτήτων και ευκαιριών.

Έχουν προταθεί μελέτες με αντίθετη οπτική από την κυρίαρχη σήμερα νεοφιλελεύθερη οπτική. Οι μελέτες αυτές λαμβάνουν υπόψη το διεθνή καταμερισμό της εργασίας και τις διεθνείς εξελίξεις, την ιστορική εξέλιξη των πόλεων και το γεωπολιτικό τους ρόλο. Επισημαίνουν την ανάγκη για κανονικές ,ανθρώπινες πόλεις οι οποίες συνδυάζουν την οικονομική πρόοδο με την κοινωνική δικαιοσύνη, δηλαδή συνυπολογίζουν το κοινωνικό υπόβαθρο των πόλεων και μεριμνούν για τους όρους διαβίωσης των πολιτών τους.

Αναφορικά με την περίπτωση της Αθήνας και την ανάδειξη του διεθνούς της ρόλου , όπως αρκετές μελέτες έθεσαν ως ύψιστη προτεραιότητα, επισημαίνουμε στην παρούσα εργασία τις έντονες επιφυλάξεις μας για την ευόδωση των εφαρμοζόμενων στρατηγικών που έχουν ως στόχο την μετεξέλιξή της σε διεθνή πόλη και τις όποιες θετικές επιπτώσεις μιας τέτοιας προσπάθειας στη μητροπολιτική περιοχή και στο σύνολο της χώρας.

1.Εισαγωγή

Οι πόλεις χωρικά αποτελούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο ενεργοποιούνται οι διαδικασίες παραγωγής και διακίνησης ανθρώπων και εμπορευμάτων , ιδεών πολιτικών και ποικίλων μορφών κουλτούρας. Είναι οι εστίες που έδωσαν ώθηση στην οικονομική , κοινωνική ,πολιτική και πολιτισμική δράση διαχρονικά. ,ακολουθώντας η κάθε μια τη δική της ιστορική πορεία και τις ιδιαιτερότητές της , την ιδιαίτερη γεωπολιτική της θέση , στο χώρο και στο χρόνο. Οι πόλεις , αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που διαρκώς παράγουν ιδέες , που βιώνουν την οικονομική ανάπτυξη φέροντας καινοτόμες ιδέες και νέα κοινωνικά μορφώματα.

Η αστική γεωγραφία άλλαξε στο χρόνο , ακολουθώντας τις εξελίξεις κάθε εποχής. Οι πόλεις δε νοούνται ως αυθύπαρκτοι οργανισμοί , ως άσχετοι μεταξύ τους συσχετισμοί, αλλά αντίθετα σχετίζονται μεταξύ τους, συνδέονται σε δίκτυα συνεργασίας , συμμετέχουν σε διεθνή δίκτυα παραγωγής και διακίνησης ανθρώπων και εμπορευμάτων , κεφαλαίων και ιδεών , υπηρεσιών . Προωθούν την ανάμειξη των πολιτισμών και των ιδεών συντείνοντας σε μια ευρύτερη αντίληψη της τρέχουσας πραγματικότητας από τα υποκείμενα που την απαρτίζουν.

Η διεθνοποίηση των πόλεων δεν αποτελεί χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής. Οι πόλεις διεθνοποιούνται αφετηριακά από το 18^ο –19^ο αιώνα. Στη σύγχρονή τους μορφή ,συγκροτήθηκαν ιστορικά σε συνάφεια με διεθνείς δραστηριότητες ,όπως η βιομηχανική συσσώρευση, η ανάπτυξη χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων , το διεθνές εμπόριο, οι υπηρεσίες , η ναυτιλία, , η εμπορευματοποίηση της παραγωγής της αγροτικής ενδοχώρας.

Στο τέλος του 20^{ου} και στην αυγή του 21^{ου} αιώνα , η εκρηκτική ανάπτυξη του τομέα των τηλεπικοινωνιών και η βίωση της οικονομίας της πληροφορίας σε παγκόσμιο επίπεδο , οδήγησαν αρκετούς αναλυτές και πολιτικούς στο συμπέρασμα ότι έφτασε το τέλος των πόλεων , αφού αυτές πια καθίστανται “απαρχαιωμένα” μορφώματα στη νέα πληροφοριακή κοινωνία η οποία λειτουργεί δικτυακά κάνοντας χρήση υψηλής τεχνολογίας και τηλεπικοινωνιών υψηλού επιπέδου.

Η έλευση των νέων εξελιγμένων τεχνολογιών της τηλεπληροφορικής και η λειτουργία των μεγάλων πολυεθνικών μέσω του κυβερνοχώρου, συντέιναν στην αντίληψη ότι δεν είναι απαραίτητο η παραγωγική διαδικασία να ‘δένεται’ με έναν συγκεκριμένο τόπο, αφού αυτές οι τεχνολογίες επιτρέπουν τη διαρκή ροή

πληροφοριών και επικοινωνίας μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών σε πραγματικό χρόνο, εγκαθιστώντας έναν 'παγκόσμιο', πραγματικό χρόνο. Εφόσον λοιπόν δεν είναι απαραίτητη η συγκέντρωση όλων των δραστηριοτήτων σε ένα μέρος, η ύπαρξη των πόλεων ως κέντρων που συγκεντρώνουν τις σημαντικές οικονομικές, επιτελικές, στρατηγικές λειτουργίες των εταιρειών, ανήκει στο παρελθόν. Οι άνθρωποι δεν χρειάζεται πια να συγκεντρώνονται σε ένα μέρος. Μπορούν να επικοινωνούν από οποιαδήποτε σημείο του πλανήτη μέσω του διαδικτύου σε πραγματικό χρόνο και να διεκπεραιώνουν τις εργασίες τους.

Υπό το πρίσμα της κυρίαρχης νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, η παγκοσμιοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας υπονοεί ότι ο τόπος, συγκεκριμένα το είδος του τόπου που αναπαρίσταται από τις πόλεις, δεν έχει πλέον σημασία. Και αυτό διότι, σύμφωνα με τη νεοφιλελεύθερη θεώρηση, οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ανεξάρτητα από οποιαδήποτε τοπικότητα. Επιπλέον, σύμφωνα με την ίδια λογική, σε όλη την έκταση της χωρικής διασποράς των οικονομικών δραστηριοτήτων, σήμερα, γινόμαστε μάρτυρες της ανόδου νέων μορφών τοπικής συγκέντρωσης (territorial centralization) στα υψηλά κλιμάκια του management και των λειτουργιών ελέγχου (control operations).

Στον αντίποδα αυτής της άποψης, βρίσκεται εκείνη η οποία δεν εστιάζει απλά στις νέες μορφές κεντρικότητας που δημιουργούνται στα πλαίσια της πληροφοριακής οικονομίας. Επεκτείνει την προβληματική της στις συνέπειες αυτής της πραγματικότητας, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα εξαιρετικά πολωτικές διαδικασίες, παράγουν νέες μορφές ανισοτήτων και εντείνουν την κοινωνική κατάτμηση, με φαινόμενα περιθωριοποίησης και διαχωρισμού, απόρροια της νέας δικτυακής εποχής.

Η κυρίαρχη σήμερα τοποθέτηση περί διεθνών πόλεων αποτελεί έκφραση της νεοφιλελεύθερης οπτικής περί παγκοσμιοποίησης και αντιλαμβάνεται την έννοια της διεθνούς πόλης, ως ενός μορφώματος που περικλείει μεγάλες συγκεντρώσεις ορισμένων ήδη διεθνοποιημένων δραστηριοτήτων, οι οποίες τυγχάνει να είναι εκείνες που προωθούνται στα πλαίσια της νέας κοινωνίας της πληροφορίας, αποτελώντας συνάμα πραγμάτωση του νεοφιλελεύθερου προτάγματος.

Επαναλαμβάνοντας μονότονα τα ίδια επιχειρήματα και υποθέσεις, οι σχετικές δημοσιεύσεις (βλ. Friedmann & Wolf 1982, Sassen 1991, Shachar 1996, Coffey & Bailly 1996) περιέχουν μια ταυτολογία αναφορικά με την οριοθέτηση και τον προσδιορισμό της διεθνούς πόλης.

Σύμφωνα με αυτή την τοποθέτηση παγκόσμιες ή διεθνείς είναι οι πόλεις εκείνες που συγκεντρώνουν τα κέντρα των επιτελικών λειτουργιών των υπερεθνικών οργανισμών και των πολυεθνικών εταιρειών , των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων και του χρηματοπιστωτικού τομέα, των υπερεθνικών θεσμών και των ροών πληροφοριών και τηλεπικοινωνιών . Είναι οι βάσεις και τα σημεία ελέγχου των ανεξάρτητων χρηματοπιστωτικών και πολιτισμικών ροών, οι οποίες υποστηρίζουν και διατηρούν την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Ισχυρά χρηματιστήρια, κόμβοι διεθνών μεταφορών , διεθνή κέντρα πολιτισμικών εκδηλώσεων , έδρες διεθνών οργανισμών και πολυεθνικών επιχειρήσεων , χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες κ.α.

Με βάση αυτή την κυρίαρχη λογική ,προκύπτουν στη συνέχεια και οι προτεινόμενες πολιτικές που θα πρέπει να ακολουθηθούν. Η ‘συνταγή’ είναι απλή: αρκεί μια πόλη να ικανοποιεί τις παραπάνω προϋποθέσεις για να καταστήσει τον εαυτό της διεθνή πόλη. Παράλληλα με τη διαμόρφωση της κατάλληλης υποδομής που να υποστηρίζει τις προαναφερθείσες δραστηριότητες, οι πόλεις ωθούνται να λειτουργήσουν σε όρους ανταγωνισμού μεταξύ τους, υιοθετώντας τις αρχές της επιχειρηματικότητας. Επίσης, απαιτείται η υιοθέτηση συγκεκριμένης γραμμής πολιτικής η οποία να απαντά σε όρους ελάχιστου κράτους, ιδιωτικοποιήσεων, ελεύθερου από δασμούς εμπορίου και ανοίγματος των αγορών. Επομένως, όσες πόλεις επιθυμούν να γίνουν διεθνείς θα πρέπει να ακολουθήσουν τα κελεύσματα του υπαρκτού νεοφιλελευθερισμού και να εναρμονιστούν με τις επιταγές του, ικανοποιώντας τα προαπαιτούμενα κριτήρια, αυτά που συνάδουν με τον ορισμό που δίνεται στον όρο ‘ διεθνής πόλη’.

Συνάμα, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην έννοια της εξαγωγικής βάσης ως προαπαιτούμενου για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων των πόλεων . Σύμφωνα με τα παραπάνω, το φαινόμενο διεθνής πόλη , εμφανίζεται ως παράγωγο της εφαρμογής του νεοφιλελευθερισμού. Καθώς επίσης και οι δυνατότητες που έχει μια πόλη να γίνει ή όχι διεθνής .

Ωστόσο, οι προσεγγίσεις αυτές αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα θεωρίας, μεθόδου και πολιτικών. Στην παρούσα εργασία, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε ορισμένα από αυτά εστιάζοντας στην ελληνική προβληματική αναφορικά με το διεθνή ρόλο της Αθήνας.

Με αφορμή την Ολυμπιάδα του 2004, ο διεθνής ρόλος της Αθήνας έχει τύχει ιδιαίτερης προβολής από μια σειρά μελετών και συνεδρίων. Συμφωνούμε ότι οι

Ολυμπιακοί Αγώνες έκαναν διεθνώς γνωστή την Αθήνα προβάλλοντας την ίδια και την Ελλάδα. Ωστόσο, διατηρούμε έντονες επιφυλάξεις, οι οποίες σχετίζονται αφενός με το αν και κατά πόσο η λήξη των Αγώνων έφερε την Αθήνα πιο κοντά στην κατάκτηση ενός διεθνούς ρόλου και αφετέρου ,αν παρόμοιες προσπάθειες μπορούν να έχουν τις θετικές επιπτώσεις που ευαγγελίζονται όσοι υιοθετούν αυτές τις θέσεις.

Το ζητούμενο αφορά τις συνέπειες από την προγραμματισμένη προσπάθεια διεθνοποίησης που προβάλλεται από τις κυρίαρχες νεοφιλελεύθερες προσεγγίσεις. Αναφορικά με την Αθήνα, μια τέτοια προσπάθεια πέρα από την αμφισβητούμενη εφικτότητά της προϋποθέτει την τεράστια κινητοποίηση πόρων η οποία εν τέλει, αφορά έναν πολύ μικρό αριθμό των κατοίκων της και ένα πολύ μικρό γεωγραφικό τμήμα της.

2. Η νεοφιλελεύθερη οπτική

Η έννοια της διεθνούς πόλης αναπτύσσεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, παράλληλα με τη σχετική συζήτηση για τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Η τελευταία εστιάζει σε όρους οικονομικής παγκοσμιοποίησης, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της σε συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες, εκείνες δηλαδή, που εξυπηρετούν τις βασικές αρχές και πολύ συγκεκριμένα συμφέροντα αφού αντιπροσωπεύουν τις επιδιώξεις συγκεκριμένων ομάδων.

Από τη δεκαετία του '70 και έπειτα, το κυρίαρχο μοντέλο καπιταλιστικής ανάπτυξης που βασίζεται στη μαζική παραγωγή και κατανάλωση αντιμετωπίζει κρίση , αδυνατώντας να εξασφαλίσει τη διευρυνόμενη αναπαραγωγή και την περαιτέρω ανάπτυξη. Η οικονομική βάση των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών οικονομιών Δ.Ευρώπη, Ιαπωνία, Β.Αμερική, μετασχηματίζεται. Η πολιτική απορύθμισης που προωθείται κατά τη δεκαετία του '70 αρχικά από τις ΗΠΑ και αργότερα από τη Βρετανία , οδηγεί στην απελευθέρωση της κυκλοφορίας του χρηματικού κεφαλαίου διεθνώς.

Τα φαινόμενα του στασιμοπληθωρισμού και της αποβιομηχάνισης και η δυναμική ανάπτυξη των κλάδων του τριτογενούς τομέα (πληροφορική, τηλεπικοινωνίες παροχή υπηρεσιών) αφ'ενός, καθώς επίσης η απελευθέρωση των βιομηχανικών επενδύσεων σε χώρες χαμηλού κόστους, η απελευθέρωση των αγορών εργασίας με τον παράλληλο περιορισμό της ισχύος των συνδικάτων, η

φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου και η άρση των δασμών και τέλος η απελευθέρωση του χρηματικού κεφαλαίου ως μέρος της γενικότερης απελευθέρωσης του παραγωγικού κεφαλαίου, δημιουργούν διαρθρωτικές μετατοπίσεις στην παραγωγική βάση και στις αγορές εργασίας ,δημιουργώντας τους όρους του νέου διεθνούς καταμερισμού της εργασίας.

Η απελευθέρωση των αγορών οδηγεί στην απορύθμισή τους. Απορύθμιση των αγορών , εργασιακή ευελιξία, μείωση του εργατικού κόστους, πειθαρχία των συνδικάτων ,δημοσιονομική λιτότητα, ελεύθερη διακίνηση επενδύσεων, απεριόριστη κινητικότητα του κεφαλαίου, ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων και των περιφερειών, η ‘επιχειρηματική πόλη’ και η αντικατάσταση του πολεοδομικού προγραμματισμού από επιλεκτικές παρεμβάσεις, είναι μερικές από τις έννοιες που θεωρούνται πλέον ‘δεδομένες’. Σύμφωνα με τη νεοφιλελεύθερη θεώρηση της παγκοσμιοποίησης , το σημείο κλειδί για την κατανόηση της παγκόσμιας οικονομίας σήμερα, είναι η νέα διεθνοποίηση της οικονομίας.

Σύμφωνα με τη Σχολή της Ρύθμισης, πρόκειται για μια μετάβαση από το φορντικό-κεϋνσιανό καθεστώς καπιταλιστικής συσσώρευσης ,σε ένα νέο καθεστώς ‘ευέλικτης συσσώρευσης’, στηριζόμενο σε ευέλικτα παραγωγικά συστήματα , εξωτερικές οικονομίες συγκέντρωσης , έντονη κινητικότητα και διαφοροποίηση στην αγορά εργασίας , απεριόριστη κινητικότητα κεφαλαίου, ελάχιστο κρατικό έλεγχο, ιδιωτικοποιήσεις, υιοθέτηση των αρχών της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας και την ύπαρξη συλλογικών μηχανισμών υποστήριξης της παραγωγικής διαδικασίας σε τοπικό επίπεδο. Η μετατόπιση προς ευέλικτα συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης πραγματοποιείται μέσα από τη δημιουργία δικτύων (networking) που συνδέουν μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις σε παγκόσμια κλίμακα. Τα δίκτυα αυτά αρθρώνονται γύρω από συμμαχίες ανάμεσα σε ισχυρούς παραγωγούς και χρηματοδότες.

Σε αντίθεση με το φορντικό σύστημα παραγωγής , όπου η παραγωγική διαδικασία ολοκληρώνεται στα πλαίσια μιας μόνο επιχείρησης (vertical integration) , το νέο σύστημα στηρίζεται στη διασπορά των διαφόρων τμημάτων της παραγωγικής διαδικασίας σε περισσότερες επιχειρήσεις (vertical disintegration) , αφού η κύρια επιχείρηση ελέγχει μόνο τη βασική τεχνολογία και το τελικό προϊόν. Τμήματα της παραγωγικής διαδικασίας χωρίς στρατηγική σημασία καθώς και η παραγωγή εξαρτημάτων ή ανταλλακτικών δίδονται με τη μορφή υπεργολαβίας σε άλλες επιχειρήσεις.

Το τέλος της εποχής της εντατικής συσσώρευσης κατά τη δεκαετία του '70 και η στροφή προς το σύστημα της ευέλικτης εξειδίκευσης , έλαβαν χώρα σε μια περίοδο όπου σημαντικές αλλαγές στο παγκόσμιο σκηνικό έθεσαν εκ νέου τους όρους του παιχνιδιού.

Συγκεκριμένα: η κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods το οποίο είχε ορίσει το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο είχε λειτουργήσει η παγκόσμια οικονομία μετά το τέλος του β' παγκοσμίου πολέμου, επεσήμανε την απώλεια του ηγετικού ρόλου των ΗΠΑ ως απόλυτου κυρίαρχου του κόσμου σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο.

Ακολούθησε η είσοδος των αναδομημένων οικονομιών της Ιαπωνίας και της Δ.Ευρώπης στο διεθνές σκηνικό με τις πολυεθνικές τους εταιρείες και τράπεζες να γίνονται οι κύριοι ανταγωνιστές των αντίστοιχων των ΗΠΑ, πράγμα που όρισε τη νέα φάση της παγκόσμιας οικονομίας.

Συνάμα, κατά τη δεκαετία του 1980 τα χρηματοοικονομικά¹ και οι εξειδικευμένες υπηρεσίες εμφανίστηκαν σαν τα κυρίαρχα συστατικά των διεθνών συναλλαγών. Τα βασικά πεδία στα οποία συνέβη αυτό ήταν financial markets², advanced corporate service firms, banks, headquarters of transnational corporations. Επίσης, το 1980 έδειξε μια συσπείρωση της γεωγραφίας της παγκόσμιας οικονομίας και ένα κατά πολύ ισχυρότερο άξονα ανατολής-δύσης

Η νεοφιλελεύθερη οπτική διατείνεται, ότι ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν το ρόλο των πόλεων στη νέα παγκόσμια οικονομία, είναι η νέα διεθνοποίηση της οικονομίας. Και επισημαίνει, ότι. η απότομη αύξηση των ροών του διεθνούς χρηματικού κεφαλαίου και η ταχύτατη ανάπτυξη των εξειδικευμένων υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις, συνέτειναν στην αύξηση της πολυπλοκότητας των διεθνών συναλλαγών ενισχύοντας το ρόλο των πόλεων. Η νέα εικόνα της παγκόσμιας οικονομίας αποτυπώνεται σε όρους :export processing zones, offshore banking centers , high tech districts και global cities.

¹ Σύμφωνα με τη νεοφιλελεύθερη οπτική αυτά τα πεδία βρίσκονται στην καρδιά της διαδικασίας δημιουργίας πλούτου, και χωροταξικά τοποθετούνται στις πόλεις.

² Απότομη αύξηση του FDI στις υπηρεσίες και στο ρόλο των διεθνών χρηματαγορών. Πολλοί παράγοντες ενίσχυσαν την ανάπτυξη του FDI.1) Αρκετές ανεπτυγμένες χώρες έγιναν οι κύριοι εξαγωγείς κεφαλαίου, κυρίως η Ιαπωνία 2) Ο αριθμός των συγχωνεύσεων και των εξαγορών αυξήθηκε απότομα. 3) Οι ροές των υπηρεσιών και των transnational service corporations φάνηκαν ως τα κύρια συστατικά της παγκόσμιας οικονομίας.

Τα παραπάνω αποτελούν το σημείο εκκίνησης, για την κατανόηση των θέσεων που κατέχουν οι διαφορετικοί τύποι πόλεων στην σύγχρονη οργάνωση της παγκόσμιας οικονομίας με γνώμονα την τρέχουσα αντίληψη. Σύμφωνα με αυτή σήμερα παρατηρούμε ότι ένας μικρός αλλά αυξανόμενος αριθμός πόλεων είναι τα μέρη όπου λαμβάνουν χώρα οι σημαντικότερες χρηματοοικονομικές αγορές και οι ηγετικές εταιρείες εξειδικευμένων υπηρεσιών καθώς επίσης ένας μεγάλος αριθμός σημαντικών πόλεων έχουν χάσει το ρόλο τους ως ηγετικών εξαγωγικών κέντρων για τη βιομηχανία, κυρίως λόγω της αποκέντρωσης της παραγωγής. Σε αυτά τα νέα οικονομικά τοπία, το πλέγμα των παγκόσμιων πόλεων αναπαριστά τα πιο σημαντικά θέατρα της παγκόσμιας οικονομίας και συνιστά το χωρικό περιβάλλον στο οποίο πραγματώνονται οι διαδικασίες των σημαντικότερων διευθυντικών, χρηματοπιστωτικών, επιχειρησιακών πληροφοριακών λειτουργιών.

3. Άτυπη οικονομία

Η άτυπη παραγωγή και εργασία αποτελούν συστατικό τμήμα της οικονομίας των παγκόσμιων πόλεων, καθώς το μοντέλο της ευέλικτης εξειδίκευσης απαιτεί εκτός των άλλων, συνεχώς φθηνή και ευέλικτη εργασία.

Ένα σημαντικό κομμάτι του υποβαθμισμένου βιομηχανικού τομέα αποτελεί συστατικό της άτυπης οικονομίας. Μέχρι πρόσφατα αρκετοί αναλυτές θεωρούσαν τους άτυπους τομείς ως χαρακτηριστικό των τριτοκοσμικών οικονομιών. Ωστόσο, σήμερα γινόμαστε μάρτυρες της άτυπης οικονομίας σε πόλεις όπως η Ν.Υόρκη, το Λος Άντζελες, το Παρίσι κλπ.(Sassen 2000)

Σε όρους εργατικού δυναμικού που απασχολείται σε άτυπες μορφές εργασίας παρατηρούμε ότι οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί αποτελούν το κρίσιμο μέγεθος. Στις ανεπτυγμένες χώρες η αθρόα εισροή μεταναστών σε ορισμένες από αυτές, τροφοδοτεί την άτυπη οικονομία, συνιστώντας τη δεξαμενή του φθηνού εργατικού δυναμικού, το οποίο είναι πρόθυμο να υπηρετήσει τις 'άλλες' δουλειές προκειμένου να εξασφαλίσει την επιβίωσή του. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, φτωχοί αγροτικοί πληθυσμοί συχνά εκδιώχνονται από τη γη τους μέσω άδικων οικονομικών πολιτικών, μέσω φυσικής βίας ή μέσω της μονοπωλιοποίησης των αποθεμάτων γης από τους πλούσιους. Καταλήγουν στις πόλεις όπου υπόκεινται στην οικονομική και κοινωνική

περιθωριοποίηση, πράγμα που τους εξαναγκάζει να αναζητήσουν τους όρους επιβίωσής τους σε άτυπες μορφές εργασίας.. (Scott 2001)

Σύμφωνα με τη Sassen, υπάρχουν 2 σφαίρες κυκλοφορίας των αγαθών και υπηρεσιών οι οποίες πραγματώνονται σε όρους άτυπης οικονομίας. Η μία σφαίρα κινείται εσωτερικά και κυρίως συναντά τις ανάγκες των μελών της, όπως μικρά καταστήματα που ανήκουν σε μετανάστες στην κοινότητα των μεταναστών τους οποίους εξυπηρετούν. Η άλλη κινείται διαμέσου της 'επίσημης' οικονομίας. Σε αυτή τη σφαίρα, η άτυπη οικονομία αναπαριστά μια άμεση στρατηγική μεγιστοποίησης κέρδους, τέτοια που να μπορεί να λειτουργεί μέσω υπεργολαβιών, υπαίθριων καταστημάτων, εργασίας κατ'οίκον, ή άμεση απόκτηση για αγαθά ή υπηρεσίες.

Η ύπαρξη της άτυπης οικονομίας είναι συνάρτηση αρκετών τάσεων εμφανών στις παγκόσμιες πόλεις. Στις περισσότερες των περιπτώσεων η ύπαρξή τους αποτελεί κίνητρο για την πραγμάτωση της άτυπης οικονομίας.

Μεταξύ αυτών επισημαίνουμε:

1)Την αυξημένη ζήτηση για προσωπικές υπηρεσίες υψηλού επιπέδου και προϊόντα πολυτελείας, αλλά και χαμηλού κόστους υπηρεσίες από τον επεκτεινόμενο πληθυσμό υψηλού εισοδήματος.

2)Την αυξανόμενη ζήτηση για εξαιρετικά χαμηλού κόστους υπηρεσίες και προϊόντα από τον επεκτεινόμενο χαμηλού εισοδήματος πληθυσμό.

3)Τη ζήτηση για customized υπηρεσίες και αγαθά από εταιρείες οι οποίες είναι είτε οι τελικοί, είτε οι ενδιάμεσοι αγοραστές, πράγμα που συνεπάγεται αύξηση των υπεργολαβιών .

4)Την αυξανόμενη ανισότητα στη δεσμευτική δύναμη των διαφόρων τύπων εταιρειών, σε ένα πλαίσιο χαρακτηριζόμενο από έντονες πιέσεις πάνω στη γη, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης και του μοτίβου της ισχυρής συγκέντρωσης των ηγετικών βιομηχανιών.

5)Τη συνεχιζόμενη ζήτηση από ποικίλες εταιρείες αλλά και τομείς του πληθυσμού-συμπεριλαμβανομένης της ζήτησης από τις ηγετικές βιομηχανίες και των εργαζομένων υψηλών εισοδημάτων-για αγαθά και υπηρεσίες τυπικά παραγόμενα από εταιρείες με χαμηλό ρυθμό κερδών, οι οποίες αντιμετωπίζουν πρόβλημα επιβίωσης λόγω της αύξησης των ενοικίων και του κόστους παραγωγής.

Ο μετασχηματισμός της τελικής ή ενδιάμεσης κατανάλωσης και η αυξανόμενη ανισότητα στη δεσμευτική δύναμη των εταιρειών και των νοικοκυριών ,

δημιουργεί κίνητρα για άτυπες μορφές παραγωγής και εργασίας σε μια ευρεία σειρά δραστηριοτήτων και σφαιρών της οικονομίας.

Η ύπαρξη μιας άτυπης οικονομίας στη συνέχεια, εμφανίζεται ως ο μηχανισμός για τη μείωση διαφόρων μορφών κόστους, ακόμη και στην περίπτωση των εταιρειών και των νοικοκυριών που δεν το χρειάζονται για επιβίωση, ο οποίος παρέχει ευελιξία όπου είναι απαραίτητο ή δίνοντας πλεονεκτήματα αλλού.

4. World city hypothesis & Global City Regions

Οι παγκόσμιες πόλεις είναι τα κέντρα ελέγχου της παγκόσμιας οικονομίας. Η θέση τους εξελίσσεται στο μέτρο που δεδομένες περιφέρειες ενσωματώνονται σ'έναν κυρίαρχο ρόλο στα πλαίσια του παγκόσμιου συστήματος. Και όπως οι λαμπρές πόλεις των αρχαίων αυτοκρατοριών, συγκεντρώνουν επάνω τους τον πλούτο του κόσμου , ο οποίος ελέγχεται από αυτές. Έχουν γίνει τα σημεία για τη συσσώρευση του κεφαλαίου και 'all that money can buy'. 'Είναι πολυτελείς, υπέροχες πόλεις , των οποίων η μεγαλοπρέπεια συγκαλύπτει τη φτώχεια πάνω στην οποία βασίζεται ο πλούτος τους...Η αντιπαράθεση δεν είναι μόνο χωρική. Είναι μια λειτουργική σχέση. Πλούσιοι και φτωχοί προσδιορίζουν ο ένας τον άλλο''. (Roger Keil 2000:281)

Η νεοφιλελεύθερη οπτική αγνοεί επιδεικτικά την αντιπαράθεση αυτή. Σε αντιδιαστολή με το *world city hypothesis* των Friedmann & Wolf (1982) ,με βάση το οποίο το παγκόσμιο σύστημα συνιστά ένα σχετικά συνεκτικό , ιεραρχικά δομημένο οικονομικό σύστημα , το οποίο χωρίζεται σε 'κέντρο', 'ημιπερίφεια' και 'περίφεια', η νεοφιλελεύθερη θεώρηση δεν αποδέχεται τη διάκριση αυτή.

Αντ'αυτού, προβάλλει ως κεντρικό σημείο της τοποθέτησής της την ανάπτυξη με κάθε τρόπο. Μιλά σε όρους ανταγωνισμού πόλεων ή ανταγωνισμού περιφερειών σε παγκόσμιο επίπεδο (Sachar 1996, Cofey & Bailly 1996, Οικονόμου 2000), ενός ανταγωνισμού που εθελουφλεί στις συνέπειες που επιφέρει. Οι τελευταίες αφορούν την οικονομική και κοινωνική πόλωση, την κατάτμηση του κόσμου σε περιφέρειες διαφορετικών ταχυτήτων ανάπτυξης, τη δημιουργία ενός 'αργού' και ενός 'γρήγορου' κόσμου που δεν αναπαρίσταται μόνο στο παγκόσμιο επίπεδο αλλά αποκρυσταλλώνεται και στο ίδιο το εσωτερικό των παγκόσμιων πόλεων.

Διατείνονται ότι η απελευθέρωση των αγορών θα οδηγήσει από μόνη της τα πράγματα σε εξίσωση. Αρνούνται την πόλωση και αντιμετωπίζουν τις διαφορές

μορφές ανισοτήτων που παράγονται από τις διαδικασίες του διεθνούς ανταγωνισμού, ως κάτι το απολύτως φυσικό. Είναι φυσικό να υπάρχουν, υποστηρίζουν, και δεν υπάρχει λόγος να αλλάξει η ισχύουσα κατάσταση γιατί τότε θα οδηγηθούμε σε κατάρρευση του συστήματος.

Σήμερα ωστόσο, στο εσωτερικό της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, οι ροές χρηματικού κεφαλαίου, οι αγορές εργασίας, οι αγορές εμπορευμάτων, η πληροφορία και η διοίκηση και οργάνωση είναι διεθνοποιημένες και σε πλήρη εξάρτηση σε όλο τον πλανήτη, αν και κατά τρόπο μη συμμετρικό που χαρακτηρίζεται από την άνιση ενσωμάτωση στο παγκόσμιο σύστημα των διαφόρων περιφερειών του.

Με βάση το *world city hypothesis* των Friedmann & Wolf (1982) και την ιεραρχική δόμηση του οικονομικού συστήματος σε 'κέντρο', 'ημιπεριφέρεια' και 'περιφέρεια', οι πόλεις χωροθετικά, εντάσσονται σε ένα ιεραρχικό δίκτυο που αποτελεί έκφραση της παγκόσμιας οικονομίας και των ποικίλων πολιτικών διευθετήσεων.

Οι κοινωνικές σχέσεις στο εσωτερικό των περιφερειών (π.χ. χώρες ή πόλεις), με την ευρεία του όρου έννοια, διαμορφώνονται πολύ ισχυρά από τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι περιφέρειες τοποθετούνται στην παγκόσμια οικονομία και από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε συγκεκριμένου εθνικού κράτους.

Ωστόσο, όσον αφορά τις πόλεις, αν και οι μεταξύ τους σχέσεις διαμεσολαβούνται από τα εθνικά κράτη, αυτές βρίσκονται σε απευθείας και στενή επαφή μεταξύ τους, διαμέσου των (city to city flows) ροών μεταξύ των πόλεων. Η φύση αυτών των σχέσεων (συχνότητα, ισχύς, σημαντικότητα, dominance, subdominance) υποστηρίζει τη δομή του παγκόσμιου συστήματος, αναπαράγοντας την ιεραρχία του και διαμορφώνοντας πολύ ισχυρά την κοινωνική ζωή σε συγκεκριμένες περιφέρειες.

Η θέση την οποία κατέχει μια πόλη στο παγκόσμιο σύστημα, θα επηρεάσει πολύ βαθιά τη φύση αυτής της αστικής περιοχής. Αλλά, η θέση αυτή υπόκειται σε αλλαγή, καθώς οι κύκλοι και οι τάσεις του παγκόσμιου συστήματος επανακαθορίζουν την παγκόσμια τάξη, διακόπτοντας τις προαναφερθείσες ροές μεταξύ των πόλεων και επομένως, αλλάζοντας τις διασυνδέσεις με το παγκόσμιο σύστημα.

Στο παγκόσμιο επίπεδο, οι κύριες πολιτικές μονάδες είναι τα εθνικά κράτη, και η συμπεριφορά τους είναι αλληλένδετη με την παγκόσμια οικονομική τάξη πραγμάτων, αλλά οι πολυεθνικές έχουν καταστήσει εαυτούς οιονεί κράτη (βλ. Sassen 2000).

Η τριαδική στρατηγική και οι ευέλικτες τακτικές των υπερεθνικών εταιρειών υποστηρίζονται από τις κυβερνήσεις των χωρών του πυρήνα (ΗΠΑ, Ευρώπη, Ιαπωνία), οι οποίες έχουν επιδώσει ενεργά και συνεχίζουν πολιτικές οι οποίες στοχεύουν στη χρηματοοικονομική απορύθμιση, επιλεκτικές εμπορικές αναδιαμορφώσεις, λιγότερο περιοριστικές αγορές εργασίας και υψηλά υποκατάστατα για telematics και για έρευνα και τεχνολογία με απώτερο στόχο τα εμπορικά οφέλη. Το νέο μοντέλο συσσώρευσης –neo fordism- ξαναγράφει την οικονομική γεωγραφία όχι μόνο των χωρών του πυρήνα, αλλά και των ημιπεριφερειακών και κάποιων περιφερειακών χωρών.

Σύμφωνα με τον Ricardo Petrella 'ο τριαδικός τεχνο-εθνικισμός είναι μια πιο ευρεία οπτική που μας επιτρέπει να το δούμε σαν μέρος του 'νέου τρόπου ρύθμισης' που σχετίζεται με το neo fordism'. Οι κύρια ευνοημένες σε χωρικούς όρους είναι οι διεθνείς πόλεις των οικονομιών του πυρήνα, οι 'mass consumer technopoles' οι οποίες έχουν γίνει τα προεξέχοντα κέντρα της εμπορικής καινοτομίας και corporate control, αδιαφιλονίκητα κέντρα του test making, χωνευτήρια της καταναλωτικής ευαισθησίας και φυτώρια της υλιστικής κουλτούρας. Υπ'αυτή την έννοια, οι παγκόσμιες πόλεις και το παγκόσμιο σύστημα θα πρέπει να μπαίνουν σε μια κοινή προβληματική.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό έρχονται οι παγκόσμιες ή διεθνείς πόλεις. Η σημαντικότητά τους για την παγκόσμια οικονομία επιτείνεται από τις στρατηγικές πολιτικές των αναδομημένων υπερεθνικών εταιρειών.

Οι παγκόσμιες πόλεις πρέπει να ιδωθούν ως διαφοροποιημένες όχι μόνο διαμέσου των διαφορετικών σχέσεων τις οποίες κάθε μια αναπτύσσει αναφορικά με το ρόλο της ως περιφερειακή αλληλόδραση μεταξύ πυρήνα, ημιπεριφέρειας και περιφέρειας, αλλά επίσης μέσω της εσωτερικής τους μεσολάβησης των οικονομικών, πολιτισμικών και πολιτικών διαδικασιών σε μακρο επίπεδο με τις εξαρτώμενες συνθήκες των τοπικών κοινωνικών και πολιτικών δομών και κυρίως μέσω της φυσικής δομής των μητροπολιτικών περιοχών.

Σημαντικές λειτουργίες του παγκόσμιου συστήματος είναι παγκοσμιοποιημένες και αλληλένδετες σε καθημερινή βάση. Ωστόσο, πολλές από αυτές είναι διασπαρμένες και άνισα δομημένες ανάλογα με τη λειτουργία, τη χώρα και την περιφέρεια. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας και οι νέες τεχνολογίες είναι επικεντρωμένες στις χώρες του πυρήνα, ενώ η βιομηχανία και η γεωργία αφορούν τις χώρες της ημιπεριφέρειας και της περιφέρειας. Έτσι η κοσμοοικονομία περιλαμβάνει

ολόκληρο τον πλανήτη αλλά όχι τις περιφέρειες και τους ανθρώπους όλου του πλανήτη. Στην πραγματικότητα μόνο μια μειονότητα ανθρώπων είναι ενσωματωμένη στην κοσμο-οικονομία.

Ωστόσο, ένας ιεραρχικός προσδιορισμός των world cities είναι όλο και λιγότερο ικανοποιητικός, ειδικά αν δούμε τις world cities σε σχέση με το world system processes. Οι ιεραρχικές θέσεις των πόλεων (ειδικά οι secondary cities) στον τριαδικό πυρήνα και οι περιφερειακά κυρίαρχες παγκόσμιες πόλεις στις περιοχές της περιφέρειας και της ημιπεριφέρειας μπορούν να αντιστραφούν, ανάλογα με το είδος των λειτουργιών που λαμβάνονται υπόψη. Δηλαδή: Corporate management vs transnational NGOs vs cultural leadership. (Knox 2000)

Σήμερα, οδηγούμαστε σε μια νέα κοινωνική και πολιτική οργάνωση του χώρου. Αυτή η νέα οργάνωση αποτελείται πρωταρχικά από μια ιεραρχία δια-διεισδυτικών σχέσεων τοπικών βαθμίδων οικονομικής δραστηριότητας και διακυβέρνησης, οι οποίες ποικίλουν από το παγκόσμιο στο τοπικό και στο οποίο το αναδυόμενο σύστημα των global city -regions κατέχει προεξέχουσα σημασία.

Η έννοια του global city-region ανάγεται στην ιδέα του 'world cities' Hall (1966) & Friedmann & Wolf (1982) και στην ιδέα της Sassen για τις 'global cities' (1991). Ουσιαστικά, ξεκίνησε από την ιδέα του συνεχούς οικιστικού ιστού (urban field) του Friedmann. Η ιδέα αυτή περιέγραφε το άστυ με μια πιο διευρυμένη έννοια, κατά τρόπο που η πόλη να επεκτείνεται πέραν των ορίων της και να αφορά ευρύτερες συναστικές γειτνιάζουσες περιοχές. Η ιδέα αυτή διευρύνθηκε από τη Sassen και τα global cities (1991)

Τα city -regions έρχονται στο επίκεντρο της σύγχρονης ζωής, κυρίως καθώς η παγκοσμιοποίηση, σε συνδυασμό με τις ποικίλες τεχνολογικές μεταβολές, έχει ενεργοποιήσει εκ νέου τη σημαντικότητά τους ως βάσεων όλων των μορφών της παραγωγικής τους δραστηριότητας, είτε πρόκειται για τη βιομηχανία, τις υπηρεσίες ή τους τομείς υψηλής ή χαμηλής τεχνολογίας. (Scott 2001)

Σήμερα, η έννοια της πόλης (city) με τη στενή του όρου έννοια είναι λιγότερο κατάλληλη, ή ορατή μονάδα της χωρικής κοινωνικής οργάνωσης από ότι οι έννοιες των city- regions or regional networks of cities. Στην περίπτωση των global city-regions δεν υφίσταται η χωρική διάκριση σε όρους κέντρου-περιφέρειας-ημιπεριφέρειας.

Το global city-region αναπαρίσταται σε όρους διασυνδέσεων επιχειρηματικών λειτουργιών που αφορούν συγκεκριμένες δράσεις και μπορεί να περιλαμβάνει διαφορετικές περιοχές του πλανήτη.

Στο σημείο αυτό ,θα πρέπει να αποσαφηνίσουμε ότι η έννοια των global city-regions και όλο το θεωρητικό υπόβαθρο που τη στηρίζει , δεν θα πρέπει να συγχέεται με τον ανταγωνισμό και τις επιχειρηματικές λειτουργίες που παρουσιάζονται στη νεοφιλελεύθερη οπτική. Πρόκειται για δυο διαφορετικές θεωρήσεις με ευδιάκριτα στοιχεία διαφοράς, καθώς η ιδέα των global city –regions αναφέρεται εκτενώς στην πόλωση, τις ανισότητες και την ιεραρχική δομή του παγκόσμιου συστήματος ενώ η νεοφιλελεύθερη θέση μιλά απλά για ελεύθερο ανταγωνισμό μεταξύ περιφερειών.

Για να γίνει κατανοητή η έννοια των global city-regions είναι απαραίτητο να εστιάσουμε στους τρόπους με τους οποίους διαφορετικές οικονομικές δραστηριότητες διασυνδέονται μέσω συναλλακτικών ή δικτυακών σχέσεων μεταξύ τους και με το υπόλοιπο του κόσμου

Σήμερα, ιδιαίτερης σημαντικότητας τμήματα του προϊόντος και της απασχόλησης εμπλέκονται σε ευέλικτα δίκτυα συστημάτων παραγωγής ή αλυσίδες αξιών. Πληθώρα οικονομικών τομέων τις τελευταίες δεκαετίες έχει υποστεί ολοκληρωτική αλλαγή οριοθέτησης , έτσι ώστε είναι εξαιρετικά δύσκολο αν όχι αδύνατο να πούμε για π.χ. πού ακριβώς τελειώνει η Αμερικανική οικονομία και που η Γερμανική ή η Ιαπωνική οικονομία ξεκινά. Σαν αποτέλεσμα, κάποιες από τις ρυθμιστικές δραστηριότητες οι οποίες προηγουμένως διεκπεραιωνόταν υπό την αιγίδα του κεντρικού κράτους , τώρα συντονίζονται μέσα από θεσμούς σε υπερεθνικό επίπεδο προσδιορισμού .Την ίδια στιγμή ,άλλες λειτουργίες καταλήγουν σε θεσμούς των οποίων το πεδίο δράσης είναι περισσότερο τοπικό ή περιφερειακό. Εγείρεται λοιπόν το ερώτημα των σχέσεων που προκύπτουν μεταξύ αυτών των συστημάτων και των μεγάλων πόλεων.

Κατά πρώτον, τεράστιες και συνεχώς αυξανόμενες ποσότητες οικονομικής δραστηριότητας ,(αλυσίδες εισροών-εκροών, εργατική μετανάστευση, εμπόριο, ξένη άμεση επένδυση, διεθνείς επιχειρηματικές δράσεις , νομισματικές ροές κτλ) τώρα εμφανίζονται σε εκτεταμένα cross national δίκτυα. Καθώς η παγκοσμιοποίηση προχωρά , γεννά συγκρούσεις και δυσάρεστες καταστάσεις οι οποίες με τη σειρά τους ενεργοποιούν μια σειρά ποικίλων πολιτικών αντιδράσεων και προσπαθειών κατασκευής θεσμών σε σχέση με αυτά τα δίκτυα.

Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι πιο σημαντικές διεθνείς χρηματοοικονομικές και επιχειρηματικές συμφωνίες, τύπου G7/G8, OECD, World Bank, IMF, GATT³. (βλ. Allen J. Scott, John Agnew, Edward W. Soja, & Michael Storper 2001).

Όσο αυτές οι αντιδράσεις στις πιέσεις της παγκοσμιοποίησης παραμένουν περιορισμένες σε όρους ανάληψης αρμοδιοτήτων και δυνατοτήτων επέμβασης, υπόκεινται σε επέκταση και ενοποίηση καθώς ο καπιταλισμός εξακολουθεί να παγκοσμιοποιείται.

Κατά δεύτερον, εν μέρει ως απόρροια αυτών των ίδιων πιέσεων, τις τελευταίες δεκαετίες έχει πραγματοποιηθεί διάδοση των πολυεθνικών bloc όπως EU, NAFTA, MERCOSUR, ASEAN, APEC, CARICOM και άλλα. Αυτά τα blocs αναπαριστούν επίσης θεσμικές αντιδράσεις στις πιέσεις που δημιουργούνται από τη διαρκή διάχυση των εθνικών καπιταλισμών πέρα από τα παραδοσιακά πολιτικά τους σύνορα. Παραμένουν σε ποικίλα στάδια ανάπτυξης στην παρούσα φάση με την Ευρωπαϊκή Ένωση να βρίσκεται στην εμπροσθοφυλακή. Ωστόσο, επειδή περιλαμβάνουν μικρό μόνο αριθμό συμμετεχόντων, είναι ευκρινώς καλύτερα διαχειριζόμενες ως πολιτικές μονάδες εν συγκρίσει με πραγματικούς ή φέροντες ως τέτοιους παγκόσμιους οργανισμούς. (βλ. Allen J. Scott, John Agnew, Edward W. Soja, & Michael Storper 2001).

Τρίτον, τα κυρίαρχα εθνικά κράτη και οι εθνικές οικονομίες παραμένουν τα κυρίαρχα συστατικά του τρέχοντος πολιτικού και οικονομικού τοπίου, αλλά υπόκεινται σε βαθύ μετασχηματισμό. Καθώς δεν απολαμβάνουν πλέον τον ίδιο βαθμό κυρίαρχης πολιτικής αυτονομίας που κάποτε διέθεταν. Κάτω από συνθήκες που ορίζονται σε όρους μιας εντεινόμενης παγκοσμιοποίησης, είναι λιγότερο ικανά ή πρόθυμα να προστατέψουν όλα τα περιφερειακά ή τομεακά ενδιαφέροντά τους στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων τους.

Τέλος, σε άμεση συνάφεια με τα παραπάνω, παρατηρείται αναζωπύρωση των μορφών οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης που βασίζονται στις περιφέρειες, με την πιο ξεκάθαρη έκφραση αυτής της τάσης να βρίσκεται σε μεγάλες global city-regions. Πράγμα που σημαίνει ότι, οι οικονομικές και πολιτικές τροχιές αυτών των city-regions δεν μπορούν να γίνουν πλήρως κατανοητές παρά μόνο σε σχέση με τη

³ σήμερα γνωστό ως world trade organization

σύνθετη ιεραρχία των διαδιεισδυτικών τοπικών επιπέδων που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Η τάση συγκεκριμένων τύπων οικονομικής δραστηριότητας-βιομηχανία και υπηρεσίες-να συγκεντρώνονται σε πυκνά εγκατεστημένα συγκροτήματα (in dense locational clusters) δείχνει αυξητικές τάσεις τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτό εγείρει το ερώτημα του εάν η αμοιβαία εγγύτητα όλων των οικονομικών παραγόντων στην παρούσα φάση είναι σε σημαντικό βαθμό μια στρατηγική αντίδραση στον αυξανόμενο οικονομικό ανταγωνισμό, ο οποίος σε πολλά τμήματα της οικονομίας έχει επαυξήσει την αβεβαιότητα και έχει υπερτονίσει τη σημασία της απόκτησης γνώσης και της καινοτομίας.

Η παραγωγικότητα και η αποδοτικότητα αυξάνονται από την αστική συγκέντρωση με 2 τρόπους. Κατά πρώτον, η συγκέντρωση διασφαλίζει τη συνολική αποτελεσματικότητα του οικονομικού συστήματος. Και δεύτερον, εντατικοποιεί τη δημιουργικότητα, τη μάθηση και την καινοτομία. Τόσο με την ευελιξία των παραγωγών, όσο και μέσω του τεράστιου μεγέθους των ροών των ιδεών και της γνώσης που είναι εμφανείς κατά μήκος των συναλλακτικών συνδέσεων στο εσωτερικό των χωροθετημένων βιομηχανικών δικτύων. Τέτοιου είδους δίκτυα τυπικά βρίσκονται στους πυρήνες των σημαντικότερων city regions του κόσμου σήμερα και σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν τη βάση σημαντικών νέων κύκλων της αστικής επέκτασης. Επιπλέον, οι οικονομίες αυτών των city-regions είναι σε αυξημένο βαθμό δεμένες με τις παγκόσμιες αγορές, ενισχύοντας την επιπλέον ανάπτυξη, η οποία στη συνέχεια ενθαρρύνει περισσότερους εξειδικευμένους παραγωγούς να εμφανιστούν σε κάθε δεδομένο δίκτυο. (βλ. Allen J. Scott, John Agnew, Edward W. Soja, & Michael Storper 2001).

Η διαδικασία συγκέντρωσης σε συγκροτήματα (clustering) δεικνύει ότι οι εταιρείες ανταποκρίνονται σε αυτές τις προκλήσεις με το να επιτρέπουν μεγαλύτερα επίπεδα επιχειρησιακής ευελιξίας και επαυξάνοντας τις καινοτομικές τους ικανότητες. Η παγκοσμιοποίηση επέτεινε αυτή τη διαδικασία, χωρίς να είναι η μοναδική αιτία που το προκάλεσε, κατά τρόπο ώστε μαζί με τη διεθνοποίηση των αγορών οι οικονομίες των global city regions να έχουν διευρυνθεί.

Το αποτέλεσμα είναι μεγάλα city regions να λειτουργούν ως οι 'εδαφικές βάσεις' από τις οποίες συγκεντρωμένες ομάδες ή δίκτυα εταιρειών διεκδικούν τις παγκόσμιες αγορές. Την ίδια στιγμή, αρκετές περιφέρειες υπόκεινται τώρα σε εντεινόμενες cross border ανταγωνιστικές πιέσεις.

Επιπλέον, έρχονται αντιμέτωπες με την επιλογή είτε να συναινέσουν παθητικά σε αυτές τις πιέσεις , είτε να εμπλακούν ενεργά στη δημιουργία θεσμών και τη διαμόρφωση πολιτικών σε μια προσπάθεια να στρέψουν , όσο αυτό είναι εφικτό, την παγκοσμιοποίηση προς δικό τους όφελος.

Πρόκειται για μια επιλογή ιδιαιτέρως κρίσιμης σημασίας, για τα city-regions καθώς οι κεντρικές κυβερνήσεις σήμερα αντιμετωπίζουν δυσκολία ανταπόκρισης στις ποικίλες ανάγκες όλων των διαφορετικών τοπικοτήτων τις οποίες επιβλέπουν. Ειδικά καθώς οι τελευταίες παρουσιάζουν ιδιοσυγκρασιακά προβλήματα.

Συνάμα, αρκετά city regions αντιμετωπίζουν σημαντικά νέα καθήκοντα τοπικής πολιτικής ενσωμάτωσης και αντιπροσώπευσης. Καθήκοντα επιτακτικά σε μια χρονική στιγμή στην οποία τα global city –regions λειτουργούν όλο και περισσότερο ως πόλοι έλξης χαμηλόμισθων μεταναστών από όλο τον κόσμο. Συνεπεία αυτού, είναι το ζήτημα της πολιτικής συμμετοχής και της τοπικής ανασυγκρότησης της πολιτικής ταυτότητας και του citizenship.

Ο νέος χάρτης του κόσμου, ο οποίος σχηματίζεται καθώς αυτές οι τάσεις λαμβάνουν χώρα, μπορεί να αναπαρασταθεί σε μεγάλο βαθμό σε όρους των 4 intersecting territorial scales των οικονομικών και πολιτικών σχέσεων που περιγράφηκαν παραπάνω , μαζί με μια σειρά από cross-cutting relational forms οι οποίες ποικίλουν από τα διεθνή αστικά σώματα ως τις far –flung λειτουργίες των πολυεθνικών οργανισμών. Σε γεωγραφική βάση όλου του συστήματος βρίσκεται ένα μωσαϊκό ή αρχιπέλαγος των μεγάλων city-regions συνιστώντας ένα από τα πρωταρχικά δομικά δίκτυα (principal structural networks) της νέας παγκόσμιας οικονομίας.

Τα global city-regions λειτουργούν ως οι περιφερειακές μηχανές της παγκόσμιας οικονομίας .Δηλαδή, ως δυναμικά τοπικά δίκτυα οικονομικών σχέσεων , συνδεδεμένα με πιο διευρυμένα παγκόσμια δίκτυα διαπεριφερειακού ανταγωνισμού και ανταλλαγής. Ο λόγος οργάνωσης του κόσμου σε μεγάλες αστικές περιφέρειες, ανάγεται στους τρόπους με τους οποίους οι οικονομίες αυτών των περιφερειών έχουν γίνει τόσο στενά δεμένες σε συγκεντρωμένα ευέλικτα δίκτυα εταιρειών οι οποίες ανταγωνίζονται σε αυξανόμενα επεκτεινόμενες αγορές. Σε γεωγραφική βάση όλου του συστήματος βρίσκεται ένα μωσαϊκό ή αρχιπέλαγος των μεγάλων city regions συνιστώντας ένα από τα πρωταρχικά δομικά δίκτυα (principal structural networks) της νέας παγκόσμιας οικονομίας.

5. Πως δομείται το νεοφιλελεύθερο εποικοδόμημα

Η αναγνωρισιμότητα των παγκόσμιων πόλεων βρίσκεται στη συνάφειά τους με τη λήψη αποφάσεων και την αλληλόδραση που σχετίζεται με την οικονομική, πολιτισμική και πολιτική πληροφόρηση. Η νεοφιλελεύθερη οπτική θέλει την παγκόσμια πόλη να αποτελεί την κοινωνική και χωρική έκφραση της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Να συνιστά δηλαδή τη χωρική συγκέντρωση δραστηριοτήτων ελέγχου παγκόσμιας κλίμακας όπως τα κεντρικά γραφεία και η διοίκηση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, οι χρηματαγορές, οι μεγάλοι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί, τα κέντρα επικοινωνιών και μια πλήρη σειρά ανεπτυγμένων υπηρεσιών όπως νομικοί σύμβουλοι, λογιστικά και μεσιτικά γραφεία και εταιρείες διαφήμισης και marketing.

Τα βασικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν αν μια μητρόπολη ή μέγαπολη είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως παγκόσμια πόλη συνίστανται στα ακόλουθα:

1) Η χωρική συγκέντρωση των αρχηγείων των πολυεθνικών επιχειρήσεων και ισχυρών χρηματοδοτικών οργανισμών. Αυτή η συνύπαρξη διεθνών κέντρων διοίκησης και διεθνών χρηματοδοτικών κέντρων, δημιουργεί σημαντικές οικονομίες κλίμακας και ενισχύει την ανταγωνιστικότητα των παγκόσμιων πόλεων.

2) Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού και ποικιλίας υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τα διοικητικά και τα χρηματιστηριακά κέντρα. Με δεδομένο ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις τείνουν να εξωτερικεύουν σημαντικά τμήματα των υπηρεσιών που χρειάζονται, η ύπαρξη μεγάλου αριθμού προηγμένων υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις (*advanced producer services*), δηλαδή εταιρειών που παρέχουν νομικές ή τεχνικές υπηρεσίες, λογιστικά ή διαφημιστικά γραφεία, αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της βασικής συγκέντρωσης των διεθνών διοικητικών και χρηματοδοτικών κέντρων. Στην ίδια κατηγορία θα πρέπει να προστεθεί και η ερευνητική υποδομή καθώς και η ύπαρξη μιας διαφοροποιημένης αγοράς εργασίας, κάτι που συνδέεται με την εκπαιδευτική υποδομή.

3) Η ύπαρξη σημαντικών υλικών υποδομών. Οι υποδομές αυτές είτε καταλαμβάνουν τον κεντρικό πυρήνα της πόλης, είτε αναπτύσσονται στα πλαίσια μεγάλων επενδυτικών σχεδίων σε περιοχές που αλλάζουν χρήση γης (Canary Walf στο Λονδίνο, ή La Defence στο Παρίσι).

Απαραίτητο συμπλήρωμα αυτών των συγκεντρώσεων, είναι η υψηλή προσπελασιμότητα που θα πρέπει να προσφέρουν τόσο στους εργαζόμενους όσο και στους (συνήθως) διεθνείς πελάτες των επιχειρήσεων, γεγονός που αναδεικνύει την σημασία των σύγχρονων διεθνών αεροδρομίων και τον μέγιστο δυνατό αριθμό περιορισμών και τη μέγιστη δυνατή πυκνότητα πτήσεων καθώς και οι υψηλού επιπέδου τηλεπικοινωνιακές δυνατότητες.

4) Η ύπαρξη ποιοτικών χαρακτηριστικών που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά, τον πολιτισμό, τον ελεύθερο χρόνο και τη διασκέδαση. δηλαδή, ένα περιβάλλον πλούσιο σε κοινωνική και πολιτιστική υποδομή. Τα σημαντικότερα στοιχεία αυτής της υποδομής είναι οι χώροι συνεδρίων και συναντήσεων, τα μουσεία, οι όπερες, τα θέατρα, οι γκαλερί, κλπ.

Συνεπώς, παγκόσμια πόλη είναι μια μεγάλη αστική συγκέντρωση που αποτελεί χρηματοοικονομικό και διοικητικό κέντρο παγκόσμιας εμβέλειας, με υψηλή συγκέντρωση προηγμένων υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις και εξαιρετικά πλούσια τεχνική και κοινωνική υποδομή⁴.

Αναγνωρίζοντας τις διεθνείς πόλεις ως σημεία ελέγχου, ως ισχυρά κέντρα οικονομικής και πολιτισμικής εξουσίας μέσα στο παγκόσμιο σύστημα, προκύπτει το ζήτημα της ισχύος και του ελέγχου.

Η σπουδαιότητά τους μέσα στην παγκόσμια οικονομία, η οποία έχει **αποκεντρωθεί δραματικά** μέσω της παγκοσμιοποίησης της βιομηχανίας (the new international division of labour) και η έλευση των telematics, έγκειται στο ρόλο τους ως κέντρα εξουσίας, μέρη τα οποία είναι ικανά να διαδίδουν discourses και συλλογικές πεποιθήσεις, μέρη τα οποία είναι ικανά να αναπτύσσουν, να ελέγχουν και να εντοπίζουν καινοτομίες, μέρη τα οποία προσφέρουν sociable settings για τη συγκέντρωση υψηλού επιπέδου πληροφορίας (οικονομική, πολιτική, πολιτισμική) και για τη θέσπιση συνασπισμών (coalitions) και ελέγχου σιωπηρών συμβολαίων.

⁴ Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, μια σειρά μελέτες έχουν ασχοληθεί με την κατάταξη των μεγάλων Ευρωπαϊκών πόλεων σε μια ιεραρχική κλίμακα, ανάλογα με το δυναμισμό τους, τα διαρθρωτικά τους χαρακτηριστικά, την ποιότητα των υποδομών και τη διεθνή τους εμβέλεια.

Η πρώτη μελέτη κατατάσσει τις πόλεις ανάλογα με την ένταση των προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζουν.

Η δεύτερη μελέτη κατατάσσει τις Ευρωπαϊκές πόλεις με βάση μια σειρά αστικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την οικονομική τους δραστηριότητα, τις υποδομές τους και τις πολιτιστικές τους δραστηριότητες.

Η τρίτη μελέτη κατατάσσει τις Ευρωπαϊκές πόλεις με κριτήριο την προσέλκυση εγκατάστασης βιομηχανικών και δραστηριοτήτων υψηλής τεχνολογίας (hi-tec) και την ποιότητα των καινοτομικών δικτύων των μητροπόλεων.

Τέλος, η τέταρτη μελέτη κατατάσσει τις πόλεις ανάλογα με τη σχετική ισχύ τους ως κέντρα λήψης αποφάσεων, δηλ ως έδρες διεθνών οργανισμών, πολυεθνικών εταιρειών κλπ

Οι υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης αναφέρονται στις επαναστατικές αλλαγές των νέων τεχνολογιών (πληροφορική και τηλεπικοινωνίες) που σχετικοποιούν το χρόνο και το χώρο, μειώνοντας το κόστος επικοινωνίας και των μεταφορών διευκολύνοντας την ολοκλήρωση των αγορών.

Η κοινωνία της πληροφορίας αποτελεί ουσιαστικό μέρος της υποδομής του διεθνούς κεφαλαίου. Η μετατόπιση προς ευέλικτα συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης ,πραγματοποιείται μέσα από τη δημιουργία δικτύων (networking) που συνδέουν μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις σε παγκόσμια κλίμακα. Τα δίκτυα αυτά αρθρώνονται γύρω από συμμαχίες ανάμεσα σε ισχυρούς παραγωγούς και χρηματοδότες.

Οι επιχειρήσεις λόγω της παγκοσμιοποίησης των αγορών , τείνουν να αναπτύσσουν νέες στρατηγικές για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητάς τους . Μία από αυτές , είναι η οργάνωσή τους σε δίκτυα..Τα δίκτυα αποτελούν έναν τρόπο συναλλαγής που δεν στηρίζεται αποκλειστικά στους μηχανισμούς της αγοράς, ούτε και υπόκειται σε κάθετα ολοκληρωμένες ιεραρχικές δομές.

Πέρα από τα δίκτυα συνεργασίας προμηθευτών –αγοραστών μεταξύ των μικρών επιχειρήσεων και τις υπεργολαβικές σχέσεις που απορρέουν από την ανάπτυξη καθεστώτων ευέλικτης εξειδίκευσης , άλλες μορφές δικτύων που έχουν αναπτυχθεί περιλαμβάνουν διάφορες μορφές συνεργασιών (licencing, franchising,) στις στρατηγικές συμμαχίες μεταξύ μεγάλων επιχειρήσεων (consortia, strategic alliances) , τις υπεργολαβίες μεγάλων επιχειρήσεων (κυρίως στην αυτοκινητοβιομηχανία) και τα τοπικά σύμφωνα απασχόλησης.

Η επικρατούσα νεοφιλελεύθερη πολιτική απορύθμισης απαντά σε όρους απορύθμισης των αγορών , ευελιξίας, μείωσης του εργατικού κόστους, πειθαρχίας των συνδικάτων ,άρσης περιορισμών στην κινητικότητα του κεφαλαίου. Παράλληλα, διαμέσου αυτής ,προβάλλεται ως αναγκαιότητα η υιοθέτηση των αρχών της αγοράς από τους ίδιους τους πολιτικούς θεσμούς (κράτος , τοπική αυτοδιοίκηση).Οι πολιτικοί θεσμοί καλούνται να υιοθετήσουν τις αρχές της επιχειρηματικότητας και της αποτελεσματικότητας. Αυτό σημαίνει είτε ανάληψη πρωτοβουλιών συνεργασίας δημόσιου –ιδιωτικού τομέα σε κοινές δράσεις επιχειρηματικού τύπου, με ό,τι αυτό συνεπάγεται (κερδοφορία, ρίσκο, ανταγωνισμός, αποτυχία), είτε ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, είτε υπεργολαβίες και νέες μορφές απορύθμισης. Στην κατεύθυνση αυτή ανταποκρίνονται με διαφορετικό τρόπο τα εθνικά κράτη και οι θεσμοί στις πόλεις και στις περιφέρειες..Στην ακραία του

μορφή το νεοφιλελεύθερο επιχείρημα υποστηρίζει ότι 'οι πολιτικοί θεσμοί πρέπει να λειτουργούν με τα κριτήρια της αγοράς'.

Σε ότι αφορά στις νέες μορφές επιχειρηματικότητας στις πόλεις , πολλοί υποστηρίζουν ότι πρόκειται για την καλύτερη απάντηση στην οικονομική κρίση των πόλεων (π.χ. αποβιομηχάνιση, ανεργία) καθώς έχει σημαντικές θετικές επιπτώσεις (Peterson 1981, Duckworth-Simons-McNulty 1986, Porter 1990,1995) .

Τα οφέλη εντοπίζονται σε 2 επίπεδα. Κατά πρώτον, υποστηρίζεται ότι σε ένα γενικό επίπεδο ,η επιχειρηματικότητα συμβάλλει στην ενεργοποίηση του αδρανούς ενδογενούς δυναμικού, στη δημιουργία συγκριτικών /ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων και στη συνολική ανάπτυξη της πόλης, επομένως αποβαίνει προς όφελος όλων των πολιτών. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, συμβάλλει πολλαπλώς στον εκσυγχρονισμό των γραφειοκρατικών δομών του τοπικού κράτους , στη δημιουργία εσόδων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την περαιτέρω αστική ανάπτυξη ή για αναδιανεμητικούς σκοπούς και τέλος στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη βελτίωση του φυσικού αστικού περιβάλλοντος (Porter 1990).

6. Η νέα κεντρικότητα

Η νέα κοινωνία της πληροφορίας οδηγεί στο μετασχηματισμό του χωροχρονικού πλαισίου της οικονομικής ζωής. Οι επιχειρήσεις οδηγούνται στην αναζήτηση νέων μορφών εκλογίκευσης και οργάνωσης με στόχο την ποιοτικοποιοτική μεγιστοποίηση της απόδοσής τους και τη συμπίεση του κόστους και με τη διαρκώς μεγαλύτερη έμφαση στη διαχείριση / μετάδοση της πληροφορίας σε όλα τα επίπεδα.

Η τεχνολογική επανάσταση επέτρεψε ριζικές μεταβολές του τρόπου οργάνωσης της εργασίας και την 'παγκοσμιοποίηση' της παραγωγικής διαδικασίας και της οικονομίας εν γένει. Ευέλικτη συσσώρευση:αναδιοργάνωση της παραγωγής και των οικονομικών δραστηριοτήτων με τη χρήση των νέων πληροφοριών και κατά κύριο λόγο της τηλεπληροφορικής .

Η διάσπαση και διάχυση της κεντρικότητας , ισοδυναμεί με τον επαναπροσδιορισμό της σε ένα καθεστώς έντασης επικοινωνίας, ως δικτυακής κεντρικότητας , με τον σημαίνοντα ρόλο των ροών πληροφορίας που διατρέχουν τα τηλεπληροφοριακά δίκτυα. Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση των αγορών και της

παραγωγής δεν αίρει τη χωρική και κοινωνική διαίρεση της εργασίας και την τοπική συγκέντρωση των πόρων κάθε είδους , παρά το γεγονός της επέκτασης και εντατικοποίησης των ροών μεταξύ των διαφόρων αστικών συγκεντρώσεων και τις όποιες μεταβολές των τελευταίων.(βλ. Χάλαρης 1997)

Η μεταφορά δραστηριοτήτων σε περιοχές χαμηλότερου εργατικού κόστους ή χαμηλότερων τιμών γης , ή στην περίπτωση των κέντρων , με τη διάχυση κεντρικών λειτουργιών ή τη δημιουργία νέων κέντρων , συνδέεται άμεσα με την αναδιοργάνωση των επιχειρήσεων (είτε στο εσωτερικό τους, είτε αναφορικά με το περιβάλλον τους, τις σχέσεις και τις συνεργασίες τους).

Τα παλαιά κέντρα δεν τίθενται σε αμφισβήτηση κατά κανόνα. Αυτό που αλλάζει είναι η μορφή της κεντρικότητά τους. Καθώς επεκτείνονται , συμπληρώνονται με νέα βοηθητικά λειτουργικά κέντρα , και οι εγκαθιστάμενες λειτουργίες εμφανίζουν τάσεις ιεράρχησης . Το πιο σημαντικό στην παρούσα φάση είναι ότι κατέχουν δυναμική θέση ως κομβικά σημεία στο εσωτερικό διαφοροποιημένων / ιεραρχημένων δικτύων μαζικής μεταφοράς ανθρώπων, εμπορευμάτων και πληροφοριών. Αλλά η ουσιαστική εκμηδένιση του χρόνου και η εγκαθίδρυση ενός ‘παγκόσμιου πραγματικού χρόνου’ δεν οδηγούν στην κατάργηση του χώρου και της γεωγραφικής κεντρικότητας. Ο χώρος διασπάται στα πλαίσια διαφοροποιήσεων που αφορούν το κόστος και τις οικονομίες κλίμακας και εύρους. Τοπικότητα και κεντρικότητα δεν καταργούνται.

Η παγκοσμιοποίηση τείνει κατά τον τρόπο αυτό, με τη συγκέντρωση των πολυεθνικών και άλλων μεγάλων εταιρειών και του συνοδευτικού πλέγματος ‘προηγμένων υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις’, στην ενίσχυση της κεντρικότητας των μεγάλων , ‘μεγαπολιτικών’ ,κέντρων και των κορυφαίων πόλεων γενικότερα. (βλ.Sassen 2000).

Στις πόλεις αυτές συγκεντρώνονται οι επιτελικές και στρατηγικές λειτουργίες. Αναγκαίο περιβάλλον για την εγκατάσταση αυτών των λειτουργιών αποτελεί η ύπαρξη αγορών εργασίας υψηλής εξειδίκευσης , προηγμένων συστημάτων συγκοινωνιών και τηλεπικοινωνιών καθώς ακόμη και άλλων υποδομών οικονομικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα, κ.α.

Αναφορικά με τη χωροθέτηση των οικονομικών δραστηριοτήτων, παρατηρούμε ότι, οι χρηματοοικονομικές δραστηριότητες τείνουν να επικεντρωθούν σε επιλεκτικά cities, εκεί δηλαδή που συγκεντρώνονται κατά προτίμηση έδρες τραπεζών και άλλοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί. Οι άλλες επιτελικές ,

διευθυντικές λειτουργίες , έδρες μεγάλων εταιρειών και συναφείς εξειδικευμένες υπηρεσίες , εταιρείες συμβούλων επιχειρήσεων , διεθνή δικηγορικά γραφεία, κ.α. τείνουν επίσης να συγκεντρωθούν στο εσωτερικό των παλαιών κέντρων και των επεκτάσεών τους. Οι τελευταίες πραγματοποιούνται είτε σε άμεση γειτνίαση , είτε στα όρια της παλαιάς κεντρικής πόλης, εκεί όπου διαθεσιμότητες γης και αλλαγές χρήσης επιτρέπουν μαζικές οικοδομήσεις νέων κτιρίων γραφείων και λοιπών συναφών εγκαταστάσεων με τη χρήση υπερσύγχρονων μαζικών μέσων μεταφοράς.(βλ. Χάλαρης 1997)

Αντίστοιχα, οι άλλες στρατηγικές λειτουργίες , έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων καθώς και εμπορικές υπηρεσίες , εμφανίζουν τάσεις συγκέντρωσης στην άμεση ή συνηθέστερα την ευρύτερη περιφέρεια των μητροπολιτικών / μεγαπολιτικών περιοχών σε πόλους έντασης υποδομών , κυρίως οι πρώτες , με την οιονεί απαραίτητη γειτνίαση σύνθετων μεταφορικών κόμβων. Το τελευταίο επιτρέπει μια καλή φυσική επικοινωνία με το υπερκέντρο, δεδομένου ότι οι τεχνολογίες της πληροφορίας δεν καταργούν τις ανάγκες για προσωπική διαμεσολάβηση, άρα για φυσική μετακίνηση.

Όσον αφορά στις απλές διοικητικές δραστηριότητες γενικού /ταιηλορικού τύπου, είτε πρόκειται για τμήματα εμποροβιομηχανικών επιχειρήσεων, είτε τραπεζικών χρηματοοικονομικών οργανισμών, χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη αυτονομία ως προς τη χωροθέτηση εγκατάστασής τους , καθώς διέπονται από άλλα κριτήρια οργάνωσης και εγκατάστασης.(τιμές γης, κόστος εργασίας, μεταφορών και φορολογίας).Η αποσυγκέντρωση/αποκέντρωση εδώ ,αποτελεί σύνηθες φαινόμενο.

Στη σημερινή πολυπυρηνική μεγαλούπολη , μπορούμε να διακρίνουμε το παλαιό υπερκέντρο που έχει επεκταθεί τόσο οριζόντια, με διάχυση των κεντρικών λειτουργιών προς τις γειτονικές συνοικίες, όσο και κάθετα, με αύξηση του αριθμού των ορόφων αλλά και κάλυψη των ενδιάμεσων κενών χώρων (αύξηση της πυκνότητας). Η διαδικασία αυτή που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, δεν αποτελεί απλή γραμμική εξέλιξη αλλά φέρει τις επιδράσεις διαφόρων επί μέρους περιόδων και συζητήσεων.(βλ Sassen 2000)

Με βάση τα παραπάνω, μπορούμε να μιλήσουμε για μια νέα γεωγραφία των κεντρικών λειτουργιών , με την ανάπτυξη ενός πολυκεντρικού πλέγματος στο εσωτερικό της σύγχρονης μεγάπολης, το οποίο ενσωματώνει τόσο τα παλαιά κέντρα όσο και νέες χωρικές συγκεντρώσεις περισσότερο ή λιγότερο κεντρικών λειτουργιών στη στενότερη-πρωτομητροπολιτική- ή την ευρύτερη –μεγαπολιτική-περιφέρεια, που

δεν αποτελούν πια προάστια με την παλαιότερη έννοια του όρου, αλλά κομβικά σημεία, στα πλαίσια μιας νέας κεντρικότητας, όχι πια στενά χωρικής, αλλά χωροχρονικής.

Η τελευταία συνδέεται στενά με την ανάπτυξη του δικτύου των αστικών αυτοκινητοδρόμων και των υπερσύγχρονων μαζικών μέσων μεταφοράς, όσο και με την εκρηκτική ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και αυτού που αποκαλούν 'κυβερνοχώρο' για τη λειτουργία του οποίου τα νέα ηλεκτρονικά δίκτυα έχουν καθοριστική σημασία. (Sassen 1995)

Αλλά πολυκεντρισμός δεν σημαίνει και ισότητα ιεραρχικού επιπέδου: τα παλαιά κέντρα τείνουν να διατηρήσουν τη σημασία τους στο εσωτερικό του νέου κεντρικού χώρου. Μετασχηματίζονται ή διευρύνονται, και ενισχύονται με τη δημιουργία 'ηλεκτρονικών' που επιτρέπουν την αποτελεσματική σύνδεση /επικοινωνία με άλλα κομβικά σημεία της κοσμο-οικονομίας αλλά και τους 'δευτερεύοντες' εξαρτημένους χώρους της απλής αναπαραγωγής ή της επεξεργασίας στοιχείων και γενικότερα περισσότερο ταιηλορικού τύπου.

Η πρώτη περίοδος της νέας δικτυακής κεντρικότητας περιλαμβάνει πέραν των περισσότερων διάχυτων χωροθετήσεων κτιρίων, γραφείων κλπ στο εσωτερικό της παλαιάς κεντρικής πόλης, τη δημιουργία νέων cities με τη μορφή επέκτασης του υπάρχοντος κέντρου, χωρίς άμεση γειτνίαση, αλλά στο εσωτερικό ή στα όρια του πρωτομητροπολιτικού χώρου (La Defense στο Παρίσι, City Nord στο Αμβούργο)

Σε μια δεύτερη φάση, δεκαετία '80-αρχές '90 που συνεχίζεται ακόμη, παρατηρείται η δημιουργία ή ενίσχυση κεντρικών λειτουργιών σε περισσότερο απομακρυσμένα σημεία της αστικής περιφέρειας, με την αποπεράτωση των νέων πόλεων και την ολοκλήρωση της δικτυακής τους σύνδεσης με τα παλαιότερα κέντρα.

7. Κριτική στο νεοφιλελεύθερο πρόταγμα

Η ανάλυση που ακολουθεί η νεοφιλελεύθερη οπτική και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται στην εδραίωση των θέσεών της, επικεντρώνονται μονοσήμαντα στις διεθνείς πόλεις των αναπτυγμένων πλούσιων χωρών. Με τον τρόπο αυτό όμως αναπαράγεται ένας 'δυτικός εθνοκεντρισμός'. Ο τελευταίος λειτουργεί ως καθολική αξία με έναν μάλλον αυθαίρετο, αξιωματικό τρόπο και χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς στον όρο 'διεθνής πόλη'.

Επιπλέον, δεν δίνεται έμφαση στην αλληλεπίδραση των ιδιαίτερων ιστορικών, γεω-πολιτικών, πολιτισμικών παραγόντων που επέδρασαν διαχρονικά και διαμόρφωσαν τη θέση, την ισχύ και την ικανότητα ελέγχου των σημερινών διεθνών πόλεων. Αντ' αυτού, προεπιλέγεται αυθαίρετα ένα σύνολο κριτηρίων δεικτών με τα οποία βαθμολογούνται και ιεραρχούνται οι διάφορες πόλεις.

Η νεοφιλελεύθερη θεώρηση αγνοεί επιδεικτικά το νέο διεθνή καταμερισμό της εργασίας, ενώ συνάμα υπερτονίζει την έννοια της εξαγωγικής βάσης ως προαπαιτούμενου για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων των πόλεων. Όμως, για να επιτευχθεί η πολυπόθητη ανάπτυξη μιας περιοχής, δεν αρκεί μόνο η προώθηση ενός συγκεκριμένου προϊόντος, αλλά είναι αναγκαίο να συνυπολογίζονται όλοι οι παράγοντες που προσδιορίζουν την εκάστοτε τοπικότητα, με τις ιδιαιτερότητές της και τις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούν.

Στις νεοφιλελεύθερες θέσεις, αναπτύσσεται ένα μονόπλευρο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες της 'νέας οικονομίας' και τηρείται μια στάση επιδεικτικής αδιαφορίας για τα καθημερινά προβλήματα και τις καθημερινές ανάγκες της πόλης. Επίσης, υπάρχει απουσία δεδομένων και σπάνια παρουσιάζονται πρωτογενείς πηγές.

Κατά έναν αντιφατικό τρόπο, οι σύγχρονες προσεγγίσεις για τις διεθνείς πόλεις αμφισβητούν την ίδια την έννοια της 'δυτικής πόλης.' Η σημερινή νεοφιλελεύθερη ιδεολογία περί διεθνών ή παγκόσμιων πόλεων εμφανίζει τις δυτικές πόλεις ως σχετικά ομοιογενείς, χωρίς εσωτερικά προβλήματα και με περιορισμένες προοπτικές, εφ' όσον υπόκεινται στις κανονικότητες των εθνικών ή τοπικών αγορών. Αλλά, τα ιστορικά δεδομένα ακυρώνουν κάθε έννοια ομοιογένειας και γραμμικής εξέλιξης των πόλεων.

Κάθε προσπάθεια χαρτογράφησης των σχέσεων μεταξύ των πόλεων απαιτεί τον πλήρη προσδιορισμό των κριτηρίων για την ταυτότητα του είδους των σχέσεων οι οποίες τυγχάνει σε κάποια δεδομένη στιγμή να είναι οι πιο σημαντικές. Η φύση των σχέσεων αυτών δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά περιλαμβάνει επίσης πολιτικές σχέσεις μεταξύ των πόλεων, πολιτισμικούς δεσμούς, σχέσεις που εμπεριέχουν κοινωνική αναπαραγωγή, κοινωνικούς δεσμούς οι οποίοι υπερβαίνουν τους αμιγώς οικονομικούς ή πολιτικούς χώρους (επικράτειες realms). Ροές ανθρώπων, εμπορευμάτων, πληροφοριών (symbols)

Η παγκοσμιοποίηση και τα σχετιζόμενα με αυτή πλαίσια και μορφές αστικοποίησης, σχετίζονται με ένα σύνθετο δίκτυο αλληλεξαρτώμενων και σχετικά

αθόρυβων διαδικασιών οι οποίες είναι θεμελιώδους σημασίας στην πολιτική οικονομία των παρούσων κοινωνιών .

Ωστόσο, οι τάσεις διεθνοποίησης του καπιταλισμού δεν είναι μια φυσική διαδικασία που ακολουθεί τη λογική της ελεύθερης αγοράς, αλλά καθορίζεται από την ίδια την πολιτική, δηλαδή .το κράτος μέσα από ρυθμίσεις και απορρυθμίσεις Υπήρξαν πάντα τάσεις διεθνοποίησης στην ιστορία του καπιταλισμού. Οι σύγχρονοι υποστηρικτές της ‘παγκοσμιοποίησης’ υποβαθμίζουν το ρόλο των πλαισίων ρύθμισης , ιδιαίτερα των εθνικών κρατών.

Στην πραγματικότητα όμως , δεν είναι η λογική της αγοράς , αλλά αυτή η ίδια η πολιτική απορύθμισης που προκρίθηκε κατά τη δεκαετία του ’70 αρχικά από τις ΗΠΑ και αργότερα από τη Βρετανία , η οποία οδήγησε στην απελευθέρωση των αγορών και της κυκλοφορίας του χρηματικού κεφαλαίου διεθνώς.

Από τη δεκαετία του ’70 και έπειτα, το κυρίαρχο μοντέλο καπιταλιστικής ανάπτυξης που βασίζεται στη μαζική παραγωγή και κατανάλωση αντιμετωπίζει κρίση , αδυνατώντας να εξασφαλίσει τη διευρυμένη αναπαραγωγή και την περαιτέρω ανάπτυξη. Η οικονομική βάση των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών οικονομιών Δ.Ευρώπη, Ιαπωνία, Β.Αμερική, μετασχηματίζεται.

Πρόκειται για τη μετάβαση στο νέο καθεστώς της ευέλικτης εξειδίκευσης, που επιτάσσει η νέα διεθνοποίηση της οικονομίας. Απαντά σε όρους απορύθμισης των αγορών , ευελιξίας, μείωσης του εργατικού κόστους, πειθαρχίας των συνδικάτων , περιορισμού στην κινητικότητα της εργασίας, απεριόριστης κινητικότητας του κεφαλαίου. Κάτω από τη φαινομενικά ουδέτερη μορφή της ‘διαρθρωτικής προσαρμογής’, αυτή η πολιτική προβάλλεται ως πανάκεια από τους διεθνείς οργανισμούς (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα ,ΟΟΣΑ κλπ).

Πολλοί αναλυτές σήμερα υπογραμμίζουν ότι , η αύξηση της κινητικότητας του παγκόσμιου κεφαλαίου (με την παράλληλη μείωση του χρόνου ανακύκλωσης του χρηματιστηριακού κεφαλαίου),οδηγεί όλο και περισσότερο σε βραχυπρόθεσμες κερδοσκοπικές τοποθετήσεις με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο ανταγωνισμός και η αβεβαιότητα αυτών που αναζητούν δάνεια από τα διεθνή χρηματιστήρια (εθνικά κράτη, περιφέρειες, πόλεις, επιχειρήσεις) και να εντείνεται η εξάρτησή τους από το διεθνές κεφάλαιο.

Επισημαίνουμε στο σημείο αυτό, ότι η πολιτική που πλαισιώνει το καθεστώς της ευέλικτης εξειδίκευσης, είναι μια πολιτική που μεροληπτεί υπέρ των λίγων και αδιαφορεί για τους πολλούς. Αγνοεί επιδεικτικά τις κοινωνικές παραμέτρους και τις

επιπτώσεις του βίαιου τρόπου με τον οποίο επιβάλλεται στο εσωτερικό των κοινωνιών. Τάσσεται ευκρινώς με τους ανώτερους κύκλους του κεφαλαίου και επικεντρώνεται στην επίτευξη του κέρδους με κάθε τρόπο.

Σήμερα, οι ροές χρηματικού κεφαλαίου , οι αγορές εργασίας , οι αγορές εμπορευμάτων , η πληροφορία, οι πρώτες ύλες, η διοίκηση (management) και η οργάνωση είναι διεθνοποιημένες και σε πλήρη αλληλεξάρτηση σε όλο τον πλανήτη. Κατά έναν τρόπο όμως μη συμμετρικό και ο οποίος χαρακτηρίζεται από την άνιση ενσωμάτωση στο παγκόσμιο σύστημα των διαφόρων περιφερειών του πλανήτη, καθώς πολλές από αυτές είναι διασπασμένες και άνισα δομημένες ανάλογα με τη λειτουργία, τη χώρα και την περιφέρεια. Έτσι ώστε η κοσμο-οικονομία να περικλείει ολόκληρο τον πλανήτη ,αλλά όχι τις περιφέρειες και όλους τους ανθρώπους του πλανήτη.(Scott 2001)

Στην πραγματικότητα, μόνο μια μειονότητα ανθρώπων είναι ενσωματωμένη στην κοσμο-οικονομία .Ο παγκόσμιος μητροπολιτισμός αναπαριστά ένα ‘γρήγορο κόσμο’ (the triadic core and its archipelago of world cities) ο οποίος αποσυνδέεται από τον ‘αργό κόσμο’ (περιφέρεια) Η οικονομική πόλωση και η εξαρτημένη ανάπτυξη συνδέονται με τα αποτελέσματα του transport infrastructure και της συμπίεσης του χωροχρόνου που εισάγεται με τα telematics τα οποία τώρα υποστηρίζουν τον γρήγορο κόσμο. Αλλά το αργό και το γρήγορο αναπαράγεται και στο εσωτερικό του γρήγορου κόσμου.

Επιπλέον, η ανάπτυξη αυτού του νέου καθεστώτος συσσώρευσης που λαμβάνει χώρα στις νέες συνθήκες ‘παγκοσμιοποίησης’ της καπιταλιστικής οικονομίας σημασιοδοτεί την έννοια της ‘παγκοσμιοποίησης’ σε άμεση συνάφεια με την κυριαρχία και ολοκλήρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος παγκοσμίως και την αποδυνάμωση του ρόλου των εθνικών κρατών και των εθνικών πολιτικών.(Sassen 2000)

Όσον αφορά στην υποβάθμιση του ρόλου των εθνικών κρατών ως συνέπεια της ‘παγκοσμιοποίησης’ έχουν διατυπωθεί σοβαρές ενστάσεις. Σε κάθε περίπτωση, η αναδιάρθρωση του εθνικού κράτους είναι μια σύνθετη διαδικασία , η οποία δεν είναι απλή αντανάκλαση και απόρροια της παγκοσμιοποίησης , αλλά εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που αφορούν την ιστορική εξέλιξη του καταμερισμού της εργασίας και τη σχέση κράτους –κοινωνίας σε κάθε χώρα.

Η μετάβαση από την εποχή της εντατικής συσσώρευσης στην εποχή της ‘ευέλικτης εξειδίκευσης’ με την έλευση των νέων τεχνολογιών και την

παγκοσμιοποίηση της οικονομίας είχε ως φυσικό επακόλουθο τον ριζικό μετασχηματισμό του αστικού ιστού και των σχετικών με αυτό μορφών αστικοποίησης.

Η αστικοποίηση αποκτά πιο σύνθετα χαρακτηριστικά, οι κρατικές λειτουργίες διευρύνονται και μετασχηματίζονται. Αλλαγές παρατηρούνται σε όρους βιομηχανικής παραγωγής. Οι περιοχές κατοικίας υπόκεινται σε νέα φαινόμενα πόλωσης, διαφοροποίησης και μετασχηματισμού, ενώ η διάχυση της αστικοποίησης στους περιαστικούς χώρους δημιουργεί νέες ευρύτερες 'συναστικές' περιοχές.(Χάλαρης 1997, Γετίμης 1995)

Η παγκοσμιοποίηση των αγορών και της παραγωγής δεν αίρει τη χωρική και κοινωνική διαίρεση της εργασίας και την τοπική συγκέντρωση των πόρων κάθε είδους, παρά το γεγονός της επέκτασης και εντατικοποίησης των ροών μεταξύ των διαφόρων αστικών συγκεντρώσεων και τις όποιες μεταβολές των τελευταίων. Οι συγκεκριμένες μεταβολές δεν αναιρούν τη χωρική διάκριση μεταξύ επιτελικών λειτουργιών (διευθυντικές λειτουργίες και σχεδιασμός προϊόντων) και εκτελεστικών λειτουργιών του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα (παραγωγή με τη στενή του όρου έννοια και υπηρεσίες).

Τις τελευταίες δεκαετίες, η περαιτέρω ανάπτυξη και αναδιάρθρωση των υπηρεσιών οδήγησε, παράλληλα με την αποπεράτωση των ανωτέρω κέντρων, στην παραπέρα διάχυση των υπηρεσιών (κεντρικών λειτουργιών) στον αστικό ιστό, κατά τρόπο όμως διαφοροποιημένο, τόσο χωρικά όσο και λειτουργικά.

Με το τέλος των παρεμβάσεων 'εξυγίανσης' μεγάλης κλίμακας στον παλαιό αστικό ιστό, γίνονται κατά την περίοδο αυτή προσπάθειες διατήρησης του παλαιού ιστού με σημειακές κατά κανόνα παρεμβάσεις. Η επέκταση των κεντρικών λειτουργιών είναι τώρα, ενδεχομένως, λιγότερο εμφανής ως προς τη μορφή, αλλά όχι λιγότερο πραγματική.

Κατά την τελευταία αυτή περίοδο δημιουργούνται, σε συνεργασία με το ιδιωτικό κεφάλαιο, νέα μικτά κέντρα υπηρεσιών και άλλων δραστηριοτήτων στη θέση εγκαταλειμμένων βιομηχανικών, αποθηκευτικών ή παραποτάμιων χώρων, (πχ Docklands Λονδίνου) στο εσωτερικό του παλαιού μητροπολιτικού χώρου, διαδικασία που σε πολλές περιπτώσεις (στις ΗΠΑ, αλλά και στην Ευρώπη) είχε τεθεί σε κίνηση ήδη κατά τη δεκαετία του '70 με την απαγκίστρωση βιομηχανικών και άλλων δραστηριοτήτων από τον εσωτερικό αστικό ιστό.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 παρατηρείται με αυξανόμενη ένταση το φαινόμενο της χωροθέτησης των υπηρεσιών μεγάλων επιχειρήσεων (πολυεθνικών), τόσο σε διάφορα σημεία του κέντρου και των παραφυάδων του στο εσωτερικό του παλαιού αστικού ιστού-ανάλογα και με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά διαφοροποίησης και διαβάθμισης κύρους και εξειδίκευσης και το αντίστοιχο μικροπεριβάλλον της κάθε επιμέρους εγκατάστασης-όσο και στα εξωτερικά βοηθητικά κέντρα της αστικής περιφέρειας (αλλά και εκτός των ορίων της, στο σύνολο του εθνικού χώρου ή και πέραν αυτού- όχι βέβαια τυχαία, αλλά με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά) .

Στη δεύτερη περίπτωση, πρόκειται κυρίως για δευτερεύουσες/λιγότερο στρατηγικές υπηρεσίες, είτε για εμπορικές υπηρεσίες , είτε για τεχνικές υπηρεσίες ή για δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης που επιλέγουν κατά κανόνα αντίστοιχες (πολύ συχνά εξάλλου προγραμματισμένες) συγκεντρώσεις επιχειρήσεων και ερευνητικών φορέων. Η προχωρημένη ολοκλήρωση μέσω των ηλεκτρονικών δικτύων , τόσο των διαφόρων τμημάτων της επιχείρησης, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική θέση, όσο και των επιχειρήσεων συνολικά στα πλαίσια εκτεταμένων δικτύων μεταφοράς της πληροφορίας που οργανώνουν πια τις αγορές στο σύνολό τους, καθιστά εν πολλοίς δευτερεύουσα τη φυσική θέση(χωροθέτηση) αλλά πολύ απέχει από το να την καταργήσει υποκαθιστώντας την .

Παρά τις έσοχες και διαρκώς βελτιούμενες δυνατότητες ηλεκτρονικής επικοινωνίας στο πεδίο της ιεράρχησης των κεντρικών λειτουργιών μιας αστικής περιφέρειας, και πολύ πέραν του κατά κυριολεξία front office, η συμβολική διάσταση του χώρου παίζει σημαντικό ρόλο στην εγκατάσταση, όπως σημαντικό ρόλο παίζει και η συγκέντρωση ομοειδών και συναφών επιχειρήσεων με τις προκύπτουσες οικονομίες συγκέντρωσης (agglomeration economies)

Η φυσική ,προσωπική επαφή εξάλλου, φαίνεται να αποτελεί ακόμη σημαντικό σημείο της αναπαραγωγής του προσωπικού της επιχείρησης για να μπορεί να υποκατασταθεί από μια ουδέτερη (αχωρική) γεωγραφική κατανομή/εγκατάσταση. Παρά τις προόδους της τεχνολογίας και τη χρήση του διαδικτύου για την επιτέλεση των λειτουργιών των επιχειρήσεων, ένα σημαντικό στοιχείο για την διεκπεραίωση πολλών ,σημαντικών λειτουργιών είναι η προσωπική εγγύτητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι χρηματαγορές και οι λειτουργίες διαχείρισης κινδύνου (risk management).(βλ.Sassen 2000).

Η πληροφορία και η δύναμή της όπως αυτή προβάλλεται από τη νεοφιλελεύθερη οπτική, δεν είναι απλά η διαδικασία κατοχής γνώσης μέσω πληροφοριακών συστημάτων και δικτυακής λειτουργίας. Για τη μεγιστοποίηση του οφέλους από την χρήση των πληροφοριακών συστημάτων δεν αρκεί μόνο η ύπαρξη της αναγκαίας υποδομής. Αλλά επιπλέον, και ένα σύνθετο μίγμα άλλων πηγών. Οι πηγές αυτές αφορούν συγκεκριμένους ανθρώπους και συνιστούν ένα κοινωνικό δίκτυο το οποίο μεγιστοποιεί την εγγύτητα. Πολύ σημαντικές πληροφορίες είναι για π.χ. αυτές που υπονοούνται ή συμπεραίνονται ή ακόμη εκμαιεύονται κατά τη διάρκεια σύναψης συμφωνιών. Η πρόσωπο με πρόσωπο επαφή είναι πολύ σημαντική σε μια τέτοια διαδικασία για τους συμμετέχοντες. Απαιτείται ταλέντο και καλές πηγές πληροφοριών (ανθρώπους) για να βγάλει κανείς τα συμπεράσματά του από όσα αναπαρίστανται σε απλές υποθέσεις.

Ο λειτουργικός και χωρικός (χωρολειτουργικός) διαχωρισμός των επί μέρους τριτογενών δραστηριοτήτων, που για πρώτη φορά καθίσταται δυνατός σε προχωρημένο βαθμό, δεν σημαίνει ότι η γεωγραφία των κέντρων αντικαθίσταται από μια γεωγραφία των ροών μεταξύ λίγο πολύ ουδέτερων χωρικών σημείων. Οι ροές συναρθρώνονται με το επίπεδο της χωρικής ιεράρχησης στα πλαίσια μιας αυξανόμενης συνθετότητας, μιας δικτυακής κεντρικότητας, όπου η σημασία των διαφόρων κομβικών σημείων παραμένει, αν και εν πολλοίς σχετικοποιούμενη.

Η ρευστότητα φαίνεται εξάλλου να αποτελεί διακριτικό στοιχείο του 'παγκόσμιου ηλεκτρονικού χώρου', του χώρου δηλαδή των ηλεκτρονικών ροών, του κυβερνοχώρου. Ο παγκόσμιος κυβερνοχώρος δεν παύει όμως σε τελευταία ανάλυση, να είναι απόρροια μιας πολύ συγκεκριμένης υλικότητας (και κοινωνικότητας), ενός κόσμου δηλαδή που κατοικείται από ανθρώπους. Σήμερα, γινόμαστε μάρτυρες μιας πολύ έντονης παραγωγής στο τεχνικό-συμβολικό επίπεδο, του οποίου η παρέμβαση δεν μπορεί παρά να επηρεάσει τις υπάρχουσες ιεραρχήσεις προς μια κατεύθυνση μεγαλύτερης απροσδιοριστίας και ρευστότητας.

Ένα κεντρικό σημείο των θέσεων της νεοφιλελεύθερης οπτικής αποτελεί η υιοθέτηση των αρχών της αγοράς από τους ίδιους τους πολιτικούς θεσμούς (κράτος, τοπική αυτοδιοίκηση) Οι πολιτικοί θεσμοί καλούνται να υιοθετήσουν τις αρχές της επιχειρηματικότητας και της αποτελεσματικότητας. Αυτό σημαίνει, είτε ανάληψη πρωτοβουλιών συνεργασίας δημόσιου –ιδιωτικού τομέα σε κοινές δράσεις επιχειρηματικού τύπου, με ό,τι αυτό συνεπάγεται (κερδοφορία, ρίσκο, ανταγωνισμός

αποτυχία) , είτε ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών, είτε υπεργολαβίες και νέες μορφές απορύθμισης.

Ωστόσο, η θέση αυτή , θεωρεί τις πόλεις ως υποκείμενα –επιχειρηματίες που ανταγωνίζονται στο πλαίσιο της αγοράς για να βελτιώσουν τη συγκριτική τους θέση μέσα στην εθνική ή στη διεθνή αγορά. Η θέση αυτή αγνοεί την ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στην πολιτική και την οικονομία καθώς και το ότι τα αστικά συστήματα διακυβέρνησης εξαρτώνται από την ιστορική εξέλιξη του καταμερισμού της εργασίας και από ένα πλέγμα οικονομικών , κοινωνικών ,πολιτικών και πολιτισμικών παραγόντων. Σε αντίθεση με όσα ισχυρίζονται οι θιασώτες της επιχειρηματικής αστικής διακυβέρνησης , η πραγματικότητα είναι τελείως διαφορετική. Τα όποια οφέλη αποκομίζει η πόλη, δεν κατανέμονται στους πολίτες ισότιμα ενώ υπάρχουν και σημαντικές μορφές κόστους. Οι ενστάσεις που προβάλλουμε σε σχέση με τις νέες μορφές αστικής διακυβέρνησης, συνοψίζονται στα ακόλουθα:

Κατά πρώτον, οι νέες επιχειρηματικές μορφές αστικής διακυβέρνησης συνεπάγονται μετατόπιση πόρων από αναδιανεμητικούς σε αναπτυξιακούς στόχους. Βασικές κοινωνικές λειτουργίες του τοπικού κράτους , της τοπικής αυτοδιοίκησης στους τομείς της πρόνοιας, εκπαίδευσης κ.α χάνουν πόρους που κατευθύνονται προς επιχειρηματικές δράσεις.(Harvey 1980,Leitner –Shepard 1998). Πρόσφατες εμπειρικές έρευνες σε πόλεις που υιοθετούν τέτοιες στρατηγικές αποδεικνύουν την άμεση σύνδεση και τις αρνητικές επιπτώσεις που είχαν επιχειρηματικές δράσεις στις κοινωνικές δαπάνες, στην κοινωνική κατοικία ,στην εκπαίδευση κ.α.(Loftman-Nevin 1998)

Κατά δεύτερο , στις πόλεις εκείνες που υιοθετήθηκαν επιχειρηματικές στρατηγικές στην αστική πολιτική, οι οποίες προβάλλονται διεθνώς ως ιδιαίτερα επιτυχείς, διαπιστώνεται όχι μείωση, αλλά αύξηση της κοινωνικής και γεωγραφικής πόλωσης, της ανεργίας , του κοινωνικού αποκλεισμού , της φτώχειας (Geddes 1997, Jewson –Mac Gregor 1997,κ.α.).Οι μεγάλες προσδοκίες που συνόδευσαν αυτές τις πολιτικές ,περιορίστηκαν σε ελάχιστες θέσεις απασχόλησης και μάλιστα οι περισσότερες χαμηλόμισθες ή μερικής απασχόλησης στη νέα ‘ευέλικτη’ αγορά εργασίας.(Loftman-Nevin 1998)

Τρίτον, οι νέες μορφές επιχειρηματικής συνεργασίας δημόσιου-ιδιωτικού θέτουν το ζήτημα της νομιμοποίησης , υποβαθμίζοντας παράλληλα την τυπική αντιπροσωπευτικότητα και τους εκλεγμένους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης .Οι

πολυπληθείς νέοι οργανισμοί που δημιουργούνται (αναπτυξιακές εταιρείες, επιχειρηματικές ενώσεις, κ.α.) και οι οποίοι δεν αποδίδουν λόγο στους πολίτες, αφού δεν εκλέγονται, λειτουργούν ως παρακαμπτήριοι μηχανισμοί των βασικών πολιτικών δομών της αστικής δημοκρατίας. (Newman-Thornley,1996).

Τέταρτο, η επιχειρηματική αστική διακυβέρνηση οδηγεί ραγδαία στην εμπορευματοποίηση των παραγομένων προϊόντων και υπηρεσιών, περιορίζοντας και αναθεωρώντας συνεχώς την έννοια του τοπικού δημόσιου αγαθού για τους πολίτες.

Τέλος, παρατηρείται αύξηση των ανισοτήτων και της πόλωσης ανάμεσα στις πόλεις η οποία προκαλείται από τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο ότι υπάρχουν πόλεις που 'χάνουν' στην ιεραρχία αλλά ότι αυξάνονται οι ανισότητες ακόμη και στις πόλεις που 'κερδίζουν' στο διεθνή ανταγωνισμό.

Στο βαθμό που οι νέες επιχειρηματικές μορφές αστικής διακυβέρνησης δεν είναι αναπόφευκτα η μοναδική επιλογή στον ύστερο καπιταλισμό, το ερώτημα που τίθεται είναι αν μπορούν να υπάρξουν εναλλακτικοί δρόμοι και στρατηγικές που να συνδυάζουν αναπτυξιακούς και αναδιανεμητικούς στόχους, την αποτελεσματικότητα και την ισότητα, την ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική δικαιοσύνη.

8. Αστική αναδιάρθρωση και κρίση

Θα εστιάσουμε στην επίδραση των επιταχυνόμενων διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης στην ευρύτερη κοινωνική και οικονομική δομή των διεθνών πόλεων, καθώς και στις συνέπειες της νέας αστικής οικονομίας στη διανομή των κερδών στο εργατικό δυναμικό αυτών των πόλεων.

Κατά την περίοδο όπου η βιομηχανία ήταν ο ηγετικός τομέας της οικονομίας, δημιούργησε τις συνθήκες εκείνες που ευνόησαν την δημιουργία μιας ευρείας μεσαίας τάξης καθώς α) διευκόλυνε τη δράση του συνδικαλισμού, β) βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην κατανάλωση των νοικοκυριών καθώς τα επίπεδα τα μισθών δημιουργούσαν μια αποτελεσματική ζήτηση, γ) τα επίπεδα των μισθών και τα κοινωνικά οφέλη που απέρρεαν από τη βιομηχανική παραγωγή, έγιναν ουσιαστικά πρότυπο για ευρύτερους τομείς της οικονομίας. (Sassen 1994)

Το μοντέλο ανάπτυξης που υιοθετήθηκε στα χρόνια που ακολούθησαν το β' παγκόσμιο πόλεμο-capital intensity, standardized production, suburbanization-led

growth , απέτρεψε και μείωσε συστημικές τάσεις άμεσα σχετιζόμενες με διάφορες μορφών ανισοτήτων, καθώς συνιστούσε ένα οικονομικό πλαίσιο που βασίστηκε στη μαζική παραγωγή και τη μαζική κατανάλωση.

Η παραγωγή μεγάλης κλίμακας ευνόησε την οργάνωση των εργαζομένων σε σωματεία και τη συμμετοχή τους σε άλλες μορφές ενίσχυσης της δύναμής τους. Η οποία έφτασε στα υψηλότερα επίπεδα κατά τις δεκαετίες '60-'70. Οι θεσμικές ρυθμίσεις των εργασιακών σχέσεων παρείχαν την αναγκαία προστασία των εργαζομένων και διασφάλιζαν τους καρπούς των αγώνων τους. Συνάμα, η λειτουργία του κράτους πρόνοιας μείωσε σημαντικά τον αριθμό των φτωχών στις ανεπτυγμένες οικονομίες. (Sassen 2000)

Οι αστικές πολιτικές που ασκήθηκαν στη διάρκεια της αναπτυξιακής περιόδου '50-'60, ήταν τμήμα ενός καθολικού συστήματος δημοσίων πολιτικών (κράτος και τοπική αυτοδιοίκηση). Αντικείμενό τους ήταν ο έλεγχος της αστικής εξάπλωσης , η ρύθμιση των αλλαγών στις χρήσεις γης (ιδιαίτερα στην αστική περιφέρεια) , και η παροχή τεχνικής και κοινωνικής υποδομής , ιδιαίτερα στις νέες περιοχές κατοικίας. Κύριος στόχος ήταν η εγκαθίδρυση ενός καθολικού συστήματος αστικής ανάπτυξης για το σύνολο της πόλης , που θα εξασφάλιζε την ισορροπία στον ανταγωνισμό των διαφορετικών χρήσεων γης και τη διαχείριση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης όλου του αστικού συστήματος. (Rydin 1986, Haussermann Siebel 1987)

Η διαμόρφωση αυτής της συνολικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης αυτή την περίοδο, είναι συνδεδεμένη τις περισσότερες φορές με την ανάπτυξη των κοινωνικών πολιτικών και του κοινωνικού κράτους. Έτσι , οι αστικές πολιτικές και ο αστικός προγραμματισμός δεν έχουν μόνο ρυθμιστικό ρόλο, όσον αφορά την προώθηση , το συντονισμό και τη διαχείριση της χωρικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων (δημόσιων και ιδιωτικών), αλλά και αναδιανεμητικό ρόλο και ως εκ τούτου εκπληρώνουν νομιμοποιητικούς στόχους (π.χ. διαμεσολαβώντας σε αντιτιθέμενα συμφέροντα, διαδικασίες διαπραγμάτευσης, εξασφάλιση συναίνεσης των εμπλεκόμενων μερών). Ο πολεοδομικός σχεδιασμός εν ολίγοις, έχει πιο φιλεργατικό χαρακτήρα.

Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι αστικές πολιτικές είναι πολιτικά ουδέτερες διαδικασίες που ευνοούν εξίσου όλα τα οικονομικά και κοινωνικά συμφέροντα. Αντίθετα, οι αστικές πολιτικές ως διαδικασίες ρύθμισης δημοσίου συμφέροντος ενσωματώνουν εντασιακά και αντιφατικά στοιχεία και εκφράζουν κοινωνικο-οικονομικούς συσχετισμούς και αντιπαραθέσεις συμφερόντων, που αναφέρονται στην

ατομική ιδιοκτησία γης, στις απαιτήσεις αξιοποίησης της ιδιοκτησίας και του επενδεδυμένου σε αυτήν κεφαλαίου.

Η διαμόρφωση των αστικών πολιτικών σχετίζεται με τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας σε κάθε χώρα.. Αλλά, η σχέση αυτή δεν μπορεί να αναχθεί σε απλή μονοσήμαντη σχέση αιτίου-αποτελέσματος, καθώς διαμορφώνεται από διαφορετικούς συγκροτησιακούς όρους και περιορισμούς στην κάθε χώρα.

Μετά την οικονομική κρίση της δεκαετίας του '70 και την αναδιάρθρωση των αστικών παραγωγικών συστημάτων κατά τις δεκαετίες '80-'90, οι αστικές πολιτικές αλλάζουν έμφαση και στόχους καθώς έχουν απωλέσει τον προηγούμενο καθολικό δημόσιο χαρακτήρα τους και γίνονται πιο αποσπασματικές, επιλεκτικές και λιγότερο παρεμβατικές. Συγκεκριμένα, γνώμονας της αστικής πολιτικής γίνεται η επιχειρηματική πόλη, πράγμα που ακυρώνει την κεντρική συναίνεση. Η τελευταία όριζε τη συναίνεση ανάμεσα στα μέρη της κοινωνίας που αντιπροσώπευαν διαφορετικά συμφέροντα. Η κρατική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά την περίοδο αυτή ,ήταν περισσότερο φιλεργατική και είχε αναδιανεμητικό χαρακτήρα.

Η κυριαρχία των νεοσυντηρητικών τύπων διακυβέρνησης στις δεκαετίες '80-'90, ήταν ο καθοριστικός παράγοντας στις αλλαγές και μετατοπίσεις του περιεχομένου των αστικών πολιτικών. Συγκεκριμένα, οι βασικοί άξονες των νέων πολιτικών κατευθύνονται στην ιδιωτικοποίηση ,επανεμπορευματοποίηση διαφόρων δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, στην απορύθμιση των πλαισίων πολεοδομικού σχεδιασμού, στην υποβάθμιση των συμμετοχικών διαδικασιών και των αντιπροσωπευτικών τοπικών θεσμών, στη δημιουργία νέων ευέλικτων πλαισίων τοπικής αναπτυξιακής και επιχειρηματικής δράσης.

Συμπερασματικά, παρατηρείται μια μετατόπιση από τις καθολικές και αναδιανεμητικές δημόσιες πολιτικές προς την κατεύθυνση της αποδυνάμωσης του δημόσιου ελέγχου και τη δημιουργία ευέλικτων πλαισίων, τα οποία επιτρέπουν επιλεκτικές και αποσπασματικές ρυθμίσεις που ευνοούν την επιχειρηματική δραστηριότητα. (Γετίμης 1995)

Την περίοδο της ραγδαίας ανάπτυξης των πόλεων στις δεκαετίες '50 και '60, η οποία χαρακτηρίζεται από συσσώρευση του πληθυσμού , αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης στα αστικά κέντρα, διαδέχεται μια περίοδος αναδιάρθρωσης και κρίσης των αστικών παραγωγικών συστημάτων (δεκαετίες '70 και '80)

Τα χαρακτηριστικά στα οποία μπορεί να αποτυπωθεί η αστική κρίση συνοψίζονται στα ακόλουθα:

α) Αλλαγές στην παραγωγική δομή των αστικών κέντρων ,απόρροια της κρίσης των παραδοσιακών βιομηχανικών κλάδων, της τριτογενοποίησης και των διαδικασιών χωρικής αποκέντρωσης μέρους της παραγωγής Σημαντική αύξηση της ανεργίας και συνεχόμενα αυξανόμενη λειτουργία της άτυπης οικονομίας .(Heinelt 1991)

β) Φυσική και κοινωνική υποβάθμιση ορισμένων περιοχών των πόλεων (urban decay) που συνδέεται με την εντεινόμενη χωρική και κοινωνική πόλωση στην εσωτερική διάρθρωση των αστικών κέντρων (περιοχές υποβαθμισμένες με χαμηλά εισοδήματα , εθνικές μειονότητες, περιθωριοποιημένα στρώματα και περιοχές αναβαθμισμένες υψηλών εισοδημάτων)(Κοτιός 1999)

γ) Όξυνση των προβλημάτων στους τομείς των συγκοινωνιών , των μεταφορών και του περιβάλλοντος. Σχετικές έρευνες διαπιστώνουν μια γενική υποβάθμιση της ποιότητας της ζωής στις πόλεις και μια σταθερή απόκλιση από το πρότυπο της αειφορίας.(Κοτιός 1999) Παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις μεταξύ των πόλεων, παρατηρούνται: αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και των επιπέδων θορύβου, όξυνση των προβλημάτων που σχετίζονται με την ποιότητα και την ποσότητα των υδάτινων πόρων, περιορισμός του ζωτικού αστικού χώρου, καταπάτηση χώρων πράσινου, αύξηση των αστικών υγρών και στερεών αποβλήτων, εμφάνιση επικίνδυνων εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών εκτάσεων στο εσωτερικό των πόλεων, κλπ. Επιπλέον, ο διαχωρισμός των περιοχών κατοικίας και των οικονομικών δραστηριοτήτων είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της κυκλοφορίας και τη συνακόλουθη συμφόρηση των αστικών κέντρων.(Χάλαρης 1997)

Τα προβλήματα της αστικής κρίσης κάνουν την εμφάνισή τους σε συνθήκες κρίσης του κοινωνικού κράτους και των κοινωνικών πολιτικών. Τα φαινόμενα της αποβιομηχάνισης, της διαρθρωτικής ανεργίας και του στασιμο-πληθωρισμού συνιστούν μόνιμα χαρακτηριστικά της συνεχιζόμενης αστικής κρίσης.

Η κρίση αυτή γεννά νέες κοινωνικές και ταξικές διαφοροποιήσεις, όπως οι αντιθέσεις μεταξύ ανέργων και εργαζομένων, οι νέες ανισότητες στις προσβάσεις των κοινωνικών ομάδων στο σύστημα δημόσιων παροχών, ο αποκλεισμός κοινωνικών ομάδων από την αγορά εργασίας (π.χ. νέοι, μακροχρόνια άνεργοι, μειονότητες). Η δημοσιονομική κρίση και οι περικοπές στον κρατικό προϋπολογισμό περιορίζουν τα περιθώρια του κράτους πρόνοιας, το οποίο γίνεται αντικείμενο νέας

διαπάλης των κοινωνικών ομάδων για την εξασφάλιση των κεκτημένων που απειλούνται. (Sassen 2000)

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, και ενώ τα προβλήματα αυτά εντείνονται, κάνουν την εμφάνισή τους στα αστικά κέντρα κάποιες νέες τάσεις που αφορούν στην αναδιάρθρωση των αστικών παραγωγικών συστημάτων.

Οι κυρίαρχες δυναμικές αστικής ανάπτυξης αφορούν:1) την εγκατάσταση στα δυναμικά αστικά κέντρα των κεντρικών επιτελικών γραφείων των μεγάλων επιχειρήσεων, των τραπεζών και των νέων υπηρεσιών, των κέντρων έρευνας και ανάπτυξης.2)Την αναδιάρθρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων με εκσυγχρονισμό των βασικών βιομηχανικών κλάδων μαζικής παραγωγής.

3)Την εξειδίκευση και ανάπτυξη των δραστηριοτήτων που το κάθε αστικό κέντρο παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα στις νέες συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού (π.χ. εκθεσιακές δραστηριότητες ,αθλητισμός, πολιτιστικές δραστηριότητες, τουρισμός εξειδικευμένης κατεύθυνσης ,κτλ)

Ωστόσο,η συγκέντρωση αυτών των δραστηριοτήτων οι οποίες αφορούν το τμήμα της αστικής αγοράς εργασίας των υψηλά εξειδικευμένων στελεχών και υψηλόμισθων στρωμάτων , συνοδεύεται από μια παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αφορούν το ανειδίκευτο και χαμηλόμισθο τμήμα της αγοράς εργασίας. (Mayer 1992, Heinelt 1991)

Το φαινόμενο του δυαδισμού και του κατακερματισμού των αστικών αγορών εργασίας , εντείνει τον ανταγωνισμό και τη γεωγραφική και κοινωνική πόλωση. Αφενός διαπιστώνονται φαινόμενα αναβάθμισης και αναπτυξιακής δυναμικής σε ορισμένες περιοχές των πόλεων , με επάνοδο του πληθυσμού, με νέες παραγωγικές επενδύσεις, με αύξηση της εξειδικευμένης απασχόλησης υψηλών εισοδημάτων , με επενδύσεις για βελτίωση της υποδομής και της κατοικίας. Αφετέρου, άλλα τμήματα της πόλης εξακολουθούν να υποβαθμίζονται (φυσικό και δομημένο περιβάλλον) και να πλήττονται , ειδικά από τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της ανεργίας , του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης.(Κοτιός 1999)

Η αύξηση της ανεργίας και η σταθεροποίησή της σε υψηλά επίπεδα ως επακόλουθο της νέας εποχής της ευέλικτης συσσώρευσης , των τριβών στην αναδιάρθρωση της οικονομίας , της μετάθεσης μέρους ή του συνόλου της παραγωγής ορισμένων προϊόντων σε χώρες χαμηλού κόστους και μειωμένων μέτρων κοινωνικής και περιβαλλοντικής προστασίας , η εμφάνιση νέων ανταγωνιστικών χωρών στη διεθνή οικονομία κ.λ.π. πλήττει περισσότερο τα αστικά κέντρα.

Παράλληλα, κάνουν την εμφάνισή τους μια έντονη διαφοροποίηση των αμοιβών εργασίας και η νέα φτώχεια. Το εισοδηματικό χάσμα μεταξύ των κοινωνικών ομάδων τείνει να αυξηθεί, ενώ συγχρόνως συρρικνώνεται η μεσαία τάξη. (Sassen 2000). Η αύξηση της φτώχειας προάγει όλες τις μορφές αποκλεισμού (πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό), προκαλεί την αποσάθρωση του κοινωνικού ιστού και επιφέρει μια χωρική κατανομή του πληθυσμού των πόλεων με βάση κοινωνικοοικονομικά κριτήρια, με εντονότερη έκφρασή της τη δημιουργία γκέτο.

Οι οικογένειες με ανώτερα και υψηλά εισοδήματα αλλά και πολλές επιχειρήσεις μοντέρνων ή εμπορικών υπηρεσιών εγκαταλείπουν τα από πολλές απόψεις βεβαρημένα κέντρα των πόλεων ή τις περιοχές σε υποβάθμιση και εγκαθίστανται σε περιφερειακές περιοχές επιτείνοντας έτσι το φαινόμενο του κοινωνικού διαχωρισμού. Συνέπεια των παραπάνω τάσεων κοινωνικού αποκλεισμού και διαχωρισμού είναι η αύξηση της εγκληματικότητας, η υποβάθμιση της υγείας μεγάλου μέρους του πληθυσμού, η απότομη αύξηση των αστέγων, η αύξηση των αναγκών για κοινωνικές παροχές και γενικά η μείωση της ελκυστικότητας και της ακτινοβολίας μιας πόλης, γεγονός που αποθαρρύνει τις επενδύσεις, την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων και την ανάληψη νέων δραστηριοτήτων.

Τα φαινόμενα της γεωγραφικής και κοινωνικής πόλωσης και περιθωριοποίησης εμφανίζονται τόσο στα αναπτυσσόμενα δυναμικά αστικά κέντρα, όσο και σε αυτά που έχουν μείνει στάσιμα στην αστική ιεραρχία (Sassen 1994)

9. Η περιβαλλοντική προβληματική σε όρους αστικής κρίσης

Η περιβαλλοντική διάσταση της κοινωνικής πόλωσης των παγκόσμιων πόλεων έχει ελάχιστα διερευνηθεί. 'Η πόλη ως μορφή ζωής, είναι ένα συγκεκριμένο, ιστορικά ανεπτυγμένο μοντέλο της ρύθμισης των societal σχέσεων με τη φύση... Η αστική κρίση είναι μια κρίση του αστικού μοντέλου των ρυθμίσεων των societal σχέσεων με τη φύση. Οι αστικές συγκρούσεις είναι βασικά κοινωνικο-οικολογικές συγκρούσεις, αφού είναι πάντα σε σχέση με την κοινωνική και υλική ρύθμιση με τους κοινωνικο-πολιτισμικούς συμβολισμούς των societal σχέσεων με τη φύση.'... (Roger Keil:284)

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να συγχέεται η ‘κοινωνικο-οικολογική’ θεώρηση με δυο θέσεις που τίθενται συχνά στις συζητήσεις για την αστική οικολογία :

1) Η οικολογική προβληματική εκφρασμένη ως απλή λειτουργία της κοινωνικής προβληματικής . Διότι ,στην περίπτωση αυτή , το οικολογικό κάτω από το κοινωνικό , υποβαθμίζει την αντίληψη περί αστικής οικολογίας και μειώνει την έρευνα για τις παγκόσμιες πόλεις , καταλήγοντας σε συμπεράσματα του τύπου ότι : οι φτωχοί στις παγκόσμιες πόλεις μένουν εκεί όπου το περιβάλλον είναι περισσότερο υποβαθμισμένο.

2) Είναι λάθος να εμπλεκόμαστε σε μια αφελή σύλληψη της φύσης σαν κάτι έξω από την ανθρώπινη κοινωνία και την ανθρώπινη πρακτική.

Η περιβαλλοντική προβληματική των παγκόσμιων πόλεων αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη αστική οικολογία, η οποία αναδύεται από τη σχέση της παγκόσμιας πόλης με την παγκόσμια οικονομία και της σχέσης κάθε παγκόσμιας πόλης με τις άλλες παγκόσμιες πόλεις.

Η έννοια της αστικής οικολογίας υπονοεί ένα πολιτικό πρόγραμμα, αναγνωρίζοντας την αντιπαράθεση της ανάπτυξης και της οικολογίας χωρίς να τις ξεχωρίζει ως ανταγωνιστικούς πόλους. Η αστική οικολογία δεν θέτει την οικολογία έξω από την κοινωνία. Απεναντίας, αναπαριστά το σύνολο των κοινωνικών πρακτικών στις πόλεις που σχετίζονται με το φυσικό μας περιβάλλον.

Αξίζουν μνείας 2 διαστάσεις της περιβαλλοντικής προβληματικής σε όρους παγκόσμιας πόλης: η μόλυνση και η χρήση της γης.(growth) Συγκεκριμένα, ο βαθμός μόλυνσης του αέρα, του νερού και του εδάφους σε μια παγκόσμια πόλη σχετίζεται με το ρόλο της πόλης στην παγκόσμια οικονομία. Επίσης, το πώς τα αποτελέσματα της μόλυνσης διανέμονται εσωτερικά , είναι συνάρτηση των φυλετικών και ταξικών διαχωρισμών που δημιουργούνται από το σχηματισμό της παγκόσμιας πόλης.(Keil 1990)

Επιπλέον, η χρήση της γης και το κόστος της ανάπτυξης είναι εξίσου προσδιορισμένα από το διεθνή ρόλο της παγκόσμιας πόλης. Η κατασκευή ενός δομημένου περιβάλλοντος για το παγκόσμιο κεφάλαιο σε αυτές τις πόλεις και οι υπερεθνικές πιέσεις στην τοπική χρήση γης , έχουν στις περισσότερες περιπτώσεις επιδεινώσει την πίεση στις περιοχές κατοικιών , στους χώρους πρασίνου και στους δομημένους χώρους που χρησιμοποιούνται από την πλειονότητα των πολιτών . Πρόκειται για έναν περιβαλλοντικό ρατσισμό ο οποίος αρθρώνεται ως δομικό στοιχείο της κοινωνικής διάρθρωσης της παγκόσμιας πόλης. (Hall 1991,Keil 1990)

Δεν είναι ότι οι κοινωνικο-χωρικοί διαχωρισμοί και η κατάτμηση δεν υπήρχαν πριν. Αλλά τώρα κάνουν μια πολιτική διαφορά. Έχουν γίνει συστατικό μέρος του κόσμου στον οποίο ζούμε.

Προσδιορίζοντας την οικολογική προβληματική ως σχετιζόμενη με την κοινωνική προβληματική στις παγκόσμιες πόλεις, απαιτεί μια εκ νέου θεωρητική αντιμετώπιση της αστικής οικολογίας. Αν το δούμε υπό το πρίσμα των societal σχέσεων με τη φύση, τότε η ιδέα μιας οικολογικής κρίσης υπονοεί ότι διαμέσου της κοινωνικής κρίσης δημιουργείται μια σύνδεση μεταξύ των πολιτισμικών μας αντιλήψεων για τη φύση και την υλική και κοινωνική αναπαραγωγή της σχέσης της κοινωνίας με τη φύση.

Μπορούμε να διακρίνουμε 1) τη βασική σχέση με τη φύση, η μόνιμη κοινωνική ρύθμιση της οποίας εξασφαλίζει την επιβίωση των ανθρώπινων κοινωνιών και 2) συγκεκριμένες μορφές και σφαίρες συμβολικής φύσης (οικονομική, κοινωνική, πολιτική, επιστημονική, αισθητική).

Η κοινωνία και η φύση υπάρχουν μόνο η μία μαζί με την άλλη. Στην εποχή της πανταχού παρούσας οικολογικής κρίσης, της παγκόσμιας υπερθέρμανσης (global warming) και της εξαφάνισης του στρώματος του όζοντος, δεν υπάρχει ισότητα στην κατανομή της καταστροφής, της μόλυνσης και της ραδιενέργειας.

Η διαφοροποίηση στον πόνο (suffering) παίρνει μια πληθώρα μορφών. Η πιο προφανής είναι χώρος, τάξη, φύλο, φυλή. Οι γραμμές της διαφοροποίησης υπάρχουν σε κάθε αστική κοινότητα, όπως επίσης και σε παγκόσμια κλίμακα. Από αυτή την προοπτική, η οικολογική κρίση εξαφανίζεται ως παγκόσμια δυσάρεστη κατάσταση και αποκρυσταλλώνεται σε μια πληθώρα συγκεκριμένων κοινωνικών σχέσεων που καθοδηγούνται από την κρίση με τη φύση. Το περιβάλλον της παγκόσμιας πόλης είναι ένα συγκεκριμένο μέρος όπου αυτή η συγκέντρωση της παγκόσμιας οικολογικής κρίσης λαμβάνει χώρα. (Linden 1993)

Η κοινωνική θεώρηση του σχηματισμού της περιβαλλοντικής πολιτικής παρουσιάζει την τελευταία ως έναν χώρο σύγκρουσης και συνάμα έναν χώρο πιθανότητας. Αυτή η προσέγγιση θέτει από κοινού την προβληματική της κοινωνίας, της φύσης και των σχέσεων μεταξύ τους.

Τρεις θεωρητικές τοποθετήσεις είναι σημαντικές στη συζήτηση για τη διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής στις παγκόσμιες πόλεις.

Η πρώτη αφορά τη διαμάχη σχετικά με τη διεθνοποίηση και την παγκοσμιοποίηση της αστικοποίησης. (Keil & Rosenberger 1991a) .Η παγκόσμια

πόλη είναι ο τόπος όπου η παγκόσμια οικολογική κρίση διακηρύττει τον εαυτό της ευκρινώς. Είναι εκεί όπου οι διαδικασίες της κοινωνικής και οικονομικής παγκοσμιοποίησης διαμορφώνουν τα τοπικά περιβάλλοντα με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Έτσι ώστε, το τοπικό αστικό και το παγκόσμιο περιβάλλον να μην μπορούν να ιδωθούν πια ως ξεχωριστές οντότητες σε κανένα χρόνο/στιγμή. Επιπλέον, η παγκόσμια οικολογική κρίση πρέπει να ιδωθεί σε ένα πλαίσιο μαζί με την ανάδυση της ‘νέας οικονομικής τάξης’.

Η δεύτερη σχετίζεται με τη μετάβαση από το Φορντισμό στο μετα Φορντισμό (Lierpietz 1992c) και έχει καταδείξει πως λόγω περιφερειακά διαφοροποιημένων αστικών πλαισίων συσσώρευσης και τοπικών τρόπων ρύθμισης, συγκεκριμένες αντιπαραθέσεις στην ανακατασκευή της Φορντικής κληρονομιάς έχουν οδηγήσει σε τοπικές εκφάνσεις της περιβαλλοντικής προβληματικής. Ως εκ τούτου, η οικολογική προβληματική κατέχει κεντρική θέση στη νέα εποχή και ίσως είναι ένας από τους βασικούς άξονες κατά μήκος των οποίων σφυρηλατείται ένας ‘νέος συμβιβασμός’ για την μετά την κρίση περίοδο.

Η τρίτη αφορά μια νέα σύλληψη και κατασκευή των κοινωνικών και φυσικών περιβαλλόντων καθώς επίσης και των πολιτικών που συνοδεύουν αυτά τα περιβάλλοντα. (Friezsimmons et al.1991) Η κοινωνική προβληματική στη σχετική βιβλιογραφία δεν μειώνεται σε κοινωνικο-οικονομικούς δείκτες αλλά περιλαμβάνει διαδικασίες πολιτισμικής διαφοράς και διαφοροποίησης :ρατσισμός και σεξισμός είναι τα πιο σημαντικά μεταξύ αυτών. Αντανακλάται δε, στον τρόπο με τον οποίο η περιβαλλοντική πολιτική και οι πολιτικές για τις παγκόσμιες πόλεις δομούνται.

Αναφορικά με την άσκηση περιβαλλοντικής πολιτικής σε όρους παγκόσμιας πόλης, η διαμόρφωση τοπικής πολιτικής για το περιβάλλον είναι σημαντική για τη ρύθμιση του περιβάλλοντος της παγκόσμιας πόλης.

Η νέα σχέση των παγκόσμιων προβλημάτων και των τοπικών λύσεων έχει γίνει εμφανής στον τρόπο αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής προβληματικής. Σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από ολοένα και περισσότερο διαφοροποιημένη πολιτική συγκρότηση, στον οποίο οι εθνικοί τρόποι ρύθμισης συγκροτούνται και ενσωματώνουν τοπικούς αλλά και παγκόσμιους ρυθμιστικούς μηχανισμούς, εγείρεται το ερώτημα: ποιος έχει την αρμοδιότητα να χαράσσει πολιτική; Και τι σημαίνει αυτό για την περιβαλλοντική πολιτική των παγκόσμιων πόλεων;

Σήμερα, ο αέρας, το νερό, το έδαφος δεν είναι τα ίδια για τους ανθρώπους από διαφορετικά τμήματα της πόλης, από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, εθνικό ή

φυλετικό υπόβαθρο, διαφορετικό φύλο ή ηλικία. Μάλλον έχουμε να κάνουμε με ένα ολόκληρο σύνολο ποικίλων εμπειριών χρόνου και χώρου οι οποίες γίνονται ολοένα και πιο σχετικές σε πολιτικούς όρους. Για το λόγο αυτό, η διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής πρέπει να έρθει σε όρους σύγκρουσης/αντιπαράθεσης μεταξύ παγκοσμιότητας και σχετικότητας.(Keil 2000)

Ό,τι θεωρείται ως πετυχημένη περιβαλλοντική πολιτική για ένα τμήμα της κοινωνίας της παγκόσμιας πόλης δεν είναι απαραίτητα ωφέλιμο για οποιαδήποτε άλλη ομάδα. Και δεν υπάρχει εσωγενής αξία στην κατάτμηση και στην πολιτική της ταυτότητας. Ο πλουραλισμός των κοινωνιών μας είναι σημαντικό να συνεκτιμάται.

Η ενεργοποίηση του 'τοπικού' σήμερα από τους διαμορφωτές της περιβαλλοντικής προβληματικής θεωρείται ως μια αναγκαία, όχι όμως επαρκής συνθήκη (Friedmann 1991). Είναι αναγκαία, διότι για να είναι επιτυχείς οι στρατηγικές για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, πρέπει να αναλυθούν στην εμπειρική βάση του τοπικού. Η θεώρηση της αστικής ανάπτυξης και της οικονομικής αναδόμησης σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση και τείνουν αυξητικά να αρθρώνονται μαζί με τις περιβαλλοντικές ανησυχίες.

Το τοπικό ωστόσο δεν είναι ικανή συνθήκη για τους διαμορφωτές της περιβαλλοντικής πολιτικής, διότι η περιβαλλοντική δράση δεν μπορεί με κανέναν τρόπο να είναι απλά τοπική. Χρειάζεται να συμπληρώνεται από περιφερειακές πρωτοβουλίες, πρέπει να ιδωθεί σε παγκόσμια έκταση και πρέπει να συγχρονίζεται με τις παγκόσμιες και υπερεθνικές δραστηριότητες της υπεράσπισης του περιβάλλοντος και της διαμόρφωσης πολιτικής. Για το λόγο αυτό, η διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής είναι απαραίτητο να τοποθετηθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ικανό να περιλαμβάνει τόσο το εθνικό όσο και το παγκόσμιο επίπεδο.(Altaver 1992,1993)

Σήμερα, η ανάδυση μιας νέας ηγεμονίας στη μετα το Φορντισμό εποχή, έρχεται μαζί με την επαναδιαπραγμάτευση των societal σχέσεων με τη φύση, όσον αφορά τη συζήτηση για τις πόλεις. Σε αυτή τη διαδικασία, η 'οικολογία' έρχεται στο επίκεντρο. Η διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής στις παγκόσμιες πόλεις κάνει την εμφάνισή της μαζί με την αυξανόμενη δέσμευση των τοπικών κυβερνήσεων αναφορικά με τη διαπραγμάτευση των πολιτικών τους με τους πολίτες. Η διαπραγμάτευση αυτή δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός. Συμβαίνει διότι, στις πόλεις αυτές τα κοινωνικά κινήματα (αστικά, εργατικά, αντιρατσιστικά, αντισεξιστικά, και

περιβαλλοντικά) έχουν απαιτήσει να συμπεριλαμβάνονται στις διαπραγματεύσεις για το μέλλον των πόλεων τους. (Keil 2000)

Η κατάσταση αυτή έχει προκαλέσει το κυρίαρχο πολιτικό σύστημα. Η επιτυχία τους στο να 'ακούγονται' μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη της συνεχιζόμενης σχετικότητας των τοπικών πολιτικών εν γένει. Το πώς οι προκύπτουσες δομές συμμετοχής και δημοκρατίας δομούνται, εξαρτάται σε μεγάλο μέρος από τις τοπικές σχέσεις ισχύος, τις πολιτικές παραδόσεις και το είδος των προβλημάτων που ανακύπτουν.

Όσο οι πολίτες των παγκόσμιων πόλεων 'ανακαλύπτουν' το περιβάλλον ως ένα πολύτιμο και υποσχόμενο πεδίο διαμέσου του οποίου μπορούν να επηρεάσουν τη μοίρα των πόλεων τους, υπάρχει η προοπτική να υπερκεράσουν τους ηγεμονικούς σχηματισμούς όπως αυτοί ορίζονται σε τοπικό επίπεδο, και να συμμετέχουν σε μια λιγότερο τμηματική και ελεγχόμενη εμπειρία ικανή να κάνει τη διαφορά.

10. Η περίπτωση της Αθήνας

Οι αναφορές της διεθνούς βιβλιογραφίας αναφορικά με το διεθνή ρόλο της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Το ίδιο ισχύει και με τη σχετική ελληνική βιβλιογραφία (Πυργιώτης 1996, Χάλαρης 1997, ΟΡΣΑ 1999, Πετράκος & Οικονόμου 1999, Συνέδριο 'Ένα όραμα για την Αθήνα' 1996). Ωστόσο, η σημαντικότερη συμβολή είναι αυτή των Οικονόμου κ.α. (2001) με τίτλο 'Ο διεθνής ρόλος της Αθήνας: σημερινή κατάσταση και στρατηγική για την ανάπτυξή του'. Η εργασία τους στηρίζεται σε αντίστοιχο ερευνητικό πρόγραμμα και αποτελεί την πλέον τεκμηριωμένη άποψη στην Ελλάδα για την ανάγκη αναβάπτισης του διεθνούς ρόλου της Αθήνας.

Για το λόγο αυτό, στην παρούσα εργασία θα στηριχθούμε στις βασικές τοποθετήσεις του και τις στρατηγικές που προτείνονται για τον διεθνή ρόλο της Αθήνας προκειμένου να αποτυπώσουμε τη δυναμική που λαμβάνει χώρα με βάση την κυρίαρχη αντίληψη και να επισημάνουμε τις ενστάσεις μας στα σημεία που κατά την άποψή μας απαιτούν μια επενατοποθέτηση και ενδεχομένως συνιστούν αλλαγή της οπτικής που αφορά στη διεθνοποίηση της Αθήνας.

10.1 Η θέση και ο ρόλος της Αθήνας στην Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο

Σύμφωνα με τις σχετικές μελέτες (Οικονόμου κα 2001), τη μεγαλύτερη πρόκληση στο ευρωπαϊκό σύστημα αστικών κέντρων σε μακροχρόνια βάση θα αποτελέσουν οι αλλαγές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Καθώς οι πόλεις των περιοχών αυτών εντάσσονται σταδιακά στην ευρωπαϊκή ιεραρχία ανταγωνιζόμενες στη διεθνή αγορά, διεκδικώντας σημαντικά ποσοστά από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ανταγωνιζόμενες τις περιφερειακές πόλεις του ευρωπαϊκού Νότου για ξένες επενδύσεις.

Η ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου και η διεκδίκηση από τις μητροπόλεις της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης δραστηριοτήτων διεθνούς εμβέλειας ωθούν στην ανάπτυξη δυο δυναμικών που σχετίζονται με τις επιπτώσεις αυτών των εξελίξεων για την Αθήνα.

Η πρώτη δυναμική καθορίζεται από τον ανταγωνισμό που φέρει μαζί της η εμφάνιση στον ευρωπαϊκό χώρο μιας σειράς μητροπόλεων που αναζητούν την επανάκτηση ή και τη διεύρυνση των ιστορικών τους ρόλων και αναπόφευκτα επιβάλλουν στην Αθήνα να αναζητήσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα σε ένα ρόλο επιχειρηματικού κέντρου της Ευρώπης κυρίως με την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή και δευτερευόντως με την παραδουνάβια περιοχή (χώρες της Κεντρικής Αδριατικής- Ανατολικής-Νοτιοανατολικής Ευρώπης CADES) με τα Βαλκάνια και τον Εύξεινο Πόντο

Η δεύτερη δυναμική καθορίζεται από τις ευκαιρίες που δημιουργούνται για την Αθήνα να αποτελέσει συστατικό στοιχείο και συντελεστή της ανάπτυξης που πραγματοποιείται στις αναδυόμενες μητροπόλεις, καταλαμβάνοντας με τις δυναμικότερες επιχειρήσεις της μέρος του παραγωγικού τους ιστού και απολαμβάνοντας τα οφέλη της ανάπτυξής τους.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια δράσης . Οι δράσεις αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν ,σύμφωνα με τους συγγραφείς, αφ' ενός ολοκληρωμένα προγράμματα αντιμετώπισης των σημαντικότερων προβλημάτων της Αθήνας και αφετέρου σημειακές παρεμβάσεις οι οποίες να αναδεικνύουν τα πλεονεκτήματά της και να της προσδίδουν κύρος και status μητρόπολης. Επιπλέον , με βάση τη μελέτη που εξετάζουμε, θα πρέπει να περιλαμβάνουν πολιτικές με κέντρο βάρους την ενδογενή ανάπτυξη, καθώς και προτάσεις και πολιτικές που στοχεύουν στην προσέλκυση δραστηριοτήτων από τον ευρύτερο διεθνή χώρο.

Με δεδομένο ότι οι χωρικές ισορροπίες στο εθνικό επίπεδο είναι σχετικά εύθραυστες (μετά το τελευταίο κύμα βιομηχανικής παρακμής που έπληξε μια σειρά

σημαντικών κέντρων της περιφέρειας και τα αδιέξοδα που συγκεντρώνονται στον αγροτικό τομέα) παραμένει κρίσιμο το ζήτημα της ισορροπίας των διαφόρων πολιτικών ανάμεσα στο διεθνές, το εθνικό και το περιφερειακό επίπεδο.

Με γνώμονα τη μελέτη των Οικονόμου κ.α (2001), ο όποιος διεθνής ρόλος της Αθήνας δεν έχει προοπτική να αποκτήσει τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα ,εξαιρετικά μεγάλο βάρος για λόγους που ανάγονται αρχικά σε εγγενή συγκριτικά μειονεκτήματα του ελληνικού χώρου σε σχέση με τον ευρωπαϊκό και στη συνέχεια σε εσωτερικές δυσλειτουργίες του αθηναϊκού χώρου.

Επισημαίνεται η αναγκαιότητα της πλήρους αξιοποίησης των περιορισμένων περιθωρίων αναβάθμισης του διεθνούς ρόλου της Αθήνας ως μια αναγκαιότητα ιδιαίτερος κρίσιμης σημασίας καθώς στην αντίθετη περίπτωση το αποτέλεσμα θα είναι μια γενικευμένη παρακμή και μια ‘παραδοσιακού’ τύπου διόγκωση που θα αναπαράγει τις αρνητικές πλευρές της μεταπολεμικής εμπειρίας.

Επισημαίνεται ότι η Αθήνα είναι η μόνη πόλη που έχει στοιχειωδώς επαρκή κλίμακα για να λειτουργήσει ως διεθνής μητρόπολη.(Η Θεσσαλονίκη αν και διαθέτει καλύτερες προοπτικές από την Αθήνα ως προς το διεθνή ρόλο της , δύσκολα μπορεί να υπερβεί τα όρια μιας περιφερειακής μητρόπολης.)

Ως διεθνής μητρόπολη με ρόλο που θα περιλαμβάνει και δραστηριότητες του ανώτερου τριτογενούς (χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες κ.α.) η Αθήνα είναι ουσιαστικά η μόνη ελληνική υποψηφιότητα. Υποστηρίζεται ότι η επιτυχία σε μια τέτοια προοπτική θα οδηγήσει στη διάχυση πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων σε μεγάλο μέρος του ελληνικού χώρου ενώ η αποτυχία στη συνολική περιθωριοποίηση του ελληνικού χώρου σε σχέση με το συγκεκριμένο τμήμα του διεθνούς καταμερισμού εργασίας.

Ωστόσο, τονίζεται ότι ζητήματα όπως η συνολική συγκριτική καθυστέρηση της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με τον ευρωπαϊκό χώρο, η γεωγραφική απομόνωση, οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και της ελληνικής διοίκησης, η αστάθεια του γεωπολιτικού περιβάλλοντος δυσκολεύουν σαφώς την ανάληψη ενός ρόλου πρώτης βαθμίδας.

Ένας τέτοιος ρόλος δεν μπορεί να υποστηριχθεί σημειακά, αλλά προϋποθέτει ένταξη της πόλης στο εσωτερικό κάποιου από τους διεθνείς άξονες ανάπτυξης. Τόσο ο κεντρικός άξονας όσο και το μεσογειακό τόξο αφήνουν σήμερα την Ελλάδα έξω από τα όριά τους , γεγονός που θέτει σαφή όρια στη μητροπολιτική βαθμίδα που μπορεί να διεκδικήσει η Αθήνα.

Σε μεσοπρόθεσμη και μεσο-μακροπρόθεσμη προοπτική , η Αθήνα μπορεί να κινηθεί στη βαθμίδα μιας δεύτερης σειράς διεθνούς μητρόπολης με σχετικά ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και μεγάλο εύρος αναφοράς. Ο όρος ‘δεύτερη σειρά’ αντιπροσωπεύει μια βαθμίδα μιας τάξης μεγέθους ανώτερη από αυτή στην οποία ανήκει σήμερα η Αθήνα και γενικότερα ο ελληνικός χώρος. Οι σχετικές μελέτες υποστηρίζουν ότι η διεκδίκηση και επίτευξη ενός τέτοιου ρόλου αποτελεί προϋπόθεση της μη περιθωριοποίησης στο παγκόσμιο σύστημα. Ένας τέτοιος ρόλος δεν θα προκύψει αυτόματα αλλά προϋποθέτει συστηματικές προσπάθειες, υψηλές επενδύσεις και προγραμματισμό.

Η σχετική βιβλιογραφία που εξετάζουμε, δίδει ιδιαίτερη έμφαση σε ορισμένα ενδογενή πλεονεκτήματα της Αθήνας τα οποία υποστηρίζεται ότι θα λειτουργήσουν ευνοϊκά στην γενικευμένη προσπάθεια διεθνοποίησης της πόλης.

Συγκεκριμένα, το κλίμα της Αττικής θεωρείται ως ένας ιδιαιτέρως ευνοϊκός παράγοντας. Καθώς δεν παρεμποδίζει την ομαλή λειτουργία των δραστηριοτήτων και αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα ανάπτυξης μιας έντονης δραστηριότητας και κοινωνικής ζωής στο δημόσιο χώρο.

Επιπλέον, σε συνάφεια με το παραπάνω, το αττικό τοπίο προβάλλεται ως κλασικό συγκριτικό πλεονέκτημα.. Οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι τα τελευταία χρόνια η υποβάθμισή του είναι αισθητή και σε ορισμένες περιπτώσεις μη αντιστρεπτή, γεγονός που επιβάλλει την άμεση λήψη μέτρων για τη διατήρηση όσων στοιχείων εξακολουθούν να βρίσκονται σε αποδεκτή κατάσταση.

Η αστικότητα της Αθήνας είναι ένα επιπρόσθετο πλεονέκτημα., καθώς η έντονη κοινωνική ζωή παραμένει σε κάθε περίπτωση σημαντικό στοιχείο έλξης τόσο σε προσωρινή βάση (τουρισμός), όσο και σε μακροχρόνια βάση (επιλογή της Αθήνας ως τόπου εγκατάστασης).

Τέλος, η γεωγραφική θέση της Αθήνας σε σχέση με το διεθνή χώρο φαίνεται να παίζει ρόλο αναφορικά με τις εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη . Οι τελευταίες διαμορφώνουν εκ νέου τον ευρωπαϊκό χώρο, στο πλαίσιο του οποίου η Αθήνα αποκτά έναν πιο κεντρικό ρόλο, τόσο με τη στενή χωρική έννοια, όσο και σε συνάφεια με το ρόλο της ως κομβικού σημείου γύρω από το οποίο διαμορφώνεται ο Βαλκανικός και μερικώς ο ανατολικός μεσογειακός χώρος σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο βαθμός κατά τον οποίο, η Αθήνα θα αναλάβει και θα παίξει με επιτυχία έναν διεθνή μητροπολιτικό ρόλο είναι συνάρτηση ποικίλων παραγόντων και τάσεων

καθώς επίσης απορρέει από την επιτυχία ενός συνόλου παρεμβάσεων που στόχο έχουν την επιτυχή έκβαση της όλης προσπάθειας.

Συγκεκριμένα, το περιβάλλον και η ποιότητα ζωής ενσωματώνονται στο τελικό προϊόν της δραστηριότητας και αποκτούν ευθέως οικονομική αξία και τιμή (πχ τουρισμός). Επίσης για ορισμένες δραστηριότητες αιχμής, που απασχολούν προσωπικό το οποίο κινείται σε μια υπερτοπική /διεθνή αγορά εργασίας, τα εν λόγω στοιχεία επιδρούν καθοριστικά στην επιλογή του τόπου κατοικίας.

Κατά δεύτερον, οι συνθήκες λειτουργίας του τομέα της υποδομής των τηλεπικοινωνιών και μεταφορών έχουν διαφοροποιηθεί λόγω: α) της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, β) των αλλαγών των σχετικών τεχνολογιών, γ) των σημαντικών επενδύσεων σε υποδομές που ταυτόχρονα απαξιώνουν αντίστοιχες επενδύσεις σε παλαιού τύπου υποδομές και οξύνουν τον ανταγωνισμό μεταξύ περιοχών.

Επιπλέον, το ζήτημα των μεταναστών και των προσφύγων έχει αποκτήσει μείζονα σημασία..Η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους αποδέκτες τέτοιων ρευμάτων. Από την άποψη της προβληματικής της μελέτης των Οικονόμου κ.α , η σημασία των ομάδων αυτών είναι μάλλον περιορισμένη , αφού ως εργασιακή δύναμη καλύπτουν χαμηλές και χαμηλά αμειβόμενες θέσεις του καταμερισμού εργασίας , οι οποίες δεν ανήκουν εν γένει στις δραστηριότητες με διεθνή χαρακτήρα. Τα σημεία επαφής με τις δραστηριότητες αυτές είναι 'έμμεσα και περιλαμβάνουν τη δυνατότητα προσφοράς οικιακού προσωπικού και τις επιπτώσεις στην εικόνα της πόλης, που μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά από ορισμένους τρόπους κοινωνικής και στεγαστικής ενσωμάτωσης των εν λόγω ομάδων'....(βλ Οικονόμου κ.α.2001:99). Ωστόσο επισημαίνεται η ανάγκη προώθησης προγραμμάτων για τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη σταδιακή ή προσωρινή ένταξη στην αγορά εργασίας.

Τέλος, ο ρόλος της αγοράς γης είναι κεντρικός λόγω της γενικότερης σημασίας της για την πολεοδομική οργάνωση. Εν προκειμένω, δυο κυρίως πτυχές έχουν ιδιαίτερη σημασία: η προσφορά γραφείων και η προσφορά στέγης. Στην πλειονότητά τους , οι δραστηριότητες που άπτονται του διεθνούς ρόλου ανήκουν στον τριτογενή τομέα και η εγκατάστασή τους αφορά κτίρια γραφείων. Τα τελευταία, πρέπει να καλύπτουν μια σειρά προϋποθέσεων: επαρκής ποσοτικά προσφορά, υψηλές κατασκευαστικές προδιαγραφές, μορφή χαρακτηριστική και εμβληματική, χωροθέτηση σε περιοχές που προσφέρουν οικονομίες συγκέντρωσης και προσπέλαση. Τα παραπάνω θέτουν μια σειρά αιτημάτων πολεοδομικού σχεδιασμού.

Αναφορικά με την αγορά γης και κατοικίας η σημασία της συνδέεται με την αυξανόμενη τριτογενοποίηση και εσωτερική ιεράρχηση του τριτογενούς τομέα (διαδικασίες συνυφασμένες με την ενίσχυση του διεθνούς ρόλου). Προκύπτει η ανάγκη αύξησης της προσφοράς κατοικίας υψηλών προδιαγραφών σε ‘προβεβλημένες’ περιοχές, όπως αυτές προκύπτουν από τον κοινωνικό καταμερισμό του χώρου. Η προαστιοποίηση και το πιο πρόσφατο gentrification περιοχών του κέντρου ,αποτελούν συνιστώσες αυτής της διαδικασίας. Στο σημείο αυτό ο Οικονόμου προτείνει την αποφυγή έντονων μορφών κοινωνικού διαχωρισμού του χώρου.

10.2 Τομείς αιχμής

Οι τομείς αιχμής για το διεθνή ρόλο της Αθήνας με βάση την μελέτη των Οικονόμου κ.α (2001) εξετάζονται με βάση τόσο εμπειρικά στοιχεία, όσο και με ορισμένες επιλογές στρατηγικής φύσης οι οποίες συναρτώνται άμεσα με τη φύση των τομέων παρά με την τεκμηρίωση που παρέχουν τα ίδια τα στοιχεία. Στη συνέχεια, παραθέτουμε τους τομείς ανάλυσης.

Ο δευτερογενής τομέας

Ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει μείωση της σχετικής με αυτόν απασχόλησης , ενώ ταυτόχρονα επιδεικνύει σημαντική συγκέντρωση στην Αττική.(συγκεντρώνει το 50% των συνολικών θέσεων απασχόλησης σε επίπεδο χώρας). Οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων συντείνουν σε μια μετακίνηση στο εσωτερικό του τομέα υπέρ των θέσεων απασχόλησης με τριτογενή χαρακτήρα και εις βάρος των θέσεων με καθαρά δευτερογενή χαρακτήρα.

Για τη συγκρότηση δυναμικών κλάδων υπερεθνικής σημασίας σε στρατηγικούς τομείς τονίζεται η αναγκαιότητα μιας πολιτικής προσέλκυσής τους.. Η πολιτική αυτή σύμφωνα με τη σχετική τοποθέτηση ,συνίσταται στην εξασφάλιση (δηλ προσφορά) τόπων εγκατάστασης των μονάδων , περιοχών κατοικίας υψηλής ποιότητας και σχετικής υποδομής. Η όλη προβληματική συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία του νέου αεροδρομίου και των δραστηριοτήτων που αναμένεται να εγκατασταθούν στην περιοχή άμεσης επαφής του , στα Μεσόγεια και την Ανατολική Αθήνα.

Το εμπόριο

Παρά τη σημαντικότητα του εμπορίου στην Αττική, η εμβέλειά του δεν ξεπερνά τα εθνικά σύνορα. Το εμπόριο στην περιοχή της πρωτεύουσας παρουσιάζει τάση διάχυσης , η οποία συνοδεύεται από υποκατάσταση χρήσεων του δευτερογενούς

τομέα από χρήσεις του τριτογενούς (εμπόριο και αναψυχή), οι οποίες τείνουν να εγκαθίστανται με τη μορφή πολυκαταστημάτων σε παλιές βιομηχανικές και βιοτεχνικές περιοχές.

Η διαδικασία αυτή ως προς το λιανικό εμπόριο μπορεί να αποτελέσει σταδιακά , και σε επίπεδο ειδών πολυτελείας και σε επίπεδο εμπορίας ειδών καθημερινής χρήσης , δυναμική δραστηριότητα διεθνούς εμβέλειας μόνο αν συνδεθεί με άλλες δραστηριότητες , όπως για παράδειγμα με την υγεία, την αναψυχή και τον τουρισμό, τις μεταφορές, οι οποίες θα αποτελέσουν την πηγή της κύριας έλξης στην περιοχή της Αττικής.

Σε ότι αφορά το χονδρικό εμπόριο, ο ρόλος της Αθήνας παραμένει στρατηγικός. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να αποτελέσει σε συνδυασμό με το νέο αεροδρόμιο αλλά και με τα λιμάνια (Πειραιάς, Λαύριο, Ραφήνα) ιδιαίτερα δυναμικό στοιχείο ανάπτυξης της πόλης, η οποία όπως υποστηρίζεται , μπορεί να αποτελέσει και τόπο εγκατάστασης δυναμικών μονάδων του κλάδου με εμβέλεια στην Ανατολική Ευρώπη και στη Μεσόγειο.

Υπηρεσίες Υγείας

Τονίζεται η ανάγκη επέκτασης αυτού του κλάδου προς το εξωτερικό. Μια τέτοια προοπτική απαιτεί το σχεδιασμό συγκεκριμένης στρατηγικής η οποία θα απαρτίζεται από δυο σκέλη. Κατά πρώτον, τη σύνδεση των δραστηριοτήτων υγείας με άλλες όπως ειδικά συνέδρια, συμπληρωματικές υπηρεσίες περίθαλψης και αναψυχής, που συνήθως εγκαθίστανται εκτός αστικών κέντρων σε εξειδικευμένα θέρετρα .Δεύτερον, τη σύνδεση των υπηρεσιών υγείας με άλλες δράσεις.(πχ εναλλακτικός τουρισμός κ.α.) **Υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις**

Η ανάπτυξη υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις (βιομηχανικές ή άλλες υπηρεσίες), συνδέεται στενά και προκαλείται από τη δυναμική των κλάδων που δέχονται τις υπηρεσίες αυτές, διότι η εξειδίκευση βελτιώνει την ποιότητα παροχής τους και ως εκ τούτου την αποτελεσματικότητά τους.. Τονίζεται η ανάγκη υποστήριξης της παρατηρούμενης τάσης ανάπτυξης των υπηρεσιών αυτού του είδους με μια στρατηγική επιτάχυνσης της διαμόρφωσης τέτοιων μονάδων. Κατάλληλη εκπαίδευση και κατάρτιση εξειδικευμένου προσωπικού καθώς και διερεύνηση της κατάστασης και δυναμικής του κλάδου.

Ναυτιλία

Οι συγγραφείς διατείνονται ότι η ναυτιλία αποτελεί έναν προεξάρχοντα κλάδο της ελληνικής οικονομίας, παρά τις σημαντικές αλλαγές στην παγκόσμια

οικονομία και την τάση περιορισμού του διεθνούς εμπορίου και παρά τις αλλαγές στον ίδιο τον κλάδο.

Στον κλάδο παρατηρούνται τάσεις. Η μία από αυτές αφορά στην παραμονή επιχειρήσεων της ποντοπόρου ναυτιλίας στον Πειραιά με παράλληλη εγκατάσταση άλλων σε άλλες κεντρικές περιοχές της Αθήνας. Η άλλη συνίσταται στην εν μέρει μετακίνηση παραδοσιακών επιχειρήσεων του κλάδου σε άλλες σφαίρες δράσεις, (όπως π.χ. ο χρηματοπιστωτικός κλάδος ή τα αστικά ακίνητα με παράλληλη είσοδο νέων επιχειρήσεων).

Ως στόχος πολιτικής για αυτό τον τομέα, προτείνεται η ενδυνάμωση της τάσης εγκατάστασης στην Αττική τμήματος των επιτελείων των ναυτιλιακών επιχειρήσεων, οι οποίες λειτουργούν σε στενή σύνδεση με τα αντίστοιχα κέντρα τους σε Λονδίνο και Ν.Υόρκη.

Χρηματοπιστωτικές Υπηρεσίες

Η Αθήνα απέχει μακράν από το να είναι σημαντικό χρηματοπιστωτικό κέντρο .Η μόνη στρατηγική που φαίνεται να διαθέτει προοπτική είναι ο εκσυγχρονισμός, ώστε η θέση του κλάδου να ενδυναμώνεται στο δεδομένο ανταγωνιστικό περιβάλλον, με μείωση των δραστηριοτήτων υψηλού κινδύνου .

Πιστεύεται ότι, σε συνδυασμό με τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, θα μπορούσε στο απώτερο μέλλον, ο τομέας αυτός να εξελιχθεί σε έναν εξαιρετικά δυναμικό τομέα.

Τουρισμός

Παρά τη σταθερή μεσοχρόνια τάση κάμψης της τουριστικής κίνησης στην Αθήνα, υπάρχουν προοπτικές αλλά και σκοπιμότητες για την αναβάθμιση του ρόλου της Αθήνας στον τουριστικό τομέα.

Στις προοπτικές αναφέρονται τα μεγάλα έργα (μεταφορές, περιβάλλον αλλά και συμπληρωματική υποδομή τουρισμού ,όπως τα συνεδριακά κέντρα και οι εκθεσιακοί χώροι), οι μεγάλες αναπλάσεις (ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων ,εμπορικό τρίγωνο), οι μεγάλες διοργανώσεις (Ολυμπιακοί Αγώνες).

Η σκοπιμότητα απορρέει αφενός από την ανάγκη απόσβεσης του κόστους των μεγάλων έργων/παρεμβάσεων. Και αφετέρου από το γεγονός ότι για ορισμένες μορφές τουρισμού η Αθήνα διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα ως προς άλλες ελληνικές περιοχές. Τέτοιες μορφές τουρισμού είναι ο συνεδριακός, ο πολιτιστικός, ο αθλητικός.

Βασικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν είναι η ξενοδοχειακή υποδομή, το marketing της πόλης και η αλλαγή εικόνας, περιβαλλοντικές και συγκοινωνιακές παρεμβάσεις, περαιτέρω αναπλάσεις.

Έρευνα και τεχνολογία

Η δυναμική διεύρυνση στην ελεύθερη διεθνή αγορά έρευνας και/ή μελετών παρουσιάζει ενδιαφέρον. Το συγκριτικό πλεονέκτημα της Αθήνας είναι κρίσιμης σημασίας. Οι προϋποθέσεις ως προς την επίτευξη ενός τέτοιου προσανατολισμού αφορούν 1)τη στήριξη μονάδων E&T και μελετών με διεθνή δραστηριότητα σε επίπεδο αναπτυξιακού νόμου και άλλων προγραμμάτων. 2) σε υποδομή τηλεπικοινωνιών , διεθνών μεταφορών. 3) σε περιβαλλοντικές συνθήκες και αγορά κατοικίας για έλξη προσωπικού.

Consulting

Το κομμάτι αυτό αντανακλάται σε μια περιορισμένη διεύρυνση στη διεθνή αγορά μέσω του διαύλου των προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ. Η διεύρυνση αφορά κυρίως το χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, ενώ στις υπόλοιπες αγορές η πρόσβαση είναι οριακή, παρά το γεγονός ότι ένας μικρός αριθμός έργων consulting ή μελετητικού περιεχομένου έχουν ανατεθεί σε ελληνικές ομάδες απευθείας από τις Βρυξέλλες.

Από την άποψη των προοπτικών , η αύξηση των δραστηριοτήτων αυτού του τύπου είναι εφικτή περισσότερο στην Ανατολική Ευρώπη (προοπτική διεύρυνσης και καλή θέση της Ελλάδας λόγω δεσμών κ.α.) και λιγότερο στη Μεσόγειο.

Πολιτισμός

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες είναι παρούσες σε διάφορα επίπεδα οργάνωσης του οικιστικού δικτύου και ενέχουν μια ιδιαίτερη βαθμίδα μητροπολιτικής εμβέλειας. Ως προς την κατεύθυνση αυτή η Αθήνα , αξιοποιώντας το ρόλο της σε συνάφεια με αυτές τις δραστηριότητες μπορεί να οδηγηθεί σε αύξηση των ροών προς αυτή με παράλληλη αξιοποίηση του τουρισμού.

Προτείνεται η απόκτηση της αναγκαίας για την υποστήριξη του ρόλου αυτού κτιριακής υποδομής:μουσεία, αίθουσες συναυλιών και παραστάσεων, όπερα, κ.α. με χαρακτηριστικά που επιτρέπουν τη λειτουργία της σε επίπεδο διεθνούς ανταγωνισμού. Επίσης, συστήνεται η αξιοποίηση των στοιχείων του πολεοδομικού χώρου που έχουν πολιτιστικό ενδιαφέρον: αρχαιολογικούς χώρους, λοιπό κτιριακό απόθεμα με κατάλληλα χαρακτηριστικά, παράδοση, κ.α. Επιπλέον, η ενοποίηση των

αρχαιολογικών χώρων αποτελεί βασική συνιστώσα και τονίζεται η ανάγκη ενίσχυσής της τόσο γεωγραφικά , όσο και από άποψη περιεχομένου.

Περιβάλλον

Η κατάσταση του περιβάλλοντος αποτελεί βασικό παράγοντα έλξης διεθνών δραστηριοτήτων. Το περιβάλλον στην Αθήνα και στην Αττική χαρακτηρίζεται σήμερα, ανά επιμέρους συνιστώσα του (βλ αξιολόγηση του ΕΠΠΕΡ, Οικονόμου, ΥΠΟΔΟΜΗ 1998), από τα εξής:

A. Ως προς τη διαχείριση του περιβάλλοντος υπάρχουν ανάγκες:

- 1) Όσον αφορά τα υγρά απόβλητα, η προτεραιότητα μετατοπίζεται από το ποσοτικό επίπεδο (στο οποίο έχουν υπάρξει βελτιώσεις) στο επίπεδο της ποιότητας και της καλής λειτουργίας της κατασκευαστικής υποδομής.
- 2) Όσον αφορά τη διαχείριση απορριμμάτων , οι ανάγκες παραμένουν σημαντικές με δεδομένη τη δυσκολία προώθησης του ΧΥΤΑ καθώς και τη μικρή πρόοδο στις εναλλακτικές τεχνικές διαχείρισης των απορριμμάτων.
- 3) Όσον αφορά την ατμόσφαιρα, έχει υπάρξει βελτίωση , αλλά η προσπάθεια πρέπει να συνεχιστεί. Καθώς αναφύονται σταδιακά νέα προβλήματα, όπως η αύξηση των αρωματικών υδρογονανθράκων.
- 4) Η κατάσταση ως προς την ηχορύπανση επιδεινώνεται ραγδαία.
- 5) Ως προς τον πολεοδομικό σχεδιασμό υπάρχουν ακόμη σημαντικές ανάγκες οι οποίες συνδέονται και με την εφαρμογή του Νόμου 2509/97.

B. Ως προς τους μηχανισμούς παρακολούθησης των περιβαλλοντικών μέσων, έργων και δραστηριοτήτων, παρά τις αποσπασματικές βελτιώσεις δεν έχει εγκαθιδρυθεί ακόμη ένας συνεκτικός και συστηματικός μηχανισμός παρακολούθησης. Σημαντικά προβλήματα παραμένουν και ως προς τη διαδικασία έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων.

Γ. Η σύνδεση των δράσεων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα στα ζητήματα της περιβαλλοντικής προστασίας παραμένει εξαιρετική ισχνή (ορισμένοι αρχικοί σχεδιασμοί του ΕΠΠΕΡ δεν προωθήθηκαν). Πολύ αδύναμη παραμένει και η προώθηση μεθόδων παραγωγής και προϊόντων φιλικών προς το περιβάλλον, ζήτημα

κρίσιμο για την Αττική τόσο ως αποδέκτη των ρύπων όσο και ως δυνητικού χώρου εγκατάστασης τέτοιων δραστηριοτήτων (λόγω της εξάρτησής του από το E&T).

Η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων

Η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων αποτελεί σε όλη τη σχετική ελληνική βιβλιογραφία , τη σημαντικότερη ευκαιρία για την ανάδειξη ενός αναβαπτισμένου διεθνούς ρόλου για την Αθήνα. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι' η ανάληψη και μόνο των Αγώνων από την Αθήνα θα λειτουργήσει θετικά ως προς την αποκατάσταση ενός αναγκαίου κλίματος αυτοπεποίθησης και προσδοκίας και θα επαναφέρει την Αθήνα με θετικό τρόπο στο διεθνές προσκήνιο' .(Οικονόμου κ.α. 2001:120)

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αντιμετωπίζονται ως μια μεγάλη γιορτή παγκόσμιας εμβέλειας που έκαναν την Αθήνα παγκοσμίως γνωστή και διαφήμισαν επιτυχώς τα προϊόντα 'Αθήνα 'και 'Ελλάδα'.

Στις προεκτιμήσεις του φακέλου υποψηφιότητας (Οικονόμου κ.α. 2001) τονίζεται η σημαντικότητα των έργων υποδομής, αθλητικών εγκαταστάσεων, κατασκευή του ολυμπιακού χωριου, τα μεγάλα έργα Αττική Οδός, Διεθνές Αεροδρόμιο Σπάτων,το μετρο, το τραμ, ο προαστιακός σιδηρόδρομος η αξιοποίηση υφιστάμενων εγκαταστάσεων, το ολυμπιακό πρόγραμμα μεταφορών η ανάπλαση της ζώνης του Φαλήρου, η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, οι δράσεις ανάπλασης του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, η ανάπτυξη του συστήματος διαχείρισης της κυκλοφορίας κτλ

Η αξιοποίηση των Αγώνων προς την κατεύθυνση της υιοθέτησης ενός διεθνούς ρόλου από την Αθήνα δεν αποτυπώνεται μόνο στις υλικές , άμεσες επιπτώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά δεικνύει έμμεσες, άυλες επιπτώσεις.

Η γενικότερη διαπίστωση ότι η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης ,αφ'ενός με την πραγματοποίηση των έργων και αφετέρου στην πραγματοποίηση των πάσης φύσεως πολεοδομικών παρεμβάσεων, έγκειται στην γενικότερη οργανωτική κινητοποίηση των φορέων της δημόσιας διοίκησης αφού 'είναι δυνατό να καταρρίψει τα εμπόδια της αδράνειας, της έλλειψης συντονισμού και της ασυνεννοησίας που στέκονται μεταξύ άλλων στο δρόμο της υλοποίησης των μεγάλων πολεοδομικών παρεμβάσεων'.

Τονίζεται ιδιαίτερος ότι η τέλεση των Αγώνων θα προκαλέσει ένα γενικότερο αίσθημα αισιοδοξίας για το μέλλον της πρωτεύουσας , θα αντιστρέψει τους

σημερινούς όρους και θα οδηγήσει σε αποτελεσματικές συμμετοχικές διαδικασίες και σε μια θετική στάση απέναντι στις σχεδιασθείσες παρεμβάσεις..

10.3 Βασικοί άξονες πολιτικής

Σύμφωνα με εμπειρικά αποτελέσματα ερευνών (βλ. Πετράκος, Τσουκαλάς 1995) η οικονομική ανάκαμψη ξεκινά κυρίως από τους βασικούς πόλους ανάπτυξης. Η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας εξαρτάται από τα μεγάλα αστικά κέντρα που συγκεντρώνουν τα πλέον δυναμικά στοιχεία και τους συντελεστές παραγωγής. Η οικονομική ανάπτυξη περνά μέσα από την ανάπτυξη της πρωτεύουσας. Σύμφωνα πάντα με τις ίδιες εμπειρικές ενδείξεις ,οι κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομίας επηρεάζουν τις περιφερειακές συγκλίσεις και αποκλίσεις . Τίθεται επομένως ένα πρόβλημα πολιτικής καθώς οι προσπάθειες ανάκαμψης και εξωτερικής σύγκλισης ενδεχομένως να συνοδεύονται από τάσεις εσωτερικής απόκλισης..

Η διεθνοποίηση της οικονομίας της πρωτεύουσας ,θα έχει μεταξύ άλλων , τη μορφή διείσδυσης ξένων επενδύσεων και αφ'ετέρου , την ανάπτυξη του τομέα των δυναμικών υπηρεσιών 'εξαγωγικής βάσης'.

Με βάση το σενάριο διεθνοποίησης της Αθήνας που θεωρείται από τη μελέτη των Οικονόμου κ.ά. (2001) ως αποδεκτή και εφικτή προοπτική ,απαιτείται η εστίαση των κυβερνητικών προγραμμάτων σε συγκεκριμένους άξονες πολιτικής. Οι τελευταίοι θα πρέπει να επικεντρωθούν σε τομείς της ελληνικής οικονομίας , που κατά την άποψη των συγγραφέων εμπερικλείουν τις δυναμικές εκείνες που απαιτούνται για την κατάκτηση ενός αναβαπτισμένου ρόλου της Αθήνας.

Συγκεκριμένα, απαιτείται:

1. Άμεση υποστήριξη δραστηριοτήτων που είναι το βασικό υλικό του επιθυμητού διεθνούς ρόλου.

α) Χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες (επιτελικές και στρατηγικές υπηρεσίες), έδρες μεγάλων επιχειρήσεων με διεθνή κύκλο εργασιών.

β) Δραστηριότητες που θα υπάρχουν και σε άλλες πόλεις (δικτυακή δομή) : έρευνα και τεχνολογία, διεθνές χονδρεμπόριο, ορισμένες κατηγορίες βιομηχανικών επιχειρήσεων αιχμής με εξαγωγικό προσανατολισμό, διεθνείς μεταφορές.

γ) Δραστηριότητες που συνδέονται με ειδικά χαρακτηριστικά του αθηναϊκού χώρου, όπως τουρισμός , πολιτισμός και αναψυχή, ορισμένες κατηγορίες σπάνιου λιανικού εμπορίου και προσωπικών υπηρεσιών (κεντρικές λειτουργίες πολύ υψηλής τάξης)

Η υποστήριξη των δραστηριοτήτων αυτών προϋποθέτει δράσεις στα εξής επίπεδα:

I. Διατύπωση μιας εθνικής πολιτικής οικιστικού δικτύου με σαφή τοποθέτηση σχετικά με το στόχο στήριξης του διεθνούς μητροπολιτικού ρόλου της Αθήνας και αναφορά στις αναγκαίες συμπληρωματικές και/ή δικτυώσεις που είναι αναγκαίες στο εσωτερικό του αστικού δικτύου.

II. Αναδιατύπωση της πολιτικής χρήσεων της γης για την Αθήνα και την Αττική, που έχει διατυπωθεί σε επίπεδο κατευθύνσεων στο ΡΣΑ και εξειδικευθεί σε ΓΠΣ, ΠΜ , καθώς και σε οριζόντια κανονιστικά κείμενα. Οι κατευθύνσεις για την οργάνωση των χρήσεων γης πρέπει να αποβλέπουν σε i)Έλεγχο και αναπροσανατολισμό της ανοργάνωτης ‘έκρηξης’ των κεντρικών διευθυντικών λειτουργιών που παρατηρούνται σήμερα στην Αθήνα με τη μορφή της ανάπτυξης γραμμικών κέντρων κατά μήκος των μεγάλων οδικών αξόνων. ii)Αναθεώρηση της συνολικής (μη επιλεκτικής) αρνητικής τοποθέτησης για τη χωροθέτηση βιομηχανικών δραστηριοτήτων . iii) Σοβαρή βελτίωση της λειτουργικότητας και της εικόνας του αθηναϊκού χώρου.

2. Εστίαση του διεθνούς ρόλου σε τρεις γεωγραφικές κατευθύνσεις

- i) Βαλκάνια-παρευξείνιες χώρες –λοιπή Ανατολική Ευρώπη
- ii) Δυτική Ευρώπη
- iii) Ανατολική (κυρίως) Μεσόγειος

Η εστίαση αυτή προϋποθέτει δράσεις στα εξής επίπεδα:

α) Περαιτέρω βελτίωση της τηλεπικοινωνιακής υποδομής (δικτύωση, χωρητικότητες)

β) Περαιτέρω βελτίωση της υπερτοπικής (διεθνούς) μεταφορικής υποδομής και των αντίστοιχων μεταφορών. Στο πλαίσιο αυτό απαιτούνται δράσεις τόσο στο εσωτερικό της Αττικής (βελτίωση της προσπελασιμότητας του αεροδρομίου των Σπάτων και των λιμανιών του Πειραιά και της Ραφήνας, ριζική βελτίωση των υπηρεσιών του εθνικού αερομεταφορέα) όσο και σε επίπεδο εθνικών χερσαίων δικτύων.

γ) Διαμόρφωση μιας σαφούς πολιτικής για την υποστήριξη της οικονομικής διεύθυνσης στο διεθνή χώρο. Πολιτική που θα αφορά στις ιδιωτικές ενισχύσεις (κίνητρα), στις πιστώσεις, στην αξιοποίηση της πρωτοβουλίας Interreg, στις

εκστρατείες προβολής και marketing καθώς και στις δράσεις κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού.

3.Βελτίωση της λειτουργικότητας και της εικόνας του ευρύτερου αθηναϊκού χώρου.

Η προώθηση του διεθνούς ρόλου για την έλξη των αναγκαίων δραστηριοτήτων προϋποθέτει την άρση των εσωτερικών προβλημάτων του αθηναϊκού χώρου σε επίπεδο λειτουργίας και εικόνας. Αναφορικά με τη λειτουργία, μείζονα προβλήματα που απαιτούν σοβαρή βελτίωση είναι το κυκλοφοριακό πρόβλημα και η στάθμευση, η ηχορύπανση και η αέρια ρύπανση. Στα πεδία αυτά, το έλλειμμα είναι εξαιρετικά υψηλό σε σύγκριση με τις διεθνείς μητροπόλεις που καλείται να ανταγωνιστεί η Αθήνα. Η αντιμετώπισή του απαιτεί ριζικές παρεμβάσεις τόσο σε επίπεδο υποδομών όσο και σε επίπεδο ρυθμίσεων και εφαρμογής των κανονισμών.

Όσον αφορά την εικόνα, προτείνονται επιλεκτικές παρεμβάσεις κατά προτεραιότητα, για την άρση των προβλημάτων του δημόσιου χώρου (μορφολογικές ανεπάρκειες, κατάληψη από οχήματα ή εμπορικές χρήσεις) και για τη βελτίωση της ‘αστικής δομής’ της πόλης. Αναφορικά με την επιλεκτικότητα του γεωγραφικού κριτηρίου παρέμβασης :απαιτείται κατά προτεραιότητα βελτίωση των συνθηκών στις περιοχές που ήδη ή δυνητικά αποτελούν χωροθετικές επιλογές των επιδιωκόμενων δραστηριοτήτων. Τέτοιες περιοχές είναι :

- i) Οι ευρύτερες περιοχές των μεγάλων συγκοινωνιακών υποδομών (Σπάτα, λιμάνι Πειραιά)
- ii) Οι ζώνες κατά μήκος των οδικών αξόνων ταχείας κυκλοφορίας (Λ.Συγγρού, Λ.Κηφισίας ,Λ.Κατεχάκη,Λ.Βουλιαγμένης,Αττική Οδός) και οι οδικές εισοδοι της πόλης (Λ.Αθηνών,Λ.Κηφισού)
- iii) Το θαλάσσιο μέτωπο της πόλης
- iv) Το παραδοσιακό –ιστορικό κέντρο της πόλης, συμπεριλαμβανομένης και της ζώνης της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων.

4.Προσφορά κατοικίας κατάλληλη για το προσωπικό επιχειρήσεων με διεθνή φυσιογνωμία

Το προσωπικό που στελεχώνει τις διεθνείς επιχειρήσεις , κινείται στο διεθνή χώρο και απαιτεί συνθήκες κατοικίας (στέγη και περιβάλλον) υψηλού επιπέδου και

ανταποκρινόμενου σε συγκεκριμένα υφολογικά και λειτουργικά πρότυπα. Οι παραδοσιακές υπο-αγορές κατοικίας στην Ελλάδα δεν είναι προσαρμοσμένες σε τέτοιου τύπου προσφορά. Η διευκόλυνση νέων προτύπων στέγασης είναι συνεπώς, συνιστώσα μιας συνολικής προσπάθειας για την προώθηση του διεθνούς ρόλου. Μια τέτοια στρατηγική προϋποθέτει συνεπώς , ριζική αναμόρφωση πολιτικής γης στον εκτός σχεδίου χώρο και την προώθηση ενός επιλεκτικού προγράμματος αναπλάσεων στον εντός σχεδίου χώρο.

5. Πολιτική για την απαιτούμενη νέα γη

Με βάση τα παραπάνω, η υποστήριξη του διεθνούς ρόλου της Αθήνας προϋποθέτει ανακατατάξεις στο εσωτερικό του οικιστικού ιστού καθώς και του περιαστικού χώρου και την εξεύρεση γης για νέες αναγκαίες χωροθετήσεις.

Οι όποιες επεκτάσεις του αστικού χώρου θα πρέπει να περιορισθούν στις απολύτως απαραίτητες. Επιπροσθέτως, συμπληρωματικά προτείνεται:

α) η κατεδάφιση των αυθαίρετων κτισμάτων με άμεση εφαρμογή στην περίπτωση των δασών, ακτών και περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών ,

β) ο αποκλεισμός της νομιμοποίησης /εξαγοράς των καταπατήσεων δημόσιας γης,

γ) η ταχεία προώθηση των αναδασώσεων και

δ) η δημιουργία εκτεταμένων προστατευομένων ζωνών πρασίνου μεταξύ των οικιστικών χρήσεων (τύπου πράσινης ζώνης , έστω και χωρίς τη συγκεκριμένη γεωμετρική μορφή που έχει η τελευταία σε άλλες χώρες , με δεδομένη την κατάσταση στην Αττική).

Υπάρχοντες ή δυνητικοί αδόμητοι θύλακες στο εσωτερικό του οικιστικού ιστού, προφανώς αποτελούν περιοχές κλειδιά για την αναδιάρθρωση της οικιστικής οργάνωσης της Αθήνας. Για τη διατύπωση μιας πολιτικής για αυτές τις περιοχές πρέπει να ληφθούν υπόψη ορισμένα ,μερικώς αντιφατικά δεδομένα:α)η έλλειψη μεγάλων αδόμητων (πράσινων ή και κοινόχρηστων) χώρων στην Αθήνα, β)το γεγονός ότι οι όποιοι τέτοιοι υπάρχοντες χώροι είναι άνισα κατανεμημένοι και γ) το γεγονός ότι ορισμένοι από τους διαθέσιμους θύλακες βρίσκονται σε ακατάλληλες

θέσεις για τη χωροθέτηση δραστηριοτήτων και χρήσεων αναγκαίων για την υποστήριξη του διεθνούς ρόλου της πόλης.

Στο πλαίσιο αυτό θεωρείται ότι η πολιτική για τη χρήση των θυλάκων πρέπει να προσδιοριστεί από τις εξής αρχές: 1) Το συνολικό ισοζύγιο των αδόμητων χώρων της πόλης πρέπει να παραμείνει τουλάχιστον σταθερό, με προοπτική σταδιακής αύξησης, 2) Με δεδομένο το προηγούμενο σημείο, προβάλλεται από τους συγγραφείς, η αναγκαιότητα χρήσης τμήματος των υπάρχόντων θυλάκων, όταν αυτό απαιτείται από τις ειδικές ανάγκες χωροθέτησης δραστηριοτήτων συναφών με το διεθνή ρόλο. 3) Επίσης, προβάλλεται η αναγκαιότητα χρήσης μέρους των διαθέσιμων εκτάσεων στο πλαίσιο ανταποδοτικών ρυθμίσεων (συνεργασία με ιδιωτικό τομέα) καθώς και στο πλαίσιο αντισταθμιστικών ρυθμίσεων για τη δημιουργία των αναγκαίων κοινόχρηστων αδόμητων χώρων σε περιοχές που είναι χρήσιμες από την άποψη του διεθνούς ρόλου.

6. Έλεγχος –συγκράτηση της συσσώρευσης συμβατικών δραστηριοτήτων

Μια στρατηγική για την διεθνοποίηση της Αθήνας που θα στηρίζεται στην περαιτέρω απόλυτη μεγέθυνση του αστικού της χώρου είναι άνευ σημασίας. Τα δεδομένα από τον ελληνικό χώρο δείχνουν ότι το μέγεθος της Αθήνας ως προς την υπόλοιπη Ελλάδα παραμένει υπερβολικό και μια νέα πόλωση στην Αττική θα είχε πολλαπλές αρνητικές επιπτώσεις, τόσο για την Αθήνα όσο και για την υπόλοιπη Ελλάδα.

Επομένως, θα πρέπει να επιτευχθεί μια δύσκολη ισορροπία που θα επιδιώκει ταυτόχρονα την ποιοτική βελτίωση της Αθήνας με την αποφυγή ποσοτικής ανάπτυξης.

Οι προτάσεις που προτείνονται προς την κατεύθυνση αυτή συνοψίζονται στα κάτωθι:

Η κύρια έμφαση να δοθεί στην αύξηση των πλεονεκτημάτων του υπόλοιπου ελληνικού χώρου. Επίσης, να υπάρξουν έλεγχοι και αντικίνητρα για συμβατικές δραστηριότητες και ‘παθητική’ πληθυσμιακή αύξηση στην Αθήνα αλλά υπό προϋποθέσεις. Δηλαδή, να μην αποτελούν το κύριο εργαλείο, αλλά να εμπεριέχουν μηχανισμούς ευελιξίας προκειμένου να μην ανακόπτεται η ποιοτική αναβάθμιση. Δίνεται το παράδειγμα του περιορισμού της ανεξέλεγκτης επέκτασης της παραθεριστικής κατοικίας, ως παράγοντα υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

10.4 Αναγκαίες ενέργειες εφαρμογής για την προώθηση του διεθνούς ρόλου της Αθήνας

Η υλοποίηση ενός στρατηγικού σχεδιασμού για τη διεθνοποίηση της Αθήνας ωθεί στην ανάγκη διευθέτησης ενός πλαισίου αναγκαίων , κανονιστικών ρυθμίσεων νομοθετικού χαρακτήρα. Μεταξύ αυτών ,επισημαίνονται(Οικονόμου κα 2001) :

1.Η ολοκλήρωση του σχεδιασμού χρήσεων της γης στο σύνολο του εξωαστικού χώρου της Αττικής με ταυτόχρονη κατάργηση της εκτός σχεδίου δόμησης. Σύμφωνα με τη σχετική μελέτη, οι βασικές κατευθύνσεις του σχεδιασμού θα είναι : η διατήρηση μεγάλων αδόμητων εκτάσεων (εκτός από τις δασικές) και η παρεμπόδιση της περαιτέρω εκτός σχεδίου δόμησης στις ακτές και κατά μήκος των κύριων οδικών αξόνων.

2.Η ενεργοποίηση χρήσεων γης στις περιοχές υπάρχουσας ή δυνητικής πίεσης επέκτασης κεντρικών λειτουργιών (εντός σχεδίου). Με βάση την εμπειρία από το διεθνή χώρο , απαιτείται η εισαγωγή του θεσμού ‘άδειας χωροθέτησης’. Η μορφή αυτή άδειας καλύπτει την επιτρεπόμενη χρήση του εδάφους και χορηγείται ή απαιτείται σε κάθε περίπτωση αλλαγής χρήσης. Ελλείψει ενός αποτελεσματικού μηχανισμού ελέγχου στην περίπτωση της Αθήνας, θα μπορούσε να διερευνηθεί και η δυνατότητα τμηματικής-πilotικής εισαγωγής της ‘άδειας χωροθέτησης’ με αφετηρία τις ζώνες έντονων πιέσεων της Αθήνας.

3.Ο καθορισμός νέων περιοχών για οργανωμένες μορφές δόμησης κατοικίας (ΠΕΡΠΟ ή ανάλογη μορφή) και βιομηχανίας –χονδρεμπορίου (ΒΕΠΕ διαφόρων τύπων).

4.Η αναθεώρηση της νομοθεσίας για τη χωροθέτηση της μεταποίησης

5.Η αναθεώρηση της νομοθεσίας των αναπτυξιακών κινήτρων

6.Η θέσπιση ρυθμίσεων και κυρίως, συγκεκριμένων διαδικασιών και υποδομής ελέγχου και επιβολής τους σχετικά με την ηχορύπανση (κέντρα αναψυχής, κυκλοφορία, κλπ)

7.Η πρόβλεψη ενός μηχανισμού για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ρύπανσης ‘δεύτερης γενιάς’ που έχουν ως πηγή τους καταλύτες των αυτοκινήτων (έλεγχος, αντικατάσταση, συγκέντρωση και διαχείριση των αντικατασταθέντων , κ.α)

Προκειμένου να υποστηριχθεί η προοπτική διεθνοποίησης της Αθήνας, οι συγγραφείς επισημαίνουν ορισμένους τομείς παρέμβασης και ομάδες έργων τα οποία είναι σημαντικά προς την κατεύθυνση αυτή. Συγκεκριμένα:

1.Ολοκλήρωση του δικτύου ταχέων μετακινήσεων (δημόσιες συγκοινωνίες μεγάλης μεταφορικής ικανότητας και οδική υποδομή) μεταξύ των βασικών πόλων συγκέντρωσης δραστηριοτήτων διεθνούς φυσιογνωμίας: αεροδρόμιο Σπάτων , λιμάνι Πειραιά και Ραφήνας, κέντρο Αθήνας, νέοι άξονες και σημειακές συγκεντρώσεις υπερτοπικών κεντρικών λειτουργιών, περιοχές συγκέντρωσης βιομηχανικών δραστηριοτήτων αιχμής και E&T (υφιστάμενες και νέες),περιοχές κατοικίας ανώτερων εισοδηματικών στρωμάτων (βόρεια και παραλιακά προάστια).

2.Αύξηση της παροχής θέσεων στάθμευσης , αφενός με την επιτάχυνση δημιουργίας οργανωμένων σταθμών , αφετέρου με την ενεργοποίηση εκ νέου της υποχρέωσης πρόβλεψης θέσεων από τα νέα κτίρια.

3. Συμπλήρωση της αναγκαίας κτιριακής υποδομής μεγάλης κλίμακας για ανώτερες τριτογενείς δραστηριότητες: μεγάλο εκθεσιακό κέντρο με δυνατότητα εξυπηρέτησης διεθνών εκθέσεων , μεγάλο συνεδριακό κέντρο, βασικές συνιστώσες της πολιτιστικής υποδομής (όπερα, μουσείο σύγχρονης τέχνης).Οι σχετικές χωροθετικές επιλογές θα λαμβάνουν υπόψην τους κριτήρια ευρύτερου αστικού σχεδιασμού καθώς και μια συνολική μελέτη της εικόνας της πόλης.

Η επιτυχής εφαρμογή ενός προγράμματος στρατηγικού σχεδιασμού διεθνοποίησης της Αθήνας ,συνδέεται με ζητήματα διοίκησης σε διάφορα επίπεδα. Κρίσιμα θέματα διοικητικού χαρακτήρα, σύμφωνα με τη σχετική μελέτη είναι κατά σειρά προτεραιότητας:

1.Η ριζική βελτίωση των διαδικασιών εφαρμογής των κανονιστικών ρυθμίσεων και διατάξεων. Ειδικά σε θέματα όπως:η οικοπεδοποίηση και δόμηση (παράνομη και ημινόμιμη) του εξωαστικού χώρου, οι καταπατήσεις η αλλαγή χρήσης των δασών και των ακτών, η καταστρατήγηση του χαρακτήρα του δημόσιου χώρου της πόλης με την κατάληψη των πεζοδρομίων από παρόδιες χρήσεις και η μετατροπή των πεζοδρόμων και των πλατειών σε χώρους στάθμευσης και κυκλοφορίας οχημάτων , η μη-εφαρμογή των κανονισμών για την ηχορύπανση και την αέρια ρύπανση, η αναποτελεσματική εφαρμογή των θεσμοθετημένων χρήσεων γης κ.α. Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων και την μετατροπή του αθηναϊκού χώρου σε υποδοχέα δραστηριοτήτων αιχμής με διεθνή χαρακτήρα, θα απαιτηθούν σοβαρές και εξαιρετικά δύσκολες στην προώθησή τους πρωτοβουλίες διοικητικού εκσυγχρονισμού.

2.Λόγω της πολλαπλότητας των αναγκαίων έργων και ρυθμίσεων για την προώθηση του διεθνούς ρόλου της Αθήνας εμπλέκεται ένας σχετικά μεγάλος αριθμός

φορέων υλοποίησης. Προκύπτει λοιπόν, αφ'ενός η ανάγκη βελτίωσης της διαχειριστικής αποτελεσματικότητας των εν λόγω φορέων και αφ'ετέρου, η ανάγκη συντονισμού όλων των φορέων υλοποίησης.

Προτείνεται η ανάληψη από τον Οργανισμό Αθήνας του συντονιστικού ρόλου. Το οποίο προϋποθέτει ,α) τη σύνταξη ενός σχεδίου δράσης για την προώθηση του διεθνούς ρόλου, β) την εγκατάσταση ενός μηχανογραφικού συστήματος παρακολούθησης (monitoring) και διαχείρισης του σχεδίου δράσης και γ) το κυριότερο, την εγκαθίδρυση αμφίδρομων μηχανισμών επαφής με τους φορείς υλοποίησης (μηχανισμών τόσο με την τεχνική όσο και με την οργανωτική έννοια του όρου).

10.5 Κριτική στις σχετικές δημοσιεύσεις για τη διεθνοποίηση της Αθήνας

Στην Αθήνα, οι προτάσεις και τα έργα για τη διεθνοποίηση ακολουθούν μια μικρομεσαία, εκπτώχευμένη εκδοχή και απέχουν από τις 'καθαρές' νεοφιλελεύθερες πολιτικές και πρακτικές που εντοπίζονται στη διεθνή βιβλιογραφία.

Βασικό επιχείρημα της ανάλυσης του οποίου γίνεται χρήση στην βιβλιογραφία που εξετάζουμε, αποτελεί η άποψη ότι αν και η διεθνοποίηση της Αθήνας είναι ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα, ωστόσο, αυτή πρέπει να επιχειρηθεί πάσει θυσία .Επειδή όμως υπάρχουν οι δυσκολίες που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα ,η Αθήνα θα πρέπει να επιδιώξει την κατάκτηση ενός διεθνούς ρόλου 2^{ης} βαθμίδας Στο σημείο αυτό δεν γίνεται σαφές πώς προκύπτει αυτή η διαβάθμιση, ποιες είναι οι άλλες βαθμίδες , ποιες πόλεις ανήκουν σε αυτές αλλά ούτε εξετάζεται με εμπειρικά στοιχεία ο συγκεκριμένος ισχυρισμός.

Το αποτέλεσμα είναι η όλη επιχειρηματολογία να καταλήγει σε γενικεύσεις και αοριστολογίες ακόμη και σε καταστροφολογίες, αφού η διεθνοποίηση παρουσιάζεται ως μονόδρομος για την Αθήνα. Αν αυτή δεν επιτευχθεί, όπως υποστηρίζουν οι Οικονόμου κ.α. θα επέλθει η περιθωριοποίηση ή μια παραδοσιακού τύπου διόγκωση. Και πάλι ωστόσο, δεν αποσαφηνίζεται τι σημαίνει περιθωριοποίηση και ποιους αφορά.

Η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων, με προϋπόθεση την ομαλή και επιτυχή διεξαγωγή τους, αποτελεί σε όλη τη σχετική ελληνική βιβλιογραφία , τη σημαντικότερη ευκαιρία για την ανάδειξη ενός αναβαπτισμένου διεθνούς ρόλου για την Αθήνα.

Είναι γεγονός ότι, οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτέλεσαν κορυφαίο διεθνές γεγονός τόσο για τη χώρα, όσο και για την Αθήνα.. Δεν μπορούμε όμως να προδικάζουμε μετά βεβαιότητας ότι θα συμβάλλουν και στη μακροπρόθεσμη διεθνή προοπτική τόσο της πρωτεύουσας, όσο και της χώρας. Ο χρόνος θα δείξει τι πραγματικά έχει επιτευχθεί ως προς την κατεύθυνση αυτή.

Συμφωνούμε ότι με αφορμή την τέλεση των Αγώνων δόθηκαν λύσεις σε αρκετά χρονίζοντα προβλήματα τεχνικών υποδομών της πόλης. Αυτό όμως δεν συνέβη χωρίς απώλειες, στις οποίες δεν θα αναφερθούμε στο παρόν.

Αν εξαιρέσουμε τον τουρισμό, τον πολιτισμό και την αναψυχή, η διεθνής διαφήμιση της πόλης και της χώρας και η ολοκλήρωση των τεχνικών υποδομών δεν εξασφαλίζουν από μόνες τους τη διεθνοποίησης της πόλης .

Επιπλέον, αναφορικά με τα έργα για τα οποία τόσος λόγος έγινε, παρατηρούμε ότι, αφενός χρησιμοποιήθηκαν ή αναμορφώθηκαν υπάρχουσες εγκαταστάσεις, έγιναν μόνο τα απαραίτητα έργα για τους αγώνες, και η όλη προσπάθεια δεν εντάχθηκε σε μια ευρύτερη στρατηγική αναβάθμισης της πόλης όπως στην περίπτωση της Βαρκελώνης (αυτό συνέβη διότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες μας προέκυψαν. Μετά την ανάληψή τους άρχισε ο σχετικός νομιμοποιητικός προβληματισμός εκ των υστέρων). Και αφετέρου, η συντριπτική πλειοψηφία των νέων υποδομών αφορά σε αθλητικές εγκαταστάσεις και μεταφορές που συμβάλλουν οριακά στην προώθηση ενός διεθνούς ρόλου πέραν των Αγώνων.

Τα δεδομένα από το διεθνή χώρο δεν είναι θετικά αναφορικά με τον δυνάμει διεθνή ρόλο της Αθήνας. Συγκεκριμένα, οι διαρθρωτικές αλλαγές που συντελούνται στην ευρωπαϊκή οικονομία προβλέπεται να συνεχιστούν και στο μέλλον ενισχύοντας μέσω των χωροθετικών επιλογών του νέου τριτογενούς τομέα στα μεγάλα αστικά κέντρα και τις μητροπόλεις. Όλες οι ευρωπαϊκές μητροπόλεις δεν θα αντλήσουν τα ίδια οφέλη από αυτή τη διαδικασία, καθώς οι επιτελικές ιεραρχικά ανώτερες λειτουργίες του νέου τριτογενούς τομέα θα εξακολουθήσουν να συγκεντρώνονται σε 2-3 υπερμητροπόλεις, οι οποίες ενισχύουν την ηγεμονική τους θέση και τον έλεγχο του ευρωπαϊκού αστικού χώρου.

Επιπλέον ,εκτιμάται (Οικονόμου κ.α. 2001) ότι οι ανισότητες μεταξύ των αστικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένουν υψηλές και αναμένεται να αυξηθούν περισσότερο λόγω του ανταγωνισμού που επιφέρει στον ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο η Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά (ΕΕΑ), καθώς και η προοπτική της σταδιακής διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα ανατολικά (γεγονός που θα

οδηγήσει σε νέα χωρική κατανομή των πόρων σε έναν ευρύτερο οικονομικό χώρο ανταγωνισμού).

Στα πλαίσια της ΕΕΑ παράγοντες όπως η τεχνογνωσία, η παραγωγικότητα και το μέγεθος της αγοράς παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα των επιχειρήσεων. Η κατάργηση των περιορισμών στη διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων ενισχύει τις μητροπολιτικές περιοχές του Βορρά και τις 'νέες βιομηχανικές περιοχές', οι οποίες φιλοξενούν τις μεγαλύτερες και πιο ανταγωνιστικές ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, ενώ οι περιμετρικές προς την ΕΕΑ περιοχές υφίστανται σημαντικές πιέσεις στο παραγωγικό τους σύστημα από τη διείσδυση των πρώτων. Υπ' αυτή την έννοια, η δυνατότητα της ανόδου της Αθήνας στην ευρωπαϊκή ιεραρχία των αστικών κέντρων είναι εξαιρετικά περιορισμένη, καθώς είναι δύσκολο να αποσπάσει λειτουργίες από άλλες ανταγωνιστικές μητροπόλεις, ακόμη και από αυτές του Νότου (Μαδρίτη, Μιλάνο, Βαρκελώνη)

Ως εκ τούτου, διαμορφώνεται για την Αθήνα μια ιδιότυπη κατάσταση, όπου αφ' ενός οι διαρθρωτικές αλλαγές και συγκεκριμένα η τριτογενοποίηση της οικονομίας ενισχύουν τον κυριαρχικό της ρόλο στον εθνικό χώρο και αφ' ετέρου, η διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων με τη μορφή της οικονομικής ολοκλήρωσης ασκεί από ένα υψηλότερο ιεραρχικά επίπεδο έντονες πιέσεις στο παραγωγικό της σύστημα.

Η διεύρυνση της ΕΕ προς την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια και η ανάπτυξη ισχυρών οικονομικών σχέσεων με τη Μέση Ανατολή, αποτελούν την άλλη ευκαιρία για τη διεθνοποίηση της Αθήνας, σύμφωνα με τις δημοσιεύσεις που εξετάζουμε. Η βασική υπόθεση εδώ είναι ότι η ευρωπαϊκή ενοποίηση θα διευρύνει τη γεωγραφική περιοχή επιρροής του αθηναϊκού μητροπολιτικού κέντρου. Ωστόσο, η δυνατότητα που θα έχει η Αθήνα να επεκτείνει γεωγραφικά την οικονομική και πολιτική της επιρροή στις χώρες της διεύρυνσης και την Ανατολική Μεσόγειο εξαρτάται περισσότερο από το βάρος της εθνικής οικονομίας και τη γεωπολιτική της στρατηγική ως εθνικού κράτους και λιγότερο από τη γεωγραφική γειτνίαση του τόπου Αθήνα, που εμμέσως υπονοούν οι εν λόγω δημοσιεύσεις.

Τα πραγματικά δεδομένα δεν επιβεβαιώνουν την αναζήτηση μιας λειτουργικής ενδοχώρας της Αθήνας στην περιοχή των Βαλκανίων και της Κ.Ευρώπης. Οι οικονομικές επιδόσεις των χωρών αυτών είναι αισθητά βελτιωμένες κατά την τελευταία δεκαετία, αλλά απέχουν ακόμη από την προσέγγιση των ευρωπαϊκών δεδομένων. Συνάμα, μια μελέτη της EBRD (European Bank of Reconstruction and Development 2003) δείχνει ότι η μεγαλύτερη ενσωμάτωση στην

παγκόσμια αγορά δεν εμφανίζεται ως μονόδρομος, αλλά θα πρέπει να εξισορροπηθεί από τη στενότερη περιφερειακή ολοκλήρωση των οικονομιών αυτών.

Το ενδοπεριφερειακό εμπόριο των βαλκανικών χωρών, παρά τη σχετική του αύξηση, αποθαρρύνεται από το γεγονός ότι πρόκειται για οικονομίες με παρόμοιες παραγωγικές δομές και μικρή διαφοροποίηση στους εξαγωγικούς κλάδους. (Kirkilis & Nikolaidis 2004). Παρά τις γενικότερες αυτές τάσεις, η δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων στις βαλκανικές χώρες είναι σημαντική. Τα δεδομένα όμως από το εμπόριο και τις ξένες επενδύσεις στην περιοχή των Βαλκανίων κάθε άλλο παρά συμβάλλουν στην ιδέα της ανάγκης άσκησης 'μητροπολιτικού ελέγχου' από την Αθήνα στην περιοχή, διαμόρφωσης δηλαδή κεντρικών δικτύων χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα, υπηρεσιών νομικής και διοικητικής υποστήριξης των ξένων επενδύσεων κλπ. Απεναντίας, η κίνηση του εργατικού δυναμικού προς την Ελλάδα είναι σημαντικότερη από την ανάπτυξη του εμπορίου ή τις ξένες επενδύσεις. (Σταθάκης & Χατζημιχάλης 2004)

Σε σχέση με την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, η Αθήνα έχει επιδιώξει στο παρελθόν μάλλον αποτυχημένα να αποτελέσει το διεθνές κέντρο αυτών των περιοχών. Η ιδέα επανέρχεται τώρα, όταν η επιρροή των ΗΠΑ στην περιοχή έχει αναδείξει τα δικά της χρηματοπιστωτικά κέντρα (Κάιρο, Σ.Αραβία, Εμιράτα), τα οποία προσπερνούν κάθε ενδιάμεσο σταθμό. Στην πραγματικότητα οι σχέσεις της Ελλάδας με τον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου παραμένουν περιορισμένες. (Σταθάκης κ.α. 2002). Οι χώρες της Ανατολικής Μεσογείου όπως και η Ελλάδα, αναπτύσσουν τις σχέσεις τους απευθείας με τις ευρωπαϊκές οικονομίες και έχουν τις πλάτες τους στραμμένες προς τις γειτονικές χώρες.

Από τα παραπάνω δεν προκύπτει ότι οι γεωπολιτικές και οικονομικές μεταβολές τόσο στον ευρωπαϊκό χώρο, όσο και στην Α.Μεσόγειο, αναδεικνύουν τον περιφερειακό διεθνή ρόλο της Αθήνας. Μάλλον ακυρώνουν αυτή την προοπτική.

Ως μοναδική διέξοδος, από οικονομική και γεωπολιτική σκοπιά, στις προοπτικές της Αθήνας ως διεθνούς πόλης μένει η συνδυασμένη δραστηριοποίηση πολυεθνικών και εγχώριων επιχειρήσεων τόσο στο χώρο των Βαλκανίων όσο και της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Αλλά καμία συστηματική προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή δεν έχει υπάρξει ως προς το θέμα αυτό.

Αν εξαιρέσουμε τις ήδη εγκατεστημένες από το παρελθόν στην Αθήνα πολυεθνικές επιχειρήσεις, σήμερα δεν παρατηρείται νέο ρεύμα επιχειρήσεων οι

οποίες να επιλέγουν την Αθήνα ως τόπο εγκατάστασης. (Σταθάκης & Χατζημιχάλης 2004).

Σύμφωνα με τις δημοσιεύσεις και τις έρευνες της ελληνικής βιβλιογραφίας, η άνοδος του διεθνούς ρόλου θα προέλθει από την προσέλκυση δραστηριοτήτων με διεθνή εμβέλεια, και όχι από τα ενδογενή πλεονεκτήματα. Οι δραστηριότητες που πρέπει να έλθουν είναι οι γνωστές : οι επιτελικές χρηματοπιστωτικές, η έρευνα και τεχνολογία, το διεθνές χονδρικό εμπόριο, οι βιομηχανικές επιχειρήσεις αιχμής με εξαγωγικό προσανατολισμό, οι διεθνείς μεταφορές, ο τουρισμός , ο πολιτισμός και η αναψυχή και το σπάνιο λιανικό εμπόριο. Στα δε ενδογενή πλεονεκτήματα αναφέρονται το κλίμα, το αττικό τοπίο, η αστικότητα της Αθήνας και η γεωγραφική της θέση και κανένα οικονομικό χαρακτηριστικό. Η μεσογειακή ταυτότητα της Αθήνας συσχετίζεται με μια σειρά πλεονεκτημάτων, που όμως παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτα (κλιματολογικές συνθήκες, πολιτιστική κληρονομιά κλπ).αλλά και με μια σειρά προβλημάτων που δυσχεραίνουν τις όποιες προσπάθειες αναβάθμισης του ρόλου της μητρόπολης (άναρχη δόμηση, μίξη χρήσεων γης, ανυπαρξία και ανυποληψία μηχανισμών ελέγχου).

Η σχετική ελληνική βιβλιογραφία συναρτά τη βελτίωση της διεθνούς θέσης της Αθήνας με την εξάρτησή της από εξωγενείς κυρίως παράγοντες και παραγνωρίζει τον διεθνή καταμερισμό της εργασίας. Με εξαίρεση τον τουρισμό, τον πολιτισμό , την αναψυχή και τις διεθνείς μεταφορές , οι άλλες δραστηριότητες θα πρέπει να μετεγκατασταθούν από αλλού, και το ερώτημα που γεννάται είναι γιατί να έλθουν στην Αθήνα η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλό κόστος εγκατάστασης γραφείων και παραγωγικών μονάδων (Σταθάκης & Χατζημιχάλης 2004).

Η σχετική βιβλιογραφία που εξετάζουμε, αναφέρει 3 πόλεις ως κύριες ανταγωνίστριες της Αθήνας:τη Μαδρίτη, το Μιλάνο και τη Βαρκελώνη. Όμως ,σε αντίθεση με την Αθήνα, οι πόλεις αυτές δεικνύουν έναν ενδογενή δυναμισμό ο οποίος αντανάκλαται σε ισχυρές βιομηχανίες, χρηματιστήρια και επιτελικά κέντρα, καθιστώντας τις όντως μητροπολιτικά κέντρα τριών περιφερειών από τις σημαντικότερες της Ευρώπης: του Πιεμόντε, της Καταλονίας, και της Μαδρίτης.

Τα χαρακτηριστικά αυτά έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη τοπικών οικονομιών κλίμακας, δικτύων και συνεργασιών σε όλο τον κόσμο. Κάτι που ασφαλώς δεν ισχύει στην περίπτωση της Αθήνας. Επομένως, είναι μάλλον απίθανη η προσέλκυση των δραστηριοτήτων που θα ωθούσαν στον εν δυνάμει διεθνή ρόλο της Αθήνας. Μια τέτοια προσέλκυση είναι συνάρτηση της τοπικής οικονομίας, της εθνικής οικονομίας

και του γεωπολιτικού περιβάλλοντος, παράγοντες που στην περίπτωση της Αθήνας η δυναμική τους είναι από περιορισμένη έως ισχνή.

Ένας σημαντικός τομέας που εξετάζεται στη σχετική βιβλιογραφία είναι η ναυτιλία. Η ναυτιλία αποτέλεσε το πιο διεθνοποιημένο τμήμα της μητροπολιτικής Αθήνας (Χαρλαύτη 2002) , με σαφή ρόλο στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας, γεγονός που αναγνωρίζεται και από τις σχετικές μελέτες για το διεθνή ρόλο της πρωτεύουσας.

Η άνοδός της ήταν φαινόμενο του 20^{ου} αιώνα . Κατά την περίοδο αυτή οι πιο σημαντικές επιχειρήσεις επέλεξαν ως έδρα τους το Λονδίνο, τη Ν.Υόρκη ή τη Λ.Α.μερική ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες. Εντούτοις, η παραδοσιακή βάση παρέμενε το Λονδίνο. Μόνο κατά την τελευταία 20ετία λιγιστές νέες οικογένειες φαίνεται να διατηρούν ως βάση τους τον Πειραιά.

Η αξιοποίηση της ναυτιλίας σε όλο της το εύρος (κατασκευές, και μετασκευές πλοίων, ασφάλειες, ναυλαγορά, κλπ) αποτέλεσε στρατηγικό εγχείρημα κατά την περίοδο της δικτατορίας και προέβλεπε σε μια ευνοϊκότερη συγκυρία, τη μετατροπή του Πειραιά σε κέντρο με διεθνή ακτινοβολία.

Αλλά, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, παρατηρείται στασιμότητα στον τραπεζικό τομέα, αποτυχία στον ναυτασφαλιστικό και αντιστροφή στο ναυπηγοεπισκευαστικό με πλήρη μετατροπή του τελευταίου σε προβληματικό κλάδο. Τα παραπάνω, ώθησαν σε αποτυχία το όλο εγχείρημα.

Σήμερα, ορισμένες οικογένειες διατηρούν γραφεία στον Πειραιά, όμως, τα πλοία τους είναι σε σημαίες ευκαιρίες, χρησιμοποιούν ξένα πληρώματα, προβαίνουν σε επισκευές στα ναυπηγεία των φτηνών χωρών, διεξάγουν μεταφορές σε διεθνή κλίμακα, ασφαρίζονται στο Λονδίνο ή σε φτηνότερες ευρωπαϊκές αγορές και συνήθως κάνουν τις συναλλαγές τους στις τράπεζες του Λονδίνου. Εν ολίγοις, οι επιχειρήσεις αυτές, διατηρούν έναν εξαιρετικά χαμηλό βαθμό διασυνδέσεων με την εγχώρια οικονομία και την υπόλοιπη πόλη, ενώ αντιθέτως, διατηρούν τον υψηλότερο δυνατό βαθμό διεθνών διασυνδέσεων (Σταθάκης & Χατζημιχάλης 2004)

Οι υποστηρικτές των επιχειρημάτων της διεθνοποίησης της Αθήνας επισείουν τον κίνδυνο περιθωριοποίησης των πάντων αν αυτή δεν επιτύχει. Εμείς υποστηρίζουμε ότι η διεθνοποίηση δεν θα είναι ένα συνολικό 'καλό' ή 'κακό', αλλά μια ιδιαίτερα πολωτική διαδικασία, η οποία θα προσκομίσει κέρδη σε λίγους/ες και περιθωριοποίηση σε πολλούς/ες.

Καθώς: 1) Η Αθήνα δεν είναι απλά ο τόπος όπου συμβαίνουν τα ‘μεγάλα έργα’ για τη διεθνοποίηση αλλά αποτελεί ένα από τα κέντρα της παραγωγής και προώθησης της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, προσαρμοσμένης βέβαια στην ελληνική, βαλκάνια, μικρομεσαία πραγματικότητα. Η πόλη χάνει σταδιακά το δημόσιο και κοινωνικό της χαρακτήρα και γίνεται μια επιχειρηματική και αποσπασματική πόλη.

2) Η σταδιακή συρρίκνωση των ‘παραδοσιακών’ παραγωγικών και εμπορικών μονάδων στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας λόγω του διεθνούς ανταγωνισμού, εκτός από την υψηλή ανεργία, επέτεινε τα φαινόμενα της άτυπης παραγωγής και εργασίας. Επιπλέον, αύξησε τη ζήτηση ακόμα πιο φτηνής και ευέλικτης εργασίας, που καλύφθηκε από οικονομικούς μετανάστες.

3) Μεταστροφή από ένα πολεοδομικό –ρυθμιστικό προγραμματισμό σε ορισμένες επιλεκτικού χαρακτήρα παρεμβάσεις. Με εξαίρεση τις μεταφορικές υποδομές, τα υπόλοιπα μεγάλα έργα και οι επιλεκτικές παρεμβάσεις προγραμματίστηκαν και κατασκευάστηκαν για την εξυπηρέτηση των Αγώνων και για την αναβάθμιση ενός τμήματος του ιστορικού κέντρου.

Το εγχείρημα διεθνοποίησης της Αθήνας δεν μοιάζει εφικτό, ενώ το κοινωνικό και πολεοδομικό κόστος από τις παραβλέψεις των καθημερινών αναγκών της πόλης είναι ήδη ορατό.

11.Τελικές παρατηρήσεις

Ο συσχετισμός της αστικής ανάπτυξης με την παγκοσμιοποίηση (όπως ορίζεται από τα νεοφιλελεύθερα επιχειρήματα) και η αναζήτηση ενός διεθνούς ρόλου για τις πόλεις, δεν αναλύεται από γραμμικές σχέσεις τύπου αιτίου-αιτιατού, ούτε αφορά μόνο τη σφαίρα της οικονομίας. Η οικονομία απαρτίζεται από δρώντα άτομα που δεν είναι δυνατό να λειτουργούν στα στεγανά του homo economicus. Η οικονομία εμπλέκεται σε όρους πολιτικών, κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών. Ως εκ τούτου, τα νεοφιλελεύθερα επιχειρήματα περί διεθνοποίησης αγνοούν επιδεικτικά την εξαιρετικά πολωτική διαδικασία η οποία ενεργοποιείται όταν τα όσα επιτάσσουν παίρνουν σάρκα και οστά.. Κοινωνική και γεωγραφική πόλωση, περιθωριοποίηση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού της πόλης και ισχυρές ανισότητες οι οποίες αφορούν όλο το φάσμα του άστεως.

Οι νεοφιλελεύθερες πρακτικές καλλιεργούν το έδαφος για περισσότερη επιχειρηματική δράση, περιορίζοντας όμως τον κοινωνικό δημόσιο χώρο, προτείνουν λιγότερους φόρους αλλά περιορίζουν τις κοινωνικές δαπάνες, αναζητούν

περισσότερο ευέλικτες εργασιακές σχέσεις, αγνοούν όμως τη ‘μαύρη’ εργασία, και τα εξαντλητικά ωράρια, αναζητούν την αστικότητα και την αισθητική αναβάθμιση της πόλης, αδιαφορούν όμως για τις καταπατήσεις των λίγων χώρων πρασίνου, τη ρύπανση της ατμόσφαιρας και τα προβλήματα στις βασικές υποδομές. Κατόπιν, οι πρακτικές αυτές παρουσιάζονται ως το ‘χρυσό μονοπάτι’ που θα φέρει την πόλη σε μια εμπειρία συγκριτικών πλεονεκτημάτων και συνεχιζόμενης ευημερίας (Swyngendow & Baeten 2001), αποκρύπτοντας επιμελώς τις προϋποθέσεις επιτυχίας.

Η Αθήνα δεν αποτελεί εξαίρεση. Η νεοφιλελεύθερη ρητορική, ακόμα και η εκπτώχευμένη, έχει επιβάλλει μια ‘ενιαία σκέψη’ στην οποία υποκύπτουν όλοι, ακόμα και ορισμένες προοδευτικές κυβερνήσεις ή αυτοδιοικήσεις σε όλες τις κλίμακες του χώρου (Σταθάκης & Χατζημιχάλης 2004).

Απέναντι στην ‘ενιαία σκέψη’ για τις πόλεις επείγει η κριτική μας και η επεξεργασία νέων προτάσεων. Η ‘θεωρία’ για τις διεθνείς πόλεις δεν είναι θεωρία, αλλά ένα άθροισμα εμπειρικών παρατηρήσεων που περιέχουν ταυτολογίες για ό,τι το διεθνές κεφάλαιο θεωρεί δυναμικό και επιτυχημένο. Αυτό που χρειάζεται ίσως είναι η επαναπροσέγγιση των ζητημάτων αστικής ανάπτυξης με το αίτημα για ‘κανονικές, ανθρώπινες’ πόλεις, όπως υποστηρίζουν οι Amin & Graham (1997).

Να αμφισβητήσουμε τα νεοφιλελεύθερα πρότυπα των διεθνών πόλεων και τις αμετακίνητες σταθερές κατηγορίες τους και να αναζητήσουμε τις αναπτυξιακές προοπτικές σε περισσότερο ευαίσθητες κατηγορίες. Να αναζητήσουμε εναλλακτικές θεωρίες και πρακτικές για τις πόλεις που να στηρίζονται στις εμπειρίες και στη γεωγραφία της καθημερινής ζωής ενός πολύ ευρύτερου και αντιπροσωπευτικότερου αριθμού πόλεων και όχι μόνο των δυτικών.

Οι αναλύσεις και οι πρακτικές της ριζοσπαστικής γεωγραφίας και πολεοδομίας και ο δημοκρατικός, συμμετοχικός προγραμματισμός εξακολουθούν να είναι επίκαιρα και δεν σημαίνουν επαναφορά των ολιστικών, δομικών σχεδίων. Αυτό που πραγματικά επείγει στη σύγχρονη εποχή, είναι η διαμόρφωση μιας πρότασης εναλλακτικής διακυβέρνησης ικανής να προωθεί τους όρους συνύπαρξης οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Βιβλιογραφία

Amin,A,Graham,S,(1997), 'The ordinary city', Transactions of the Institute of British Geographers,22:571-587.

Coffey,W,Bailly,A.(1996) , 'Economic Restructuring:A Conceptual Framework' στο,W.Lever, A.Bailly(επιμ), The spatial impact of Economic Changes in Europe,Aldershot:Avebury,σ.13-37

European Bank of Reconstruction and Development(2003),Transition Report:Integration and Regional Cooperation,London:EBRD.

Duckworth,R.- Simons, J.M.-McNulty , R.H.(1986), The Entrepreneurial American City, Partners for Livable Places, Washington

Geddes,M.(1997),''Poverty ,excluded communities and local democracy'' , N. Jewson-S. Mac Gregor , Transforming Cities, Contested governance and new spatial divisions, Routledge, London

Goodwin, M –Duncan ,S.-Halford ,S. (1993)''Regulation theory, the local state and the transition of urban politics'', Environment and Planning D: Society and space, τομ 11, τχ.1

Guy Burgel,(1976),Αθήνα :η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας,Εξάντας.

Hall,P.(1998),Cities of tomorrow. An intellectual History of urban Planning, Blackwell, Oxford.

Hall,T.-Hubbard,P.(1998), The entrepreneurial City. Geographies of Politics,Regime and representation, Jhon Wiley and Sons, Chichester.

Harding,A.(1994)''Urban Regimes and growth machines: towards a cross-national research agenda'', Urban affairs Quarterly, τομ29,σ.356-382

Harvey,D. (1989)''From managerialism to enterpreneuralism:the transformation of governance in late capitalism'' Geografiska Annaler, τομος 71B,σ 3-17

Jeson, N.-Mac Gregor,S.(1997), Transforming Cities, Contested governance and new spatial divisions, Routledge London

Kirkilis,D.Nikolaidis,E.(2004), 'South Eastern Europe.Transition implications for Regional Integration, discussion paper, Dept. of Economics, University of Crete.

Paul Knox,Peter Taylor (2000),World cities in a world system,Cambridge University Press

Leitner, H-Sheppard,E.(1998)''Economic Uncertainty, Inter-Urban Competition and the Efficacy of enterpreneurialism'' T.hall-P.Hubbard,The entrepreneurial City, Jhon Wiley and SONS,new york, σ.285-307

Newman,P.-Thornley, A.(1996)Urban Planning in Europe.

Λεοντίδου Λίλα,(2001) Πόλεις της σιωπής,Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ιδρυμα ETBA

Οικονόμου,Δ.(2000),''Ο διεθνής μητροπολιτικός ρόλος της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και ο νέος ευρωπαϊκός χώρος'' στο Γ.Καυκαλάς, Ε.Ανδρικοπούλου(επιμ), Ο νέος ευρωπαϊκός χώρος,Αθήνα: Θεμέλιο,σ333-467.

Οικονόμου.Δ.,Γετίμης ,Π.,Δεμαθάς,Z,Πετράκος, Γ.Πυργιώτης Γ.(2001) Ο διεθνής ρόλος της Αθήνας ,Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Οικονόμου,Δ.,Πετράκος Γ.(επιμ)(1999), Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων , Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Peterson,P.S.(1981) City limits, University of Chicago, Chicago

Pinol,J.-L.(2000),Ο κόσμος των πόλεων τον 18^ο αιώνα, Αθήνα:Πλέθρον.

Porter,M.E.(1990) The competitive Advantage of Nations, MacMillan, Basingstoke

Porter ,M.E.(1995) ''The competitive advantage of the inner city''Harvard Business review, May-June, pg 55-71

Sassen,S.(1991),The Global City :New York, London, Tokyo, Princeton, NJ.:Princeton University Press

Sassen.S.(1994), ,Cities in a World Economy, Los Angeles,CA:Fine Forge Press

Scott,A.(επιμ)(2001), Global City-Regions:Trends,Policy,Oxford:Oxford Univesrity Press

Σταθάκης,Γ., Χατζημιχάλης Κ.(2004),''Αθήνα διεθνής πόλη:από την επιθυμία των ολίγων στην πραγματικότητα των πολλών.'',Γεωγραφίες,47:26-47

Χάλαρης,Γ.(1997),''Κέντρα και επιτελικές λειτουργίες στις σύγχρονες μητροπόλεις'',Τόπος,13:77-100.

Χαρλαύτη,Τ.(2002) ''Η ιστορία της ελληνόκτητης ναυτιλίας,Αθήνα:Νεφέλη.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

Γ.Π.Σ.:Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

Ε.Π.ΠΕΡ.:Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλοντος

Π.Μ.:Πολεοδομική Μελέτη

Ρ.Σ.Α:Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας

Χ.Υ.Τ.Α.:Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων